

WWW.BG.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО, СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 7 и 8 Година 53	Редакциони одбор: Лушан С. Николајевић, Богдан Крекић, Павле Кара-Радовановић Уредник: Слободан Ж. Видаковић	Август 1935 године
-------------------------	---	-----------------------

Август 1935

<i>Калдрмисање београдских улица.</i> — Инж. Хуго Розенцвајг, шеф Инжењерског отсека Г. п. г. Београда, стр.	421
<i>Насћава из обавезног шћелесног васпићања ваншколске омладине и њено социјално збрићавање.</i> — Д-р Радмило Белић, пом. директора Општег одељења Г. п. г. Београда, стр.	427
<i>Израда буџета.</i> — Д-р Реља Аранитовић, шеф Буџетског отсека Г. п. г. Београда, стр.	430
<i>Проблем београдске сиротиње.</i> — Дим. Стојановић, стр.	434
<i>Ревизија признајних права градских службеника.</i> — Н. Оцокољић, стр.	440
<i>Парцелације.</i> — Арх. урб. Драг. М. Поповић, стр.	446
<i>Начин сузбићања незапослености у швајцарским градовима.</i> — Љубомир Нинић, в. д. шефа кабинета Претседништва Београдске општине, стр.	452
ИЗ СТАРОГ БЕОГРАДА:	
<i>Први сликар Народног позоришћа.</i> — Д-р Божидар С. Николајевић, стр.	454
ПРОПАГАНДА БЕОГРАДА:	
<i>Штампа и књижевности Европе о лепотићама и развићку новој Београда.</i> — Бор. Н. Гавриловић, референт Централног пресбирора Претседништва министарског савета, стр.	457
КОМУНАЛНА ХРОНИКА:	
<i>Међународни конгрес за сћанбену културу и асанацију градова.</i> — Слободан Видаковић, шеф Одељ. за штампу и културну пропаганду Г. п. г. Београда, стр.	468
<i>Освећење нове Пожарне централе,</i> — стр.	479
<i>Београд и Савез југословенских градова активно ће учесћивовати у раду Међународне уније градова (Д-р Емил Винк у Београду),</i> стр.	481
СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:	
<i>Београдска опшћина послала је овога лећа 1200 сиромашне деце на лечење и опоравак,</i> стр.	483

<i>Ушврђивање радног програма Чехословачко-југословенског савеза за социјалну и социјално-здравственоу полицију, стр.</i>	484
ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:	
<i>За заштитиу законито сачечених права град. службеника, стр.</i>	486
УРБАНИСТИЧКА ХРОНИКА:	
<i>Урбанизам у Румунији у шоку последњих сто година, стр.</i>	489
<i>Урбанизам у Бугарској, стр.</i>	490
ПРИВРЕДНА ХРОНИКА:	
<i>Конгрес Савеза самоуправних штедионица Краљ. Југославије, стр.</i>	492
<i>Комуналне вести и белешке, стр.</i>	494
<i>Некролози, стр.</i>	497

„Београдске оштинске новине” излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно (сваког четвртка) као службени недељни лист Градског поглаварства града Београда.

Претплата на оба издања износи укупно:

за годину дана 150 динара.

за пола године 80 динара.

Претплата се прима само на оба издања. Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.

Уредништво се налази у ул. Књегиње Љубице бр. 1/II. Телефон 26-242.

Администрација се налази у улици Доситијевој бр. 21 — Таксено привредни отсек.

Рукописи се не враћају.

Инж. Хуго Розенцвојг,
шеф Инжењерског отсека гр. Београда

Калдрмисање београдских улица

Калдрмисању београдских улица и путова посветиле су све поратне општинске управе нарочиту пажњу, јер су биле убеђене да су добро калдрмисане улице и путови потребни Београду не само у интересу саобраћаја, већ и у интересу економског и хигијенског напретка престонице.

Подмирење ове хитне потребе показало се као неодложно већ и с разлога што Београд после Светског рата није имао ни једну улицу и ни један пут са исправном савременом калдрмом, пошто је и она калдрма, којом су пре Светског рата биле снабдевене понеке улице у Београду, у току рата пропале услед прекомерног искоришћавања и оптерећивања најтежим саобраћајем, као и услед тога, што се та калдрма због изузетних прилика за време рата у опште није одржавала.

Калдрмисање, као један од најважнијих и најпречих комуналних проблема после рата, задавао је стога многе бриге свима управама, које су биле на челу Општине града Београда. За решавање овога крупног проблема, скопчаног са извршењем великих техничких радова, Општина београдска после Светског рата није била спремна ни технички ни финансиски. Технички није била спремна јер није имала на расположењу потребне планове за рад, ни дубље студије, па чак ни искусно техничко особље, а финансиски није била спремна јер није располагала потребним новчаним средствима. Та потребна средства прелазила су суму од 500,000.000 динара.

Не желим да у оквиру овога чланка улазим у критично расправљање питања: да ли је Општина београдска овај необично важан проблем, који задире у животне интересе свих грађана, технички и финансиски добро решила, јер је то једно питање које по својој важности и компликованости заслужује да буде засебно расправљено кроз часопис Београда „Београдске општинске новине“.

Ипак морам и овде да напоменем, да су у техничком погледу при извршењу ових великих радова до сада учињене и крућније и ситније грешке, чији разлози првенствено леже у чињеници да је Општина београдска технички неспремна ушла у ове велике радове. Али са правом се може доказивати и факат да ове грешке представљају за Општину београдску

много мању штету од оне, коју би претрпела у случају да је Београд остао још неколико година без добре калдрме само зато што би толико времена требало за студије, израду детаљних пројеката (општег нивелационог плана Београда) и осталих припрема, потребних за решавање овога проблема по свима правилима и прописима савремене технике.

Улица Франше д' Епера, пре калдрмисања

Улица Франше д' Епера, после калдрмисања

Калдрмисање није било једини проблем који је после Светског рата чекао на хитно решавање. Проширење каналске и водоводне мреже било је такође истакнуто као важно питање, поред многих других комуналних и техничких проблема Београда, које је требало и морало решити и пре калдрмисања. Али како

се нису могла наћи финансиска средства и за извршење ових подземних инсталација и постројења у оним великим размерама, у којима их је требало извршити с обзиром на велики атар Београда, требало је бирати између два зла: израдити целу каналску и водоводну мрежу а калдрму само у мањим размерама, или радити калдрму у великим размерама а од каналске и водовodne мреже само оно, што је најхитније, те ризиковати да се једном већ израђена калдрма мора у току времена кварити у циљу доцнијег полагања канала, водовода и др. Решење је пало у корист овог другог случаја, — и ако то са планско-техничког гледишта није било оправдано, — само зато што су, као што је већ речено, животни интереси Београђана захтевали да се поједини крајеви Београда међусобно вежу пошто у 80% од укупног броја улица у Београду није постојала никаква калдрма, те је комуникација при кишовитом времену била потпуно немогућа. Поред овог разлога, вероватно да је за одлуку, да се калдрми да првенство испред осталих потреба Београда, утицала код меродавних и жеља да Београд као престоница једне велике и моћне државе својим спољним изгледом што пре уђе у ред осталих престоница у Европи, у чему се за неколико година у пуној мери и успело, што потврђују многобројне ласкаве изјаве свих странаца, који посете Београд.

Али исто тако морамо признати да се једном учињене грешке тешко могу поправити, ну и оне су бар код техничких радова у већини случајева ипак и од користи, јер нас уче да их морамо у будућности избегавати. Ово се види из следећег:

Кварење модерног коловоза нарочито са бетонском подлогом — какав је највише рађен у првом периоду епохалних радова на изградњавању Београда, — а у циљу накнадног увођења подземних постројења, претставља двоструку штету: материјалну и техничку. Прву због коштања поновне израде порушених места, која у таквим улицама иду често дуж целе улице по осовини (улични канал), а сем тога на малим остојањима и у попречном смислу због израде попречних веза. Зато су и трошкови оправке, односно обнављати оваквог коловоза врло велики. Техничка пак штета долази отуд што се овако крпљена и настављена места у калдрми не могу са старим коловозом никад добро везивати, већ увек остају слаба места, услед чега калдрма пре времена пропада. Зато, када се већ мора калдрма радити пре свршених подземних инсталација, треба водити рачуна о предњим чињеницама, и у таквим случајевима изабрати такву врсту калдрме, која се може доцније, приликом увођења тих подземних постројења, оправити са малим трошковима, лако и без штетних последица по квалитет калдрме.

Ако је таква калдрма поред тога још и економична, биће овај проблем, који није само београд, већ општи, добро решен. Такав је тип калдрме: макадам са асфалтном површинском обрадом — спремакмирањем и зато се данас у важнијим саобраћајницама (без подземних инсталација) највише и ради у Београду коловоз овога типа. Радио би се још и у много већим размерама, ако би Општина београдска располагала са већим бројем друмских ваљака (сада их има само 6) без којих се макадам не може радити. Приликом кварења калдрме (у циљу увођења подземних инсталација), издваја се камен и туцаник, који се уз додатак извесног процента новог туцаника поново употребљава приликом оправке порушених места. Ако се набијање земље, која се враћа у ископане ровове за канал и водовод врши пажљиво и савесно, нестаће после накнадног дотеривања коловозног профила и поновног спремакмирања сви трагови ових кварова над рововима. Типичан пример за ово је Котеж Неимар у Београду, чије су улице рађене оваквом калдрмом 1927/28 год. а канализација уведена тек 1932/33 год., па је ипак коловоз у свима улицама тога Котежа у потпуно исправном стању.

Као доказ да је поменути тип калдрме и јефтин и економичан, нарочито у улицама са мањим саобраћајем или у којима се калдрма мора накнадно кварити, нека служи ово неколико конкретних цифара: цена макадама са спремакмирањем је данас око 60.—дин. по 1 м², а кварење и поновна израда његова кошта око 20, дин. по 1 м². Годишње одржавање ове врсте калдрме кошта око 8 дин. од 1 м² просечно. Међутим, израда на пр. ваљаног асфалта јачине 5 см., на бетонској подлози, јачине 20 см. стаје око 140 дин. по 1 м², а кварење и понова израда његова скоро исто толико, јер се од старог материјала може једва нешто мало поново употребити.

Даље преимућство калдрмисања макадамом са спремакмирањем пред осталим раније често употребљаваним врстама калдрме у Београду, јесте у томе, да се она доцније, када то финансиске прилике буду дозвољавале, и када подземне инсталације буду спроведене, може употребити као одлична подлога за ма какав дефинитиван застор (од коцке, призме, алфалта и др.). Када се свему овоме дода још и то, да је оваква калдрма и за саобраћај врло удобна, да испуњава и хигијенске захтеве једне савремене калдрме, јер се лако пере и чисти, да је еластична, мало звучна и да зими није много клизава, што је све за београдске улице од не мале важности, као и да задовољава и естетске захтеве јер је равна и личи на коловоз са асфалтним зазором, разумљиво је зашто се она у последње време а нарочито ове год. толико фаворизује у Београду.

Али кад сам већ побројао сва преимућства ове калдрме, дужност ми је да овде наве-

и једну њену слабу страну, а то је да она не може да издржи сувише жив, нарочито теретни тежак саобраћај са коњском запрегом, у коме је случај њено одржавање сразмерно скупо, јер се кора од спрамекса мора сваке године бар темељно оправити ако не и обновити. Зато се у таквим улицама са врло живим и тешким саобраћајем (иначе под истим условима) примењује место једноставног спрамексирања макадама са по 2,5 кг. асфалта, на 1 м² двоструко спрамексирање са по 4—5 кг. асфалта на 1 м², или, што је још боље али у исто време и за 25% скупље, макадам са асфалтном пенетрацијом, код које се горњи слој туцаничног застора под притиском импрегнише врућом асфалтном материјом на својој дебљини од 6—8 см.

После ових општих разлагања о типовима калдрме које Општина београдска мора да највише употребљава при калдрмисању својих улица и путова и после пружања доказа о томе да изабрани типови заиста најбоље одговарају данашњим београдским приликама и финансиском стању наше престоничке Општине, даћемо још и кратак приказ онога што је на пољу калдрмисања у овој 1935 години већ урађено и шта Београдска општина још мисли у овој години да изradi.

Треба имати на уму да је буџетом Београдске општине за 1935/36 годину предвиђен за ово пословање незнатан кредит од свега 600.000.— динара, што је тако незнатно да би се на терет овога кредита мало шта могло урадити. Али благодарјећи Фонду културине, чији приходи долазе од откупнине личног рада при грађењу и одржавању недржавних путова, по закону о недржавним путовима, као и одобреном кредиту из калдрминског фонда према Уредби о калдрмини, Општина београдска располагаће до краја буџетске 1935/36 године тј. до 1 априла 1936 године са укупном сумом од око 15,000.000 динара. Она се рационално и плански искоришћава за изграђивање путова и улица у Београду, а највише за изграђивање оних важнијих саобраћајница, које се с обзиром на прописе закона о недржавним путовима и издатом тумачењу Г. Министра грађевина могу уврстити у ред општинских путова, или које су већ окатегорисане као бановински или општински путови.

Ово калдрмисање може се делити на две велике групе и то: на продужење раније започетих радова и на нова калдрмисања у 1935/36 години, од којих су неки тек у припреми.

I

Продужење раније започетих радова

Већ одмах у почетку ове грађевинске зоне, у рано пролеће 1935 године Инжињерски отсек Општине београдске приступио је продужењу радова започетих још у прошлој

1934 години, који су услед зиме били прекинути. Међу ове послове нарочито спадају и:

1) реконструкција бановинског пута Чукарица-Обреновац, од Трошаринске станице на Чукарици до границе атара, у дужини око 6.200 м. На овом путу стари искварени макадам претвара се у макадам са површинском асфалтном обрадом и то са двоструким спрамексирањем због јачег саобраћаја. Погођена вредност овога посла износи 1,700.000.— динара. Посао се сада завршава и тиме ће ова важна саобраћајница бар у границама атара Београда бити за дужи низ година у исправном стању за саобраћај.

2) калдрмисање Булеvara Франше Д. Епепере, од кафане Мостар поред „Јатаган Мале” до Булеvara ослобођења у дужини око 1.600 м. II део, са коловозом од макадама са спрамексирањем и једним (десним) тротоаром од ситног ломљеног камена са спојницама зали-

Улица Димитрија Туцовића у раду

веним цементним малтером. Посао је готов и улица пуштена у саобраћај. Први део овог Булеvara рађен је прошле године од ломљеног камена на песку из разлога што је пре калдрмисања на томе путу вршено насипање земљом до висине од 1—2 м. и слегање земљишта још није било потпуно. Доцније, замениће се и ова калдрма са спрамексираним макадамом, што ће се моћи извршити са релативно малим трошком, јер ће се камен од садашње калдрме поново употребити за подлогу макадама. Овај Булевар има особиту саобраћајну и економску важност, пошто је њиме сада омогућен директан трансверзалан саобраћај и веза између Сењака, Топчидера, Чукарице, Раковице и Авалског друма код Ауто команде, а даље преко улице Господара Вучића, која је већ раније калдрмисана, успостављена је директна трансверзална веза добрим путем између кафане „Мостар” односно Трга Бранилаца Београда и државног пута за Смедерево код Цветкове механе.

3) Од велике саобраћајне и економске важности је и велики кружни општински пут,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

II

Нова калдрмисања у 1935 год.

А) Приступни путеви и улице ка Панчевачком мосту.

Најважнији нови радови Инжињерског отсека Општине београдске на калдрмисању у овој години јесу уређење улица и путова који непосредно и посредно воде ка новом Панчевачком мосту, преко кога ће се, већ кроз неколико месеци, чим Министарство грађевина буде завршило радове на калдрмисању државног пута Београд-Панчево, развити врло жив колски и аутомобилски, нарочито теретни саобраћај. С тога је решавању овог саобраћајног проблема Београда поклоњена нарочита пажња.

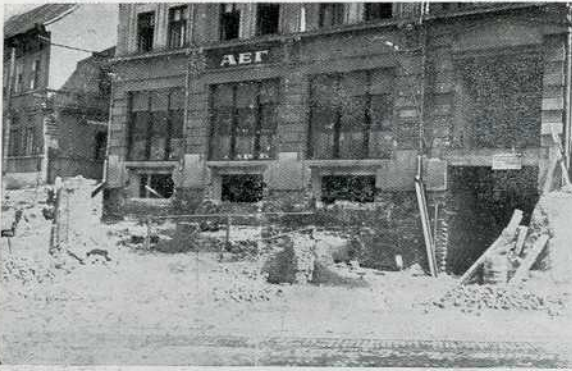
У ту сврху приступљено је већ одмах у почетку грађевинске сезоне извршењу великих земљаних радова на планирању Миријевског Булеvara, од Карабурме до Кнез Милетине улице, и улице Адмирала Пикоа од Миријевског Булеvara до Кнез Милетине улице, најзад и проширењу Кнез Милетине улице дуж Кланице, као припремним радовима за калдрмисање ових улица. Ове земљане радове извршила је Општина града Београда у режији Инжињерског отсека уз сарадњу заинтересованих циглара и предузећа „Батињол“, које је један велики део земље откопало за потребе државне железнице.

Одмах по завршетку земљаних радова уступљено је општинском предузимачу и модерно калдрмисање Миријевског булеvara и улице Адмирала Пикоа са спремакxираним односно пенетрисаним макадамом. Овај ће посао бити кроз 2—3 месеца потпуно готов. Први део улице Адмирала Пикоа у продужењу Гробљанске улице, од улаза у имање „Пионир“ до Миријевске улице, калдрмисан је привремено у ломљеном камену на шљаци, који ће провизориум остати док се дефинитивно не одобри предложена измена садашње регулације, по којој је овај део Пикоеве ул. у кривини, која се кривина предложеном изменом регулације исправља, тако, да цела улица Адмирала Пикоа буде права од Гробља до Кнез Милетине улице, као што је требала да буде права и по генералном плану из 1924 године. Калдрмисање Миријевског булеvara и улице Адмирала Пикоа уступљено је предузимачу за 900.000 динара и овај се посао плаћа из кулучарине, пошто су ово општински путеви.

Б) Уређење Булбулдерској потока.

У циљу уређења улице Димитрија Тучовића, дуж Булбулдерског потока, Општина београдска издала је у рад израду каналског колектора Булбулдерског потока до близу општинске болнице и овај се посао већ у велико ради. Тиме ће још ове године бити саниран цео овај крај и хигијенске прилике поправ-

чије је изграђивање такође почето у 1934 години, а сада се продужава. Овај кружни пут почиње код Михаиловца и иде ивицом Кошутњачке шуме за село Раковицу, код старе рампе везује се са асфалтираним Раковичким путем и иде тим путем до улаза за I Железничку колонију, одатле за Бањицу, даље поред великог и Малог Мокрог Луга до пресека са улицом Краља Александра, па Бановинским путем за Миријево, (Црнопоточком улицом) према Лаудановом Шанцу и дуж Лаудановог Шанца до Миријевског Булеvara код Карабурме и најзад, Миријевским Булеваром који избија у Кнез Милетину улицу близу Кланице. Овај кружни пут, који има укупну дужину око 25 км., ради се од ломљеног камена на песку, јер има изричито карактер пута, и он је великим делом својим већ и предат саобраћају, изузев деоница између I Железничке колоније у Раковици и Бањице, северне половине деонице дуж Лаудановог

Регулација старе Бранкове улице: услед спуштања нивелете улице, зграде се морају подзиђивати

шанца и на делу Миријевског Булеvara од Карабурме до Кнез Милетине улице. За прве поменуће две деонице сада се расписују лицитације а Миријевски булевар већ је у раду. И ту је предвиђен макадам са спремакxирањем и само на малом делу као за пробу макадам са цементном пенетрацијом. У овој години утрошено је за израду овога пута 1,800.000.— динара а за његово довршење, што ће свакако бити још ове године, требаће накнадно још око 1,200.000.— динара.

4) Од важнијих београдских улица, чије је калдрмисање почето прошле године, завршени су у овој години радови у следећим улицама: у улици Адмирала Гепрата, поред Вознесенске цркве од улице Милоша Великог до Балканске, у улици Заплањској код Маринкове шуме, Живка Давидовића код Пашине чесме; Витановачкој на Вождовцу, Мехмеда Соколовића на Булбулдеру; Крајинској и Јиречекској код циглане Шићански итд.

љене, пошто је до сада поток био стално загађен, јер су поједини сопственици везали своје помијаре и др. са потоком. Са изграђивањем канала, који кошта око 1,200.000.— динара и има дужину око 1.300 м¹. Упоредо ради се и калдрма у ул. Димитрија Туцовића од спремаксираног макадама. За сада уступљено је у рад калдрмисање ове улице од моста у Гробљанској улици до ул. Војводе Анђелка (у вредности од 310.000.— динара) докле је и канал већ готов.

Остали нови радови

В) Међу нове радове које у овој години изводи Општина београдска спада даље модерно калдрмисање Бранкове улице од зграде АЕГ до Поп Лукине улице у вредности око динара 60.000.— (не рачунајући вредност камене коцке, која је још прошле године набављена), чиме ће цела Бранкова улица као прилазна ка мосту Краља Александра I бити потпуно уређена; даље калдрмисање пута за општинску болницу од улице Краља Александра до Светог Николе улице преко имања Брунцлих, са краком за пожарну станицу у ул. Кр. Александра, за шта је већ одржана лицитација. Расписана је лицитација за калдрмисање једног дела коловоза на Јужном Булевару испод Котежа Неимар од улице Престолонаследника Петра до Војводе Глигора, као и за реконструкцију и проширење модерног коловоза у Кнез Милетиној улици дуж Кланице у регулационој ширини, који се посао изводи такође у циљу добијања боље везе са Панчевачким мостом, као и у циљу побољшања саобраћаја, пошто је садашњи коловоз од 5,5 м ширине апсолутно недовољан.

Г) Радови Одељка за одржавање калдрме.

Поред поменутих радова, које изводи Инжињерски отсек, на новом калдрмисању у мањим размерама ради делимично и Одељак за одржавање калдрме, који се у првом реду стара о исправности саобраћаја већ израђене калдрме.

Тако је тај Одељак у овој години већ израдио, односно сада ради или припрема следеће радове:

- 1) Калдрмисање Лазаревићевог сокачета, код хотела Ексцелзиор.
- 2) Калдрмисање приступног пута на Дунавској обали ка Панчевачком мосту.
- 3) Проширење калдрме у улици Војводе Мишића.
- 4) Реконструкцију коловоза у улици Милована Глишића, и израда асфалтних тротоара у истој улици.
- 5) Реконструкцију коловоза у улици Краља Петра од Богојављенске улице до Косанчићевог Венца са коловозом од асфалтног макадама и асфалтним тротоарима.

6) Продужење улице Војводе Мишића и пута поред „Доброг поља” за везу са путем за Раковицу.

7) Калдрмисање новог пута између Толстојеве улице и Булевара Војводе Путника,

8) Израду примитивног коловоза у Његушевој улици између Баба Вишњине и Курсулине улице.

9) Претрес и генералну оправку и делимично нову калдрму у многим улицама, међу којима и у улици Нишкој, Римској, Далматинској, Кнез Даниловој, Иванковачкој, Пајсијевој, Задарској, Сребрничкој, Браће Недића, Албанској и др.

Сви ови радови у колико још нису отпочети почеће још августа ове године, тако да ће још у овој години бити и завршени.

III

Радови у припреми

Од важнијих радова на калдрмисању, које сада припрема Инжињерски отсек Техничке

Хаћи Мелентијева улица на Котеж Неимару после извршене канализације

дирекције, треба у првом реду поменути нов општински пут, чија траса иде дуж бедема кроз Доњи град и везује се с једне стране са Душановом улицом а с друге стране са Дунавском улицом, тако да ће представљати одличну везу између моста Краља Александра I и Железничке станице „Кланица”, односно Панчевачког моста, нарочито за теретни саобраћај. Овај пут је нарочито потребан, што се сада из Карађорђево ул., односно из Савског краја у Душанову улицу Дунавски крај може саобраћати једино улицама Богојављенском, (много стрмом), Париском и улицом Маршала Пилсудског, док се пројектованим путем кроз Доњи град добија траса са врло благим уздужним падовима, што је с обзиром на жив теретни саобраћај и прогон стоке, који се очекују после отварања пута Београд-Панчево од првокласне економске важности.

Даље је у припреми, као што је већ наведено, продужење калдрмисања на великом кружном општинском путу, калдрмисање улице Јове Илића на Вождовцу, улице Војислава Илића, Милешевске улице, модерно калдрмисање Добрињске улице код Министарства спољних послова и многих других београдских мањих улица на периферији, осигурање Макишког насипа и израда направе за испуштање унутрашње воде из Макишког поља.

Свима овим радовима приступиће се sukcesивно и према финансиским средствима, која буду Општини стајала на расположењу у току ове године.

*

Из овог нашег кратког чланка види се колика је у овој години велика и снажна делатност Општине града Београда на пољу калдрмисања. Она је у толико за већу похвалу што јој стоје на расположењу релативно врло

Новопросечена улица Адмирала Пико-а

мала средства око (15,000.000.— динара), која се не могу упоређивати са оним великим суммама новаца, које су у првом периоду епохалних радова, од 1927 до 1932 год., за исту сврху утрошене и које су суме прелазиле по 50,000.000 динара у једној години.

Са релативно малим финансиским средствима Београдска општина баш у овој години решава врло крупне саобраћајне проблеме наше престонице, благодарећи на првом месту рационалном искоришћавању тих средстава! Овоме обимном послу може се једино ставити тај приговор да његове поједине нове калдрме немају сталан карактер тј. да њихов век неће бити тако дуг као што би била на пр. калдрма од камене коцке, ваљаног асфалта и др., али налазимо да би тај приговор био неумесан, нарочито када се има тако много нерешених саобраћајних проблема који су сви хитне природе. Зар онда није ипак оправданије да се расположивим средствима, ма и привремено, реше сви или бар најважнији од тих саобраћајних проблема Београда, него да

се дефинитивно уреде само две или три улице израдом од најскупље калдрме, која ће трајати 15—20 и више година, а остале улице и путови да се и даље оставе апсолутно непроходни.

Најзад, морам још напоменути да Београдска општина, радећи ове велике послове у многоме олакшава и проблем незапослености београдских радника, јер је само на калдрмисању запослено у току целе грађевинске сезоне просечно преко 500 радника дневно.

IV

Општи статистички подаци о београдској калдрми

За општу оријентацију биће од интереса за Београђане и следећи важнији подаци о београдским улицама и о калдрми:

Београд је до 1921 године имао само 309 улица, у 1928 год. имао је већ 576 улица; 1930 год. преко 700 улица, данас око 950 озваничених улица. Овако нагао пораст броја улица долази с једне стране отуда, што је атар града Београда 1929 године проширен те су у мрежу београдских улица ушле и улице које су раније припадале сеоским општинама: Раковици, Чукарици, Великом и Малом Мокром Лугу, Бањици и др., а с друге стране, овај се нагао пораст броја улица објашњава и тиме, што се сваке године парцелише већи број приватних имања, чиме се отварају и нове улице.

Од наведеног укупног броја улица данас има калдрмисаних око 700, дакле више него што је свега било улица у Београду 1928 године (576), али има и некалдрмисаних још око 250 улица.

Од калдрмисаних 700 улица има 280 са савременом (модерном) калдрмом и око 420 са обичном калдрмом. У модерну калдрму спада: калдрма од свих врста асфалта, од дрвене коцке, од камене коцке и призме, од асфалтом пенетрисаног и спрамексираниог макадама и од мозаика (ломљеног камена или бираног туцаника) у бетону, а у обичну-просту калдрму спада: калдрма од ломљеног камена на песку или шљаци и обични примитивни макадама.

По дужини Београд има данас око 300.000 м¹ или 300 км. улица и путова; од тога око 250 км. калдрмисаних и око 150 км. некалдрмисаних. Од калдрмисаних 250 км. отпада половина на модерно калдрмисане, а друга половина на обично калдрмисане улице и путове.

Улична површина са скверовима и травњацима износи данас око 3,650.000 м² или 365 хектара. Од тога има калдрмисане површине око 2,600.000 или 260 хектара а некалдрмисане око 1,050.000 или 105 хектара. Модерно калдрмисана површина (коловоза и тротоара) износи око 1,600.000 м² или 160 хектара а обично калдрмисана око 1,000.000 или 100 хектара.

Др. Радмило Ј. Белић,

помоћник директора Општег одељења Г. п. г. Београда

Настава из обавезног телесног васпитања ваншколске омладине и њено социјално збрињавање

По Закону о обавезном телесном васпитању и Уредби о извршењу тога Закона, Управи Градског поглаварства Београд, као и осталим општинским управама, стављено је у дужност да упише све обвезнике за телесно васпитање и да са њима почне наставу и вежбање 2 јуна ове године.

Ово Поглаварство извршило је упис обвезника у које спада сва ваншколска омладина од 11–20 година. Уписано је до сада око 5000 обвезника, а вежбања су почела 2 јуна т. г. У Београду се установило да највећи број обвезника за телесно васпитање претстављају шегрти, и да у ствари настава и вежбе имају највећим делом да се изводе с њима. То значи да би Управа овог поглаварства са успехом провела овај посао и одговорила оним високим националним и социјалним задатцима које Закон о обавезном телесном васпитању поставља мора највећу пажњу поклонити шегртском реду односно *шегртском питању* у Београду.

Циљ Закона о обавезном телесном васпитању је да тај млади нараштај који је ван школе а упуслен у трговачким, занатским и индустријским радњама, морално, телесно и национално подигне на степен да сутра када одрасту буду потпуно оспособљени и за привреду и за одбрану отаџбине од спољних и унутрашњих непријатеља. Наше је дубоко уверење да се то не може постићи ако служба из телесне наставе не буде упоредно вршена са службом социјалној и хигијенској старана. Не може се од те ваншколске омладине, која је обавезна на телесно васпитање тражити да редовно вежба ако јој се истовремено не створе услови за добру исхрану и хигијенско становање. Уосталом, стварањем тих услова не подиже ли се та омладина самим тим и физички и морално и национално? Очигледна је ствар, према томе да је питање извођења наставе из обавезног телесног васпитања безусловно везано са питањем побољшања хигијенских и социјалних прилика београдске ваншколске омладине односно београдских шегрта.

Приликом уписа обвезника за телесно васпитање, комисије које су вршиле антропоме-

тријске прегледе нашле су код тих младића очајно здравствено и хигијенско стање: хигијена и развој тела потпуно занемарени; са њихових тела и одела био је несношљив загад, тако да се преглед није могао обавити у затвореном простору и да се могло одмах закључити да живе у нехигијенским становима и радионицама; зло храњени и у сваком погледу закржљали.

Тако страшну слику пружа та београдска ваншколска омладина, ти шегрти који су обавезно позвани, под претњом кажњавања, њихових послодаваца, староца односно родитеља, да посећују празничне течајеве, где треба да се обучавају у разним телесним вежбама и да се национално васпитавају. Није ли то један терет више за те тако телом и душом измрцварене и заморене дечаке? И да ли се може од те наставе очекивати успех ако ти дечаки до краја и увек буду осећали то као терет? Потребно је очигледно да се на почетку наставе из обавезног телесног васпитања приступи одмах и неодложено побољшању њихових социјалних и хигијенских прилика, које данас претстављају праву срамоту за наше друштво и расадник болести и приговорљену средину за екстремна и анационална врбовања. Указивањем разних помоћи тој до сада тако запостављеној и напуштеној омладини код ње би се створила воља за радом и сва би она својевољно и одушевљено прионула оном послу који од ње тражи Закон о обавезном телесном васпитању да би је оспособио за привредну и националну мисију наше отаџбине.

Јасно излази да се цело ово питање може углавном свести на ова два питања: питање осигурања техничких средстава за вежбу; и питање социјалног збрињавања обвезника за телесну наставу. Кад се та два питања како треба реше, онда су ту сви елементи за успешно решење свих оних задатака које закон о телесном васпитању поставља тј. за потпуно остварење оног највишег циља тога закона: да се онај млади нараштај шегрта, до сада остављен сам себи без заштите и подложен свим деструктивним утицајима, уздигне морално, физички и национално.

Др. Реља Аранитовић,
шеф Буџетског одеља Г. п. г. Б.

Израда буџета

Уредбом о техничком саставу буџета државних расхода и прихода, од 13 маја 1927 године, донетом на основу овлашћења из чл. 36 Финансиског закона за 1927/28 годину, измењен је ранији начин буџетирања, који је прописивао Закон о државном рачуноводству. § 88 Финансиског закона за дванаестине буџета 1935/36 године, поновно је заведена укинута пракса, и државни буџет, а са тиме и остали буџети бановински, градски и општински, састављаће се, као и раније, недељиво: „сви расходи, каже се у § 88 Фин. закона, по буџету државних расхода, како оних општинских државних расхода тако и државних привредних предузећа и установа, чине једну недељиву целину и тако се у буџету показују.”

Није без значаја како се буџет саставља. Позната је чињеница, да надлежни органи, који одобравају буџет, примају га, уопште узев, онако како се предложи. С обзиром на то да је буџет једногодишњи закон (чл. 1 Зак. о држ. рач.) или, како се каже у новоме закону о државном рачуноводству који ће тек 1 априла 1937 г. ступити на снагу, у § 8 „буџетом се за време од једне године дана одобравају и распоређују сви државни расходи и приходи”, не показују са довољно опрезности при самој изради буџета. Тек кад се појаве његови недостаци у току године и када се за допуну тих недостатака показује мало могућности, многи увиђају да је „буџет закон” и да се не може преко њега радити.

Треба, пре свега, да је јасно, што многима није, зашто се буџет саставља.

Како год државом, тако и општином влада народ преко својих претставника. Рад тих претставника нормиран је законом. Да се зна шта ће се у току једне године, у материјалном погледу, радити, саставља се предрачун, исто онако како саставља архитекта пре него почне да гради зграду. У томе „предрачун”, који је у овоме конкретном случају добио стручни назив „буџет”, уноси се све што се односи на рад 1 год. те мора да садржи „све расходе и приходе” (чл. 1 З. о држ. рач.). Само изузетно у строго обележеним границама и јасно именованим случајевима могу бити приходи и расходи буџетом непредвиђени али ипак морају бити буџетом обухваћени (чл. 1 З. о држ. рач.)

и зову се „буџетски резервни кредити.” Кад буџет добије своју законску снагу, њега извршује државна извршна власт онако како га је одобрило законодавно тело (чл. 48 З. о држ. рач.). Довољно је да се томе дода још одредба чл. 60 З. о држ. рач., која одређује да „ни један издатак не може бити заузет, учињен, ако нема или нема у довољној мери, за то претходно одобреног кредита”, да се добије јасна слика, да све оно што буџетом није предвиђено — изузев строго ретких случајева — не може се у току једне године радити. Буџетом се јасно оцртава ток рада једне јавне установе у току његова трајања.

У погледу градских буџета, који нас овде и интересују, не постоји довољно ни законских прописа а нити обичаја.¹⁾ Раније се то радило више на дохват. Буџети нису били подношени на време, и није се могло према томе, ни установити над њима довољне контроле. Кад се услед појачања привредне кризе, почело више водити рачуна и о оптерећењу на грађанство од стране Општине, 1931 године (21 септембра) Министар унутрашњих дела издао је наредбу, да све општине своје буџете морају поднети на одобрење до краја месеца новембра. Најважније је тражење народне власти, да буџети „морају бити реални и оснивати се на брижљиво сређеним и контролисаним подацима, тако да се општински расходи сведу на задовољење минимума неопходних потреба ...у општинским буџетима расхода мора бити спроведена разумна штедња, што одговара правилно схваћеним интересима народа”.... Колико је све ово користило тешко је закључити, али мере предострожности су узимане у обзир. После тога наредбе су се обнављале сваке године, колико са тенденцијом смањивања општинских буџета, толико и ради њихове једнообразне израде.

1932 године (20 септембра) Министарство финансија издаје „Упуства по којима се све градске, варошке и сеоске општине имају управљати при техничком саставу предлога буџета за 1933 годину.” До тада су издавана упуства само за састав државног буџета, тако да

¹⁾ Види чланак писца број 6 из 1935 год. „Београдских Општинских Новина”.

се ово сматра почетком нормирања састава буџета општине. Са увођењем што веће штедне у општинама, и овде се наставило. Овога пута наредбодавац је био више речитији наводећи и то да се нови зајмови неће одобравати и исто тако „увођење нових дажбина неће се одобравати, напротив и код постојећих извршити ревизију, а оне које су често и у већини слушајева превисоке и не одговарају вредности продуката и услузи за коју се наплаћује, укинути или смањити”...

Као новина овога пута уноси се одредба о техничком саставу свих општинских буџета. До тада су буџети били састављани онако како је Општина, према својој унутрашњој организацији, то налазила за погодно. Министарство је овога пута хтело да се нађе нека заједничка база за све општине у земљи — без обзира на градске и сеоске. Расходи према тој организацији, чинили су једну засебну недељиву целину, а приходи другу. Према свом схватању Министарство је чак одредило каква ће бити расподела расхода, које групе ће бити заступљене. У свему, према тој наредби, расходи се деле на 12 група, и то: 1) општа управна власт, 2) лична имовна безбедност 3) народна просвета, 4) финансиска група, 5) грађевинска грана, 6) пољопривреда, сточарство и шумарство, 7) народно здравље; 8) социјално старање, 9) трговина и индустрија, зачатство и туризам, 10) општинска привреда, 11) Општинска предузећа и 12) дотације, помоћи и субвенције. На крају долазе остали расходи, непредвиђени расходи и расходи одломака (одељака) појединих општина. Важно је напоменути да се овога пута тражило да у свакој групи буду груписани лични и материјални расходи, што се касније изменило.

Ми смо о овоме у своје време писали кроз часопис Београда. Немогуће је пре свега, исте прописе давати и сеоским и градским општинама, онима чији буџети износе преко 300 милиона динара, као и онима чији не достиже ни 300.000 динара! Сам данашњи закон одваја сеоске од градских општина, а и раније је у предратној Србији Београд био увек издвајан од осталих општина. Поред те главне карактеристике, која не одговара стварном стању, постоје и друге крупне замерке овог начину буџетирања, које са мањим изменама остало до данас у пракси — Министарство финансија сваке године обнавља своју наредбу, и увек задржава скоро исту поделу. Градске општине имају статутом регулисану своју унутрашњу организацију. Тај начин рада мора се одржавати и у буџету, јер ће он да одреди правац тој унутрашњој организацији за годину дана. Није тачна претпоставка да унутрашњи рад једне установе нема везе са формом буџета. Напротив та форма законским путем може да буде код општина које су своју унутрашњу организацију регулисале од пресудног значаја

баш за тај унутрашњи рад, и да га у целости поремети. Узмите н. пр. Београд. У Београдској општини није одвојено одељење народног здравља од одељења Социјалне политике, него се оно зове „Одељење за социјално и здравствено старање”, тако га је статут формирао. Немогуће је то буџетски одвојити, и наредба ту не може имати своје примене, ма колико да се она сматра наредбом више власти, јер постоје две наредбе у контрадикцији. — Даље Општинска привреда и Општинска предузећа. Општинска привреда су: каменоломи, шума, земљиште, итд., а привреда је трамвај, аутобус, кланица, купатило итд. Предпоставимо да постоји нека разлика између експлоатације каменолома, шуме, од експлоатације купатила, кланице итд. Али, да ли се то код свих општина одваја. Према наредби о техничком саставу треба код сваке групе да се унесу „лични и материјални издаци” те групе, што је немогуће.

Ради тих непотпуности, упуства о техничком саставу буџета нису имала оно дејство које се очекивало, тим пре, што су упуства, баш у томе погледу касније мењана. 1933 године издаје се одвојено упуство за састав буџета сеоских општина, у вези закона о општинама (§ 104), од упуства за састав буџета градских (варошких) општина, у вези чл. 33 закона о обласним и среским самоуправним буџетима. Међутим, формулар на коме је примером показано како треба да се буџет саставља, потпуно је исти код оба упуства. Тако су она, како смо видели, остала и даље у томе погледу неупотребива. Да би упуства била још мало еластичнија овога пута су се мали расходи свих група одвојили од материјалних. Међутим, како је то издвајано само по већ раније утврђеним групама, ни ово није ни мало могло да помогне да упуства буду у потпуности примењивана код свих градских и сеоских општина, и на тај начин је то питање остало још увек отворено.

22 јула 1934 године, издана су прва упуства по § 124 закона о градским општинама, који је те године и ступио на снагу. Многи смо очекивали да ће се заведена пракса од 1932 године бар донекле изменити, јер понављана изрека неколико пута „да израђени формулар у овим упуствима омогућава лак и леп преглед општинског буџета” у пракси се није показало као тачна. Нова упуства се разликују од старих једино у примени § 116 Закона о градским општинама, да се привредна предузећа, заклада и фондови покажу у одвојеним буџетима, а у „Општинском(!) буџету мора показати сумарни износ поменутих предузећа заклада и фондова.” У ствари § 116 дели буџет, као што дели и државни буџет до ступања на снагу § 88 фин. закона за дван. 1935/36 год., општи од буџета градских предузећа.

Тако смо место једног буџета имали „Општински буџет” и буџете градских предузећа. како то стоји у упуштвима Министарства финансија број 8200/VII од 3 октобра (С.Н. број 231). Ипак преношење са лева на десно и са десна на лево „општински буџет мора чинити једну целину”. Колико је то тачно види се из побуде да се тај § закона о градским општинама измени.

Остали део упуштава о техничкој обради састава буџета остао је потпуно исти. Чак су са веома незнатним изменама, остали и формулари и исте цифре као и раније.

Несумњиво да су све овакове одредбе делимично користиле. Раније нису многе општинске и градске управе имале довољно основице за такве радње, и радиле су према својој увиђавности. Сам закон о томе ништа није спомињао. Тек, ступањем на снагу Закона о градским општинама, једноставно се прећутно примењују одредбе Закона о државном рачуноводству. Иако је у томе закону посвећено саставу буџета 21 члан (од 9—30) ипак он није обухватио све радње које се ту појављују. Ради тога и издаје Министар финансија сваке године упуштава за састав државног буџета. Аналогно томе издају се и упуштава за градске буџете. Само често се заборавља да ипак постоји извесна разлика између рада Државе и самоуправе. Државна је власт много сталоженији апарат него је општинска. Држава има други систем рада него општина. Она мора да има јер се ни њихове функције у целости не поклапају.

До сада се много времена бацило на лупању око дефинитивног формирања комуналних финансија. При ишчекивању бољих, повољнијих момената, често се пада у старе већ давно одбачене заблуде.

Нас овде интересује специјално начин састава град. буџ., с обзиром на нове моменте који се ту указују. Сада када се очекује нова оријентација државног надзора и кад су све очи уперене у то да се, при сређивању државних финансија поведе рачуна и о комуналним установама, не можемо а да не нагласимо, да се и при изради упуштава за састав буџета изради једна применљива формула. У колико је немогуће, — а практично то је неостварљиво — да се пре доношења Закона о градским и општинским финансијама, и пре нових статуа који би требали да у себи садрже нов дух времена — да се тим упуштвима постигне једнообразност израде градских буџета, да се бар донекле прилагоде стварним потребама. Ми знамо да не достају многи законски прописи, кад је реч о самоуправним финансијама, али једна упуштава као што су била ова од 3 октобра 1934 г., не могу мењати правац једној законом одређеној линији. Тако се поред других појединости, наводи н. пр., да се плате службеника саобразе § 100 закона о

град. општинама, а међутим је § 159 казано како и на који начин да се прописи § 100 примене на садашње службенике. И тако се преко овога н. пр. прешло ћутке.

Ми не желимо овога пута да улазимо у детаљнију критику досадашњег рада око састава градских буџета. То је ствар прошлости. Нас интересује шта ће да се у будуће ради. Поздрављајући свесрдно иницијативу да се са старом праксом подвојености буџета прекине, што се, хвала Богу на градске буџете применило свега за 1935/36 годину, ми донекле с правом очекујемо нову реч, реч која ће бити на месту, која ће садржавати живот комуналних установа, реч која ће погодити правилан правац комуналних финансија. Јер, како је буџет састављен тако треба и да се уради. Ако се ништа не узима уобзир него књиговодствене радње које су у вези са буџетом, па треба да се човек запита: па докле ће да иде са тим „изменама и допунама”? За онога који прати кретање финансије из године у годину, кога интересују и најмање појединости, јер и она често садрже значајна питања, тај није у стању да се у лабиринту који се код многих градских буџета појављује снађе. Довољно је да примера ради узмете буџете престоничке општине н. пр. за 1919, 1928, 1931, 1933 и 1935/36. Ако желите да следите једне издатке кроз те године, да бисте видели како су расле његове потребе, вашој жељи не може бити удовољено. Систем састава буџета се сваке године мењао. Зашто? Зато што је једне године управа хтела овако, друге године надзорна власт тражила онако, треће неки утицајни хтели да буде другојачије, и форма се стално мењала. Оно кад се упореди буџет не 1919 него 1930 са 1935 и 36, човек мора скоро да се пита да ли је то буџет исте установе. Раније је буџет био растегљив. Свака појединост се издвајала док се данас пази и на форму, водећи рачуна о битности издатака.

Али није и не сме бити најбитније код упуштава, које надзорна власт издаје, да форма свих буџета буде једна. Она је и биће споредна. И само Министарство финансија, које је дужно да води рачуна о финансијама комуналних установа и о томе подносиути парламенту извештај, мора се снаћи у буџету онако како га саставе, у техничком погледу, саме Општине. Ради те једне и за сада незначајне потребе, не може се форма свих буџета да мења. Зато се предпоставља, да овога пута упуштава неће ни садржавати „штампане формуларе” (и ако то прописује и § 124 Закона о град. општинама) као обавезну формулу за буџете градских управа. Мислимо да неће садржавати ни друге ситне замерке које смо споменули, као и оне које нису споменуте, а зна се да постоје.

Потребно је да се изради извесан критеријум поступка код комуналних финансија наших градова. Недостатак јасних законских од-

редаба, могао би се бар донекле ублажити уредбама, које закон прописује, ако би оне биле израђене смишљено, са пуно разумевања како духа времена, тако потреба општине и моћи народа. Као једна од првих уредаба, која би требала да буде израђена, спадају баш упуства за састав градских буџета, у вези § 124 Закона о град. општинама. Само та упуства треба да добију сталност, треба да важе бар за извесан број година, док прилике не буду захтевале да се измене. Као таква, она треба да су потпуно јасна да одговарају стварним потребама наших градских нарочито централних градова, општина. Да се у њима треба да разликују потребе села и града, као и града и града, о томе не треба ни говорити, јер већ свако од нас то осећа. Да та упуства ниуколико несмеју да задиру и ремете унутрашњи рад поједине комуналне установе, и то је јасно. Како год народ делује преко својих изабраника на рад државе, тако исто он треба да делује и преко својих изабраника у раду

своје Општине. Народна власт тај слободан, добронамеран, народни рад не сме спутавати својим замишљеним „формуларима”. Њихова тежња треба да буде уперена у то, и само у то, јер ту има шта да се ради, да комуналне финансије почну да иду к путу оздрављења, сређивања, да се избаце досадашњи обичаји разбацивања, необазривости и несмотрености појединаца. Ми желимо надзор, чак шта више тражимо га, како смо то често пута нагласили. Али тај надзор мора да иде у правцу најбитнијих потреба, према садашњем стању, онога што је најболесније. Надзорна власт мора настојати да се што пре одстране крупни недостаци а тек кад у томе постигне потпун успех да прописује „формуларе” и то такве који ће одговарати потребама.

На саставу новог буџета, у смислу § 88 фин. закона за 1935/36 год. тек ће се сада приступити, стога смо и желели да изнесемо неколико напомена, да би нова упуства одговарала новом духу времена.

WWW.BEOGRADSKENOVINE.COM

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Димитрије Ј. Стојановић

Проблем београдске сиротиње

Међу најважнијим социјалим проблемима Општине београдске свакако је и проблем помагања београдске сиротиње. За Београд је то у истини врло озбиљан проблем, јер Београд је као највећи и најважнији град у држави у специјалном положају у односу на сиротињу.

Београд по свом положају, који заузима међу другим градовима у земљи и који има као престоница у држави, најпривлачније је место за све оне који траже какво било обезбеђење живота. Јер мања и сиромашна места нису у стању да пруже макакву подршку ни помоћ својој сиротињи, као ни онима који остану без посла, па стога и без средстава за живот. Због тога сва та сиротиња и беда напушта своја огњишта и отискује се на пут с правцем ка Београду, не били ту наша била зараде, било помоћи државне, општинске или какве милостиње. Периферијски крајеви Београда стално бележе све нове и нове становнике који траже у Београду спаса од глади и пропасти.

Другу специјалност Београда чини факат, да Београд насељава претежно економски слабије становништво.

Кад се узме да је Београд престоница, да је по броју становништва највећи град у држави, да је у центру државе, да је на раскршћу две од највећих пловних река у Европи, да је најважнија тачка на путу између истока и запада и раскрсница путева између та два дела света, онда је у истини парадокс да Београд на место да представља најважнији привредни, па стога и најбогатији капиталом и богатством град у земљи, — он је сушта слика сиромаштине, која се најбоље види кад се погледа у цифре статистике београдског становништва.

По статистици, која је објављена,* Београд насељава на 10.868 економски јачих грађана, 104.238 економски слабих грађана: разних радника (53.111) и чиновника и пензионера (29.999). Остали су занатлије, послуга и др:

Откуда овакво стање становништва кад Београд има између наших градова сва преимућства да буде привредно и економски најнапреднији и најбогатији град? Откуда до-

лази то његово сиромаштво на место богатства?

Као периферијски град према бив. Аустро-Угарској Београд се, и ако престоница Србије, врло слабо привредно и економски развијао, захваљујући економској политици ондашње сусетке. Београд је био и остао само централно увозничко место.

После ослобођења, кад је Београд опет почастован престоничким положајем, Београд и Београђани трудили су се до исцрпљености да уреде град ради репрезентације, а за то време други градови, економски сређени развијали су своју привреду и снажили се економски све више.

Исцрпљен материјално, а не потпомогнут од државе, Београд нема ни модерно пристаниште, ни уређен жељезнички саобраћај, да би тиме ојачао трговину и привреду у опште, па тиме се и економски снажио.

Нарочито се осећа осуство државне помоћи, коју је помоћ свака престоница добијала да би што боље репрезентовала државу.

Тако Београд на место да се према својој географској положају и положају у држави развија и снажи и на привредном и на економском пољу, он се напротив материјално исцрпљује и стагнира, а то се стање одражује и на Општину као целину и на поједине грађане.

Због свега тога Београд, на жалост, мора да констатује да је и после петнаестогодишњег живота у великој новој држави, претежно град економски слабих грађана.

Сиротиња се у Београду јавља у главном у три облика: прво, као обична сиротиња, којој недостају материјална средства за живот услед преоптерећености породицом, или услед болести у породици; друго, сиротиња декласираних, дакле онеспособљених особа за рад и зараду; и треће сиротиња коју претстављају незапослени радници са породицама или без ових.

Прва категорија сиротиње је махом она којој је нужна тако звана моментална помоћ, помоћ с времена на време и помоћ у лековима и лекарској услузи. Број ове сиротиње расте са погоршавањем економских, социјалних и хигијенских услова у којима она мора да живи. У Београду број ове сиротиње расте и сталним досељавањем.

* Према статистичким подацима, која је службено у име О. г. Београда средно и публиковао у часопису „Б. о. н.“ за 1933 год. г. Слободан Видаковић.

Друга категорија је сиротиња чији број расте без обзира на економске и друге прилике, јер долази као природни процес или несрећан случај у раду. То су у највећем броју бивши радници разних врста, који по социјалном уређењу код нас немају никакво обезбеђење за случај старости и неспособности за рад. Због тога они падају на терет, не онима који су својом радном снагом подизали матријелно богатство, него падају на терет Општине и својих ближих у опште. Њихов рад није ни за кога створио обавезу да им обезбеди животну егзистенцију на случај старости, изнемоглости и случајне неспособности, него их у тим случајевима, који су више но извесни, оставља на милост и немилост Општине и суграђана.

Трећа категорија јавља се у времену ове беспримерне привредне кризе и беспослице. Она је по броју нестална, јер зависи од степена незапослености и од сезонске активности; али и ова сиротиња за Београдску општину претставља велики терет, јер је ту највећи и претежни број радника који по својој завичајности не припадају Београдској општини. Међутим зато што се нађу на њеном тлу, што долазе да помажу изграђивање Београда и што дошавши са неколико динара овде, а не нашавши рада, немају чиме да се врате у свој родни крај, нити имају воље да се врате, јер их и тамо чека глад и патња, они услед свега тога падају на терет Београду посредно или непосредно и Београдска општина је стога принуђена да се и о њима и њиховој судбини интересује и брине.

Ова последња категорија београдске сиротиње је за Београдску општину и њена финансијска средства она кап која прелије већ пуну чашу. Јер Београдска општина по саставу свога становништва има највише сиромашних људи, од којих велики део пада на терет општини стално или привремено. Како то стварно изгледа довољан је за илустрацију овај пример. Београд има око 250 хиљада становника. Међутим за божићну помоћ која се издавала за Божић 1935 год. било је унето у списак 8249 породица са 27.703 душе. Као што се из тога види, сваки десети прими божићну помоћ. Према томе оних девет релативно сиромашних становника треба да помажу десетога.

Ето због таквог стања београдског становништва за Београдску општину сиротиња чини озбиљан проблем.

Али није сва тешкоћа у томе што постоји толика сиротиња, него још и у томе што број сиротиње стално расте а привредни Београд стагнира.

Само неколико примера за то.

Сталну месечну помоћ примало је:

1929 године 497 лица
1932 године 537 лица

1933 године 562 лица
1934 године 561 лице

Божићну помоћ примало је:

За Божић 1930 године 1392 породице
За Божић 1932 године 5192 породице
За Божић 1933 године 7952 породице
За Божић 1935 године 8249 породица

У дому стараца и старица било је:

1929 године 184 лица
1930 године 205 лица
1931 године 232 лица
1932 године 271 лице
1933 године 285 лица
1934 године 273 лица

Као што се из ових примера види пораст је сталан.

Према томе за Општину београдску није само брига да у своме, иначе преоптерећеном, буџету нађе покриће за помагање сиротиње, него је и стална брига из године у годину да нађе и покриће за повећање позиција за помагање сиротиње.

Уз те редовне издатке долазе затим и издаци на незапослене, о чију судбину Општина као социјално-комунална институција на једној и као престона општина на другој страни, не сме да се оглуши.

*

За администрирање помоћи београдској сиротињи уопште, Београдска општина има нарочити Отсек у Одељењу за социјално и здравствено старање.

Овај се отсек брине о организацији и издавању помоћи београдској сиротињи свих категорија.

Помоћи које отсек издаје фиксиране су на ових седам врста, и то:

1. Помагање сиротињи новцем, где долазе:
 - а) Стална месечна помоћ,
 - б) Пензија у облику сталне месечне помоћи,
 - в) Трећутна помоћ,
 - г) Рефундације;
2. Помагање огревним материјалом;
3. Лечење у бањама и опоравилиштима;
4. Помоћ у лековима;
5. Помоћ у сахрањивању сиромашних;
6. Помоћ у исхрани и обући сиромашним војним обвезницима;
7. Помагање преко Дома стараца и старица.

Сталну месечну помоћ уживају она лица, која су услед старости и болести у немогућности „да прибаве најнужнија средства за егзистенцију.“ Ову су помоћ примали:

1929 год. 497 лица у суми 739.400 динара
1932 год. 537 лица у суми 721.090 динара
1933 год. 562 лица у суми 753.950 динара
1934 год. 561 лице у суми 709.620 динара

Месечно су примали 50 до 200 динара, што је просечно износило 1929 год. 124 динара, 1932 и 1933 год. по 112 динара и 1934 год. по 105 динара. Као што се види, док се број сиромашних лица повећавао, сума примане помоћи се смањила, јер Општина није била у могућности да са порастом броја сиротиње повећава и буџетску позицију на ову врсту помоћи.

Пензију у виду сталне месечне помоћи уживају бивши општински службеници (и њихове породице), који из разних узрока нису стекли право на редовну пензију, а служили су Општину савесно и предано дужи низ година. Ова пензија износи месечно 200 до 3000 дин. чију висину одређује градско веће. Ову помоћ примали су:

1932 год. 54 лица у суми од 484.600 дин.
1933 год. 58 лица у суми од 487.100 дин.
1934 год. 58 лица у суми од 465.496 дин.

Просечно износи 1932 год. 748 динара месечно, 1933 год. 681 дин. и 1934 год. 669 динара.

Као што се види, ни ова помоћ није боље судбине од прве, јер се она у просечној цифри примане помоћи смањивала из године у годину.

Тренутну помоћ добивају лица, односно породице које тренутно западну у материјалне тешкоће. Ову помоћ уживала су:

1932 год. просечно мес. 141 лице по 35 дин. у укупној суми 57.053 динара.
1932 год. просечно мес. 141 лице по 35 дин. у укупној суми 59.016 динара.
1933 год. просечно мес. 132 лица по 29 дин. у укупној суми 46.559 динара
1934 год. просечно мес. 113 лица по 37 дин. у укупној суми 50.210 динара.
1933 године изузетно издато је још 56.100 динара распоређених на 1578 породица, што износи по 35 дин. од породице.

*

Као што се види стање у погледу ове тренутне помоћи не показује прогресивност ни у цифри помоћи, а још мање у броју потпомогнутих, и ако је очигледно да је њихов број из године у годину бивао све већи.

Рефундација је помоћ која се даје лицима завичајним у другим општинама, да могу, оставши у Београду без средстава, отпутовати својој кући, или где год на посао. Ову помоћ дужне су односне општине да врате. Од ове помоћи подељено је:

1929 год. 7817 дин. на 93 лица
1932 год. 9812 дин. на 137 лица
1933 год. 3441 дин. на 52 лица
1934 год. 695 дин. на 7 лица

А рефундирано је:

1929 године 2968 динара
1932 године 2168 динара
1933 године 892 динара
1934 године ——— динара

Као што се види, односне општине не схватају озбиљно добру вољу Београдске општине, па невраћањем дужних сума одузимају могућност да врши ову хуману дужност.

Помоћ у отревном материјалу дељена је само тешкој сиротињи у главном у зимским месецима. Тако је подељено:

1929 године 217 куб. мет. дрва
1932 године 637 куб. мет. дрва
1933 године 221 куб. мет. дрва

Ова је помоћ нарочито дељена о Божићним празницима сваке године.

Помоћ ради лечења у бањама и опоравилиштима чињена је оним лицима, која је лекарска комисија одабирала међу пријављеним за ову помоћ. На лечење су првенствено слаба деца, затим радна лица, а напоследку стари и изнемогли, што је сасвим оправдано, кад не постоје неограничена средства за то. За време летње сеоне:

1929 год. послато је 155 лица, а издато 147.963 динара
1932 год. послато је 237 лица, а издато 149.948 динара
1933 год. послато је 198 лица, а издато 110.188 динара
1934 год. послато је 300 лица, а издато 130.442 динара

Као што се види, број потребитих расте, а новчана средства се не повећавају, него, напротив, према броју помогнутих смањују.

Помоћ у лековима даје се сиротињи коју донесе рецепт од лекара. Са овереним рецептом упућује се апотеци, а апотеке после тога, кад накупе већи број рецепата, наплаћују их од општине. Због тога што се рецепти не исплаћују строго по годинама немогуће је знати тачан утрошак на ту сврху за сваку годину.

Тешко је изнети колико је на ову сврху издавано по годинама и стога, што та позиција није уношена посебно сваке године.

Зна се да је 1929 год. издато 89.493 и 1931 год. 92.000 динара.

Дакле и ту је пораст.

Помоћ у сахрани чинила се за све пријављене уз обавезу да ће се по свршеном погребу поднети докази о сиромаштву, или у противном платити вредност за гроб и погребну спрему. Годишња вредност учињене помоћи износи:

1929 године	36.770 динара
1932 године	22.500 динара
1933 године	25.000 динара
1934 године	37.930 динара

Помоћ у исхрани и обући сиромашним војним обвезницима није чињена, јер се за ту помоћ нико није јавио.

Ванредна помоћ сиротињи издавана је сваке године за божићне празнике. Ова традиционална помоћ не чини се сва из буџетских средстава, него се новац за њу добива и од грађанства путем прилагања на позив Општине пред божићне празнике.

Помоћ се даје у новцу и у дрвима, а дели је Отсек по нарочито састављеном списку. Број лица која се обраћају за ову помоћ увећава се из године у годину. Колико је то увећавање најбоље се види из броја помаганих Тако:

1930 год. добило је	1392 породице	100.000 дин.
1933 год. добило је	5192 породице	277.413 дин.
1934 год. добило је	7952 породице	346.235 дин.
1935 год. добило је	8249 породице	351.193 дин.

У огреву дато је:

1933 године	1214 куб. мет. дрва
1934 године	1928 куб. мет. дрва
1935 године	1911 куб. мет. дрва

У 1933 год. дато је и у одећу и др. материјалу још за суму преко 200.000 динара, чиме се помоћ за Божић у тој години пење на преко 500.000 динара.

Помањем преко Дома стараца и старица обезбеђује се један већи број сиромашних старих и изнемоглих а самохраних лица, која немају нити какав стадан приход, нити кога свога, ко би се о њима могао старати и издржавати их. То су све лица која су своју улогу у друштву одиграла, али нису успела да себи обезбеде средства за егзистенцију пред крај живота. И та таква лица падају на терет Општини у чијој су средини радила и своју снагу оставила. Њихов се број стално увећава. То се најбоље види из прегледа броја по годинама. Тако:

1929 године	било је у Дому	184 лица
1931 године	било је у Дому	233 лица
1932 године	било је у Дому	271 лице
1933 године	било је у Дому	285 лица
1934 године	било је у Дому	273 лица

Као што се види, број лица из године у годину расте, а пораст би био и већи да Дом има расположивих места за смештај.

На издржавање Дома издато је:

1929 године	484.383 динара
1931 године	618.000 динара

А међутим по буџету предвиђено је:

1930 године	650.000 динара
1931 године	800.000 динара
1932 године	800.000 динара
1933 године	780.000 динара
1934 године	620.000 динара
1935 године	550.000 динара

Како се види, издавања расту и према порасту броја лица у Дому, а међу тим предвиђања у буџету опадају у пркос порасту броја лица.

Па ипак, од свих помоћи које Општина чини сиротињи, ова је у Дому најпотпунија, јер пружа целокупно издржавање и сву бригу домским становницима. Код ове помоћи недостатак је један, али врло важан, тај, што је број места у Дому ограничен, те многи стари и изнемогли, који би радо заменили оскудну новчану помоћ издржавањем у Дому, не могу да доживе тај, за њих срећан тренутак, да буду примљени у Дом.

После ове помоћи подношљива је у неколико пензијска помоћ, али само у случајевима у којима пружа бар минимум за егзистенцију, а то не бива у свима случајевима, јер почиње са 200 дин. месечне пензије. Та и друге нешто веће пензије не могу задовољити ни најнижи стандард живота: кров и хлеб.

А шта тек да кажемо за друге новчане помоћи, намењене многобројној сиротињи.

Сем овде набројаних помоћи Општина чини помоћи и другим путевима, и то:

- 1) Помаже фондове осн. школа за набавку одећа и обуће сиром. ђацима.
- 2) Преко Центр. уреда за заштиту матере, деце и младежи помаже сиромашне мајке и њихову децу.
- 3) Преко санитета помаже сиротињу у лечењу у болницама и амбулантама.
- 4) Преко претседника дају се тренутне помоћи сиромасима који се тамо обраде.
- 5) Давањем субвенција хуманим друштвима и установама које се субвенције такође смањују, јер док је 1931 год. предвиђено било 800.000 динара, за 1935 год. предвиђено је 550.000 динара., Смањење је поступно дошло на ову последњу цифру.

*

Помагање незапослених непосредно чини једно посебно поглавље, јер у томе питању општина је имала само свој удео, а није носила цео издатак. Ова је помоћ систематски организована за зиму 1932/33, па затим на исти начин и за зиме 1933/34 и 1934/35 године. Нарочито организовани централни одбор под претседништвом претседника Београдске општине, а састављен од радничких установа и хуманих друштава организовао је

за незапослене исхрану у неколико кухиња. За ту исхрану све су те установе дале своје прилоге, па је то чинила и Општина из својих оскудних средстава, чинећи уз то и друге помоћи томе одбору.

Општина је на ту сврху издала:

1933 године	50.000	динара
1934 године	100.000	динара
1935 године	100.000	динара

*

Износећи овде бројно стање сиротиње, врсте помоћи и издатке учињене по тим помоћима, мора се констатовати: прво, да бројно стање београдске сиротиње све више и све брже расте; друго, да је тај прираштај нарочито с погледом на општинске финансије осетан; треће, да су, према броју и потребама сиротиње, ова досадашња средства апсолутно недовољна; четврто, да Општина нема могућности да осетно повећава издатке на помагање сиротиње да би задовољила потребе садашњег броја, а још мање повећаном броју. Свему томе мора се додати и факат, да Београд, и ако највећи и најважнији град у држави, долази тек на треће место, међу нашим градовима, по величини издатака на социјално старање.

Како изгледају по броју издаци на социјално старање види се из овога примера:

1929 године	издато је	6.893.880	динара
1933 године	издато је	5.666.590	динара

Види се опадање издатака.

А буџетом је предвиђено и то:

1930 године	5.093.000	динара
1931 године	6.630.000	динара
1932 године	5.797.000	динара
1933 године	5.937.000	динара
1934 године	5.378.300	динара
1935 године	5.061.100	динара

Као што се види предвиђања су у опадању.

Овде морамо напоменути, да је врло тешко изнети тачне цифре предвиђене и издате, јер буџети немају један одређен систем и распоред, него су се сваке године вршиле измене у томе. Сем тога не постоје ни завршни рачуни од неколико последњих година. Али поред свега ове цифре су верна сумарна слика.

Овим констатацијама не сме се рећи да Општина београдска не схвата довољно важност социјалног старања, нити да она игнорише потребе које јој се намећу силом прилика. Не, она само не успева да према тим социјалним потребама које прилике условљавају ствара и буџетска покрића из прихода које има на расположењу.

Шта је узрок те Општина не може да одговара својој дужности у погледу социјалног старања ни у сразмери према стварним потребама, ни у сразмери према другим градовима у држави?

Први и најважнији узрок је у релативној сиромашности београдског становништва; други у преоптерећености општинског буџета издацима на уређење Београда; трећи је у максималном оптерећењу београдског становништва општинским наметима, због чега је немогуће даље повећавати буџет прихода, па стога ни буџет расхода.

Па ипак Општина мора размишљати шта да учини са својом сиротињом, која још некако животари захваљујући бедном стандарду њенога живота, који се састоји у најбеднијем крову и сухом хлебу. У томе размишљању да се нађе пут и начин за решење овог тешког проблема, треба Општину помоћи. То је на првом месту дужност оних који се баве социјалним проблемима.

Одмах морамо рећи да су два начелна пута за решење: оставити да иде како иде, био би један пут, а други би био у радикалном решавању. Пошто, држимо, да углед Београда и интереси ове престоничке сиротиње захтевају радикално решавање, изнећемо наше мишљење о томе како би требало решити проблем сиротиње београдске.

За решење овог социјалног проблема Београдске општине потребан је низ различитих мера, много средстава и колаборација државних власти, јер решење треба да је што радикалније и што ефикасније, али и хумано, да се не би погоршало и иначе бедно стање ових сиромаша, који, остављени самима себи, постају беспомоћни.

Решења која би по нашем мишљењу и мала доћи у обзир јесу ова:

1. Администрацију Отсека за помагање сиротиње треба у колико недостаје удотпунити тако да она покаже тачно бројно стање сиротиње у опште, затим старост, способност и врсте занимања, место рођења и завичајност и време досељења у Београд.

2. Предузети мере да се сви они сиромаси који не припадају Београду отстране из Београда, и то тако да се онима, који имају у месту завичајности какво непокретно имање, омогући одлазак до тога места, а онима, који су без икаквог имања а имају способност за рад, изградити додељивање земље у Јужној Србији. Ове мере нарочито строго применити над Циганима, којих у Београду има врло много.

3. Старе и изнемогле и на који други начин неспособне, а самохране, који не припадају Београду, упутити у њихове општине, пошто им се претходно тамо обезбеди пријем.

4. Завести затим строгу контролу над даљим досељавањем, нарочито досељавањем читавих породица без средстава за живот. Код

ове мере нарочиту пажњу обратити да се Цигани ни под каквим видом не досељавају ни у Београд, нити у његову ближу околину, као што је то Праг предузео и спречава им свако приближавање граду.

На овај начин Београд ће се у данашњим приликама ослободити знатног дела сиротиње, која отежава ситуацију Београда и положај праве београдске сиротиње. После тога могу се предузети даље мере, и то:

5. Настати да се што више београдске сиротиње упосли, нарочито на општинским пословима, као што су чистачки, затим послужитељски и други, на којима сада има пуно људи и жена из унутрашњости.

6. Дом старца и старица проширити павиљонима и оспособити га да може да прими све Београђане, који, остарели и онеспособљени, морају да живе на рачун општинске помоћи.

7. Осталој сиротињи, поред нешто новчане помоћи, давати помоћ нарочито у храни, организујући неколико општинских или добротворних кухиња. Оваква помоћ била би за сиротињу стварнија, и за Општину јевтинија. Она би допуњавала помоћ „Насушног хлеба”.

8. Свим средствима уклањати са улице просјачку сиротињу, узевши у помоћ државне органе и приватну иницијативу. То тражи углед Београда и социјални интерес.

9. Подизати постепено мале хигијенске станове за сиротињу, фаворизујући заједнички живот макар и најмањих заједница. Ове станове издавати по најмањој цени, или и са свим бесплатно у тешким случајевима.

10. Стварањем сталних општинских летовалишта у ближој и даљој околини и подизањем павиљона у појединим бањама (Вишњичкој, Обреновачкој, Аранђеловцу, Младеновцу, Врњцима, Ковиљачи и т. д.) омогућити сиромашнијим Београђанима и њиховој деци опоравак и лечење, поред бесплатног лекарског лечења у кући, амбуланти и ново-отвореној болници.

11. Све буџетске издатке на социјалну помоћ сконцентрисати и груписати по врстама помоћи, водећи рачуна како о броју оних који по своме имовном стању и способности

за зараду заслужују ову помоћ, тако и о висини помоћи којом ће они у истини бити помогнути, да не морају на другој страни тражити милостињу.

12. Према прорачуну за довољну помоћ у границама најрационалније штедње, обезбедити буџетска средства за социјалну помоћ, и то или завођењем прогресивне социјалне порезе, или завођењем неких особених такса које би падале на терет имућнијег грађанства. На овај начин са свим изоставити прикупљање прилога ма у коме виду за рачун сиротиње, јер је тај начин нерационалан и понижавајући и за престоничку Општину и за сиротињу. А сем тога социјално-комунална помоћ мора да се оснива на *обавези целокућној друштва*, а не на милостињи коју чине појединци.

13. Предузети мере код Министарства социјалне политике и народног здравља да се по закону о осигурању радника, уведу у живот одредбе о осигурању на случај старости, изнемоглости и смрти, да би тако сви радни људи имали обезбеђени минимум егзистенције, а не да, као до сад, падају на терет општина и друштва и да живе од милостиње као последњи људи, и ако су дали снагу за опште добро. Решење овога питања треба убрзати у интересу и самих радника као и у интересу Општине. Свако даље одлагање јесте продужење социјалне неправде и оптерећивање општине.

14. Ради незапослених предузети мере код државних власти, да помогну изграђивање разних важних и потребних објеката у Београду, нарочито објеката који би давали Општини приходе (кеј, жел. пруге, канализације, тунеле, сајмиште итд.). Ова би мера донела рада и зараде незапосленима, а општини би донела приходе којима би снажила своје оронуле финансије.

Сасвим природно, доцније кад се послови развију, кад се привредно стање нормализује и Београдска општина ће осетити олакшање како у питању своје сиротиње, тако и у навали сиротиње из других места. Па ипак плански систематски рад на овом социјалном пољу не сме бити занемарен, већ напротив стално саображаван времену и приликама.

Н. Опокољић

Ревизија признатих права градских службеника

Једна од одредаба новог Закона о градским општинама, која несумњиво највише погађа интересе градских службеника, јесте § 159. Сасвим супротно начелу истакнутом у Закону о општинама од 14-III-1933 год. (§ 146), да се права која су општински службеници призната по ранијим прописима, признају стеченим правима, овај параграф одређује: прво, да се има извршити ревизија раније признатих права у томе смислу да се она доведу у сагласност са тада важећим прописима и друго, да се призната права, иако су она призната према прописима који су важили за градске службенике, имају свести сходно одредбама §§ 100 и 104 Закона о градским општинама. Немамо намере да на овоме месту расправљамо о редукцији стечених права, али да не би били погрешно схваћени, истичемо сву тежину ове одредбе, нарочито уколико се тиче негирања признатих времена за стицање права на пензију, како оним градским службеницима који су у активној служби, тако и оним који су већ добили пензију од града. Морамо нагласити да се тач. 2 § 159 у вези са одредбама § 104 Закона о градским општинама за стицање права на пензију од града признаје само градска служба проведена на месту везаном за право на пензију. Из овога следује да сви они градски службеници, било активни било пензионисани, који у градској служби нису провели најмање 10 година на таквом положају, нису стекли право на пензију, иако им је оно по раније важећим прописима признато с обзиром на време проведено пре ступања у градску службу у каквој другој државној јавној служби или слободној професији. У оваквим случајевима, где је пензија неком градском службенику већ додељена, имала би му се одузети, без обзира на то колико је тај службеник провео у државној служби пре ступања у градску службу, као и на то што се он одрекао можда већ стеченог права на пензију од државе или бановине под претпоставком да се неће ретроактивно ништити одредбе градског статута, по којима је државна и друга самоуправна служба у градској служби призната и за стицање права на пензију. Држимо да ове одредбе не само погађају интересе градских

службеника, већ дубоко подривају веру у правну сигурност, а у многим случајевимаprotиве се и интересима самих градова, иако се њима хтело да заштите градске финансије (мањи градови због малог броја службеника не могу имати подмлатка, већ морају за водећа места узимати искусне чиновнике из државне или друге самоуправне службе, али при оваквим прописима тешко ће ко од ових прихвати-ти понуду града).

Али док смо отсудно противни ништењу законито стечених права, сматрамо да је сасвим умесна одредба према којој треба извршити ревизију признатих права, тако да се констатује у сваком конкретном случају да ли је то признавање извршено саобразно прописима који су важили у томе времену или не. Противу ове одредбе држимо да не могу имати ништа ни сами градски службеници, јер и њима треба да је стало да се положаји у градској служби добијају према способности и спреми, као и у сагласности са прописима који важе, или који су у времену признавања важили, а не посредством родбинских или партијских веза. Ревизија признатих права несумњиво много зависи од тумачења прописа који су важили у времену признавања тих права и због овога држимо да неће бити од малог интереса за градске службенике, нарочито оне у Београду, ако овде изнесемо један конкретан случај интерпретације Статута општине града Београда од стране Државног савета, пошто се баш сада ради на доношењу одлука по § 159 за све градске службенике и пензионере у Београду.

Овај случај износимо, јер сматрамо да када је створен преседан у једном конкретном случају, не би требало да он остане непознат и осталим градским службеницима, тако да би се и они у одбрани свога права њима могли послужити, када буде истакнуто да ли су њима призната права извршена саобразно прописима који су важили у времену доношења одлуке.

Статут Општине града Београда од 27-IX-1929 године дели све општинске службенике на пет категорија. Као услов за примање службеника у поједине категорије Статут предвиђа одређену школску спрему: за

www.inilib.rs
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

прву категорију факултетску, за другу потпуну средњошколску или њој равну стручну школу, за трећу четири разреда средње или њој равне стручне школе итд. Затим се одређује правило да будуће ниједно лице не може бити постављено у једну од категорија за коју нема прописану школску и стручну спрему (чл. 8). Чак се и за затечене службенике поставља опште правило да ће се код превођења на положаје по новом статуту превести на она звања у категоријама за коју имају прописану спрему, без обзира на досадашњу категорију (став 1 чл. 67). Али се у погледу затечених службеника предвиђају и извесна отступања. То су прописи чл. 67, став 2 и 3, Статута, који дословце гласе:

„Изузетно од прописа претходног става, могу добити положаје у категорији за коју немају пуну школску квалификацију она лица која су до сада у Општини заузимали такве или више положаје, ако Суд донесе претходно решење да им се признаје виша категорија. — Овакви службеници померају се аутоматски на виши степен основне плате у категорији која им је призната, по општим одредбама овога Статута, а исто тако се унапређују по групама једнако као и службеници признате им категорије, с тим да не могу заузимати места директора одељења или шефа одсека сем ако се на њима потврде одлуком о превођењу.”

Напомињемо да се ови прописи налазе у одељку В) прелазних наређења Статута Општине града Београда, где се регулише уређење статуса градских службеника који су се у служби затекли *на дан* његовог ступања на снагу. Ове напомене биле су неопходне да би се боље схватио случај који ћемо сада изнети.

Н. Н. приликом ступања на снагу Статута Општине града Београда затекао се у служби као службеник друге категорије у звању писара. Комисија за разврставање, пошто није имао доказа ни о каквој школској спреми, разврстала га је као архивског чиновника III категорије. Противу ове одлуке он је изјавио жалбу општинском суду, али је његова жалба одбачена као неумесна, пошто није испуњавао школске квалификације за другу категорију, а виша категорија му није призната посебном одлуком по поступку који је Статутом предвиђен. Тако је овај службеник правоснажном одлуком био разврстан у трећу категорију, пошто даљи правни лек није употребио. Овај поступак бо је довршен крајем месеца јануара 1930 године. Крајем месеца октобра 1932 године, дакле после непуне три године, тај исти службеник био је унапређен у другу чиновничку категорију, трећу класу на звање шефа отсека. Државна

месна контрола при Општини града Београда, сматрајући ову одлуку општинског суда да је противна закону, доставила је цео случај Министру унутрашњих послова, који је одлуку општинског суда огласио ништавом с позивом на тач. 3 § 135 Закона о општем управном поступку. Као разлог за доношење ове одлуке наведено је, да је у конкретном случају означено лице правоснажном одлуком разврстано 1930 године у смислу чл. 67 статута општине града Београда у III чиновничку категорију, чиме је по одредбама прелазних наређења његов службенички статус као затеченог службеника дефинитивно одређен. За даље напредовање оваквог службеника важе сталне одредбе Статута Општине града Београда, тако да се он у том погледу потпуно изједначаје са службеницима који привуку ступају у градску службу за владе поменутог Статута. По тим пак одредбама за положај шефа отсека тражи се најмање потпуна средњошколска спрема или спрема стручне школе истога ранга. Пошто лице које је у питању у међувремену није стекло никакву школску спрему, односно није испуњавало један од битних законских услова за постављање на положај шефа отсека у II чиновничку категорију, одлука о унапређењу оглашена је ништавном.

Противу ове одлуке поднета је тужба Државном савету, који је својом пресудом бр. 5273/35 исту поништио. Ево у целини разлога који су у пресуди наведени:

„Из акта овога предмета види се да је тужилац.... до доношења Статута општине града Београда од 27 септембра 1929 одобреног одлуком Министра унутрашњих послова Сбр. 4200 од 22 октобра 1929 године био општински чиновник II категорије, која му је категорија била призната решењем Суда општине града Београда од 27 марта 1923 год. А.бр. 8222. Са том категоријом он је био затечен приликом ступања на снагу поменутог новог Статута од 1929 огдине.

Одредбом става I чл. 67 новог општинског Статута од 1929 год. предвиђено је, да ће се сви службеници превести на положаје оне категорије службеника, за коју имају прописану спрему, без обзира на досадашњу категорију. А по II ставу исте одредбе, изузетно од претходног става, могу добити положаје у категорији за коју немају пуну школску квалификацију она лица, која су у општини заузимала такве или више положаје, ако Суд донесе претходно решење да им се признаје виша категорија. У духу ове одредбе Статута, једном службенику може се од стране општинског суда признати виша категорија за коју он нема прописане школске квалификације, ако се само на-

лазио у вишој категорији до доношења и ступања на снагу новог општинског Статута. Тужилац је до доношења тога статута био службеник II категорије. Приликом разврставања он је одлуком Комисије за разврставање од 28 јануара 1930 год. С.бр. 1843, према својим школским квалификацијама разврстан за архивара Општине града Београда у III категорију IX класу, па је ранијим решењем Суда општине града Београда О.бр. 4538 од 28 марта 1931 године унапређен у VIII класу. — Али како се он, као што је напред истакнуто, до доношења и ступања на снагу новог статута налазио у II категорији, која му није одмах приликом разврставања призната, то је општински суд по праву које му је Статутом признато, а када је по своме нахођењу нашао да се тужиоцу II категорија може признати, донео решење О.бр. 30515 од 29 октобра 1932 год. којим је тужиоца унапредио за шефа отсека у II чиновничку категорију III класе, 5 степена. Овакво решење о истакнутом постављењу, које се у суштини ствари има посматрати као одлука о унапређењу — превођењу тужиоца у II категорију, са звањем те категорије (II став чл. 9 и чл. 15 Статута) имало је свога основа у овлашћењу поменутог чл. 67 Статута. Ова II категорија и ако тужиоцу није била призната раније приликом разврставања, ипак је општински суд могао сматрати, да није искључено његово право да тужиоцу II категорију призна доцније, када по своме нахођењу буде вољан да му такву категорију призна, по овлашћењу Статута као затеченом службенику II категорије. За овакво превођење и постављење општински суд је могла определити чињеница, која се нарочито подвлачи да за истакнуто признање II категорије Статутом није предвиђен никакав рок, није определено никакво време у коме се признање више категорије допушта. А кад у том погледу не постоји никаква изрична забрана Статута, онда је Општински суд могао сматрати, да одлучивање његово по решењу О.бр. 30515 није противно Статуту.

Пошто је решење Суда општине града Београда О.бр. 30515 оценио на начин, како је напред изложено, а према одредбама Статута које се на спорно превођење и постављање односе, и које се и у оспореном решењу Министра унутрашњих послова третирају, Државни савет је прешао на оцену питања о томе, да ли је у конкретном случају било законске могућности, да се поменута извршна правноснажна одлука Суда општине града Београда О.бр. 30515 од 24 октобра 1932

год. оглашава за ништавну одлуком Министра унутр. послова од 2 јануара 1935 год. IV бр. 13/35, на основу тач. 3 § 135 Закона о општем управном поступку — па је нашао, да у конкретном случају нису постојали законски услови, који би пружали могућност, да се поменуто решење општинског суда огласи ништавним на основу тач. 3 § 135 Закона о општем управном поступку. За овакву констатацију истичу се ови мотиви:

По закону о општем управном поступку једна правноснажна одлука не може се укинути, ни изменити (§ 136). То је правило. Један од изузетака учињен је у случајевима предвиђеним у § 135 Закона о општем управном поступку.

По § 135 тач. 3 З. у. п. на коме је законском пропису заснована и оспорена одлука Министра унутрашњих послова, надзорна власт у вршењу права надзора огласиће ништавном одлуку против које нема правног лека, кад она садржи грешку која проузрокује ништавост по некој изричној законској одредби. У смислу ове законске одредбе грешка која је учињена при доношењу односне одлуке, треба да је таква, да она по самом закону проузрокује ништавност одлуке.

У конкретном случају, да би се решење Суда општине града Београда О.бр. 30515 могло огласити ништавним, потребно је у духу поменутог законског прописа, који се као изузетак има најуже тумачити, да оно садржи такву грешку, која проузрокује његову ништавост по некој изричној законској одредби. Али, према напред изложеним констатацијама, поменуто решење такву грешку не садржи. Оно је донето на основу Статута који допушта признање више категорије од стране општинског суда једном службенику, који је до доношења и ступања на снагу тога Статута био службеник II категорије. — У погледу признања више категорије, по овлашћењу чл. 67 Статута, као што је напред истакнуто непостоји у Статуту никаква временска ограниченост, која би определявала рок, до кога је такво признање више категорије допуштено. А кад таквог рока нема, онда се не може изводити и претпостављати, да се о признању више категорије могло одлучивати само приликом разврставања, а не и доцније, кад општински суд буде нашао за потребно и могућно, да своме службенику призна вишу категорију, коју је он раније већ имао. Према томе, поменуто решење суда Општине града Београда о унапређењу тужиоца у II категорију са звањем те категорије не садржи грешку која проузрокује ништавост по изричној законској одредби Статута.

Једино у случају да је Статутом изрично опредељено време, или рок у коме се одлука о признању више категорије може донети, па се ипак виша категорија призна службенику после тога времена и рока, имало би се, при таквој ситуацији сматрати, да је таквим признањем више категорије учињена грешка, која проузрокује ништавост решења по изричној одредби Статута, по којој је превођење у вишу категорију у означеном времену изрично забрањено. Али такве временске ограничености у Статуту нема.

Са изнетих разлога, кад није постојао услов из тач. 3 § 135 З. у. п., онда Министар унутрашњих послова, као надзорна власт није могао на основу овог законског прописа оглашавати ништавом поменути правноснажну одлуку Суда општине града Београда, па се зато и оспорено решење бр. 13/35 има поништити на основу чл. 34 Закона о Државном савету и управним судовима."

Ако резимирамо разлоге изнете у овој пресуди, видимо да Државни савет своју пресуду заснива на констатацији, према којој Општински суд није био везан роком за доношење одлуке о признању категорије неком службенику, тако да је он то могао учинити и после доношења правноснажне одлуке о превођењу. Међутим, ова је констатација у супротности са одредбама Статута Општине града Београда. Одредба чл. 67, на који се Савет позива и на коме заснива своју пресуду, налази се у прелазним наређењима Статута општине града Београда. Ова пак наређења односе се искључиво на превођење градских службеника. У њима се пре свега нормира, да се сви службеници са даном ступања на снагу Статута стављају на расположење, а затим се прописује надлежност и поступак за доношење одлука. Сам пак чл. 67 искључиво прописује начин превођења и нормира да се нико не може превести у категорију за коју нема школску спрему, ако суд претходно не донесе решење да му се призна виша категорија. Све ово и сувише јасно говори да се моменат признавања више категорије везује искључиво за моменат превођења, тако да није било потребно у чл. 67 за доношење такве одлуке прописивати још и један посебан рок. Друго би питање било, да одлука о превођењу у конкретном случају уопште није донесена из ма којих разлога. У том случају, пошто је рок за доношење одлуке о превођењу није прописан, могао би суд пре доношења такве одлуке донети специјалну одлуку за признање више категорије која би се при превођењу имала узети у обзир. Али када је превођење дефинитивно извршено, Општински суд нема више по Статуту могућности да такву одлуку

донесе, јер његова одлука о томе треба да претходи одлуци о превођењу. Осим овога када је једном одлука о превођењу донесена, одредбе које говоре о овоме престале су важити, као конзумиране, за тај случај.

Али, није ово једини недостатак у констатацији Државног савета. Решење Општинског суда из 1932 године садржи унапређење односног чиновника од архивара VIII пол. класе (чиновника III категорије) за шефа отсека III пол. класе (II категорије). Ово решење у Саветској пресуди посматра се као одлука о признању категорије односно службенику за коју он нема школску спрему. Такво посматрање несумњиво је противно Статуту. Превођење службеника на звања и положаје по новом статуту поверено је специјалној комисији, а Општински суд овлашћен је статутом само да у другом степену разматра њене одлуке по поднетим жалбама. Ако је неко од службеника желео да се користи могућношћу да му се призна виша категорија за коју нема спрему, он је морао да издејствује одлуку Општинског суда о томе и да је поднесе комисији, која би тек на основу тога могла донети одлуку о разврставању у вишу категорију. Јасно је, дакле, да се одлука Општинског суда о унапређењу службеника из једне у другу положајну класу по редовном поступку из чл. 15 и 16 Статута не може идентификовати са једном специјалном одлуком, која се само једном може донети, и то приликом превођења, пошто се она може заснивати само на прописима о превођењу и може се доносити по поступку који је тамо предвиђен. Савет посматра одлуку о унапређењу из једне положајне класе у другу као одлуку о признању више категорије, иако се у тој одлуци ништа и не говори о томе признавању, нити се ма из чега може извести да је то била намера Општинског суда, и на таквом посматрању, које не одговара фактичком стању ствари, заснива своју пресуду. По поступку који нормира Статут, општински суд признаје вишу категорију, а комисија за разврставање одлучује о превођењу на одређени положај у градској служби. У конкретном случају не постоји одлука о признању више категорије, а одлука комисије о разврставању гласи, да се односни службеник преводи за архивара у III чиновничку категорију, што значи да је саветска пресуда заснована на констатацијама чињеница које не постоје.

По себи се разуме да је други део пресуде који говори о примени тач. 3 § 135 Закона о општем управном поступку следовао као логичка последица посматрања изложеног у првоме делу, јер кад Савет сматра да је било законске могућности за унапређење једног чиновника из ниже у вишу категорију без потребне спреме, онда одлука о томе не може бити ништавна. Али ми смо напоменули

у почетку, да је статус затечених службеника једном за увек одређен одлуком о превођењу, тако да су у погледу мењања овога службеничког статуса такви службеници потпуно изједначени са онима, који први пут ступају у службу. Тако, ако један од таквих службеника треба да промени категорију, он мора испуњавати исту школску спрему, која се тражи и за нове службенике. И ако би противно овоме неко без школске спреме био пребачен у вишу категорију, таква одлука је ништавна исто као и она, којом би се неко први пут постављао у службу у категорију за коју нема спрему. Ово напомињемо ради тога, што је Државни савет у неколико случајева стао на гледиште да има места примени тач. 3 § 135 З. у. п. када су у питању ови други службеници, као и да се не би погрешно схватило, да Мин. унутр. послова уопште по праву надзора на може огласити ништавном и једну правноснажну одлуку градских органа (већа или претседника), која садржи једну такву грешку.

Ма да се Министарство унутрашњих послова није слагало са оваквом пресудом Државног савета, ипак је њене разлоге морало усвојити и првобитну одлуку изменити у смислу те пресуде. Али како прописи чл. 67 Статута изречно забрањују да службеник коме је призната виша категорија не може бити унапређен за шефа отсека, Мин. унутрашњих послова је новом одлуком огласило ништавним решење Општинског суда само уколико се оно односи на унапређење односног службеника за шефа отсека у III класу. Међутим, и ову одлуку Државни савет је по тужби поништио, наводећи за то ове разлоге:

Из акта овог предмета види се, да је тужилац на дан ступања на снагу Статута од 1929 год. затечен у II категорији. Приликом развоставања он је одлуком комисије од 28 јануара 1930 год. Обр. 1843 преведен у III категорију 4 степена IX класе, дакле приликом доношења ове одлуке о превођењу по томе Статуту није му била призната друга категорија. Но доцније, суд му је одлуком Обр. 30515 од 29 октобра 1932 год., а по праву које му даје чл. 67 ст. 2 Статута, признао ту категорију.

Према томе и ова одлука Обр. 30515/32 има се сматрати само као измена одлуке о превођењу тј. као нова одлука о превођењу којом је измењена прва одлука о превођењу под Обр. 1843/30, пошто иначе Статутом није био одређен рок у коме се ово превођење имало извршити, како је то и расправљено пресудом Државног савета бр. 5275/35 од 23 фебруара 1935 год. А по ст. 3 чл. 67 пом. Статута, овакав службеник који нема квалификације за II категорију али се у тој категори-

рији затекао на дан ступања на снагу овога Статута па по томе основу ту категорију задржао, као што је и тужiocев случај, унапређује се као и други службеници, с тим да место шефа отсека може добити само ако се на то место потврди, односно утврди одлуком о превођењу. Па кад се по томе пропису тужилац могао унапредити и утврдити за шефа отсека одлуком о превођењу, као што је то и суд учинио напред наведеном одлуком број 30515/32, како је напред изложено, онда тиме није учињена грешка, која би по ст. 3 § 135 З. у. п. давала законско овлашћење да се та одлука огласи за ништаву. Ово у толико пре, што се по Закону једна правноснажна одлука, каква је и одлука Обр. 30515/32 не може укинути или изменити, сем у случају предвиђеним у §§ 133—135 З. у. п. Али то су изузетци од општих прописа па се морају најуже тумачити, дакле могу се применити само на случајеве *изрично* предвиђене у закону. Они се не могу проширити и на случајеве који нису у томе закону изрично предвиђени. Због тога се тач. 3 ст. 1 § 135 пом. закона, која одређује: „кад проузрокује ништавост по некој изричној законској одредби“, не може проширити и на случај овде у питању, јер наведена одлука не садржи грешку, нити недостатак изрично прописаних услова, како је напред изложено, који би проузроковао ништавост по некој изричној законској одредби. Како је то овде ипак друкчије учињено оспореним решењем, то је оно са предњих разлога противно закону, па се као такво имало и поништити, као што је и пресуђено диспозитивом ове пресуде.”

У овој пресуди Савет јасно истиче да решење Општинског суда о унапређењу посматра као измену одлуке о превођењу. Свакако да ту Државни савет мисли на § 133 З. у. п. Ми смо истакли напред, да је одлука о превођењу заснована на прелазним одредбама Статута и да је важност ових одредаба временом ограничена, тако да се оне не могу више примењивати када су у једном случају косумиране. Али и ако се узме да је измена одлуке о превођењу могућна, као што то Савет схвата, она се може извршити само уз опште законске услове (§ 133 З. у. п.). Ако законских услова за измену одлуке нема, онда се она не може извршити. Ми држимо да тих законских услова у конкретном случају није било, а ево зашто:

У чл. 67 Статута, који смо напред цитирали, несумњиво јасно се нормира да лица, којима се призна право на категорију за коју немају спрему, могу бити задржана у тој категорији на оним положајима, на којима су

се тада затекли у општинској служби. Оваква лица у даљем напредовању не могу заузети положај шефа отсека, већ једино могу на тај положај бити потврђена одлуком о превођењу, разуме се под претпоставком да су се на томе положају затекла приликом превођења. Ако се не би ове одредбе овако посматрале, онда би норма којом се поставља начело да се такви службеници имају превести на положаје на којима су се затекли била бесмислена, а ми не можемо претпостављати да се такве одредбе уопште могу доносити. Напротив, сматрамо да ова одредба несумњиво јасно поставља правило, да је неки службеник могао бити преведен за шефа отсека само ако се на том положају затекао приликом превођења. За то говори и реч „потврде”, јер та реч означава да се неко на том положају затекао и да се на њему сада потврђује. Ако се неко затекао на нижем положају, није могао бити на положају шефа отсека потврђен, јер потврда значи да нешто већ постоји, па се то још једном афирмира. Када се службеник налази на нижем положају па се поставља на виши, онда ту није у питању никаква потврда, већ унапређење. Међутим, по Саветској пресуди речи „потврде” и „унапређење” су синонимима и имају исто значење, из чега он изводи да је односни службеник приликом превођења могао бити унапређен у II категорију од

писара за шефа отсека. Држимо, да овакво посматрање Државног савета не може издржати критику, још мање него гледиште истакнуто у првој пресуди, пошто се оно противи јасно израженој вољи у Статуту, да се службеници, који се нису затекли на положају шефа отсека приликом превођења, на тај положај не могу нити превести нити касније унапредити. Међутим, иако овако стоји ствар, пресуда Државног савета као обавезна за управну власт морала је бити извршена. Али је њено дејство и од ширег значаја, јер се управна власт мора обазирати на посматрање Државног савета приликом решавања конкретних случајева, ма да она своје одлуке не заснива на раније решеним случајевима, већ на закону. Ово ради тога, што странке имају могућности да се код подношења тужби позивају на раније решене случајеве пред Државним саветом и што се Савет мора обазирати на једнообразност своје јудикатуре. И када управна власт унапред зна да ће њен акт бити ништен, онда јој не остаје друго, него да приликом решавања примењује усвојену праксу Државног савета. Какво пак морално дејство имају овакве пресуде на органе управне власти, која настоји да се код издавања аката у своме делокругу креће у границама закона, не треба овде нарочито да истичемо.

Арх. урбаниста Драг. М. Поповић

Парцелације

Није свеједно ко је сопственик једног квадратног метра земљишта у граду: општина или приватно лице. Као јавно-правна установа општина готово увек свој квадратни метар искоришћава у јавне сврхе, док приватни сопственици, гледајући искључиво своје интересе, желе да свој квадратни метар искористе

терен за изграђивање града — (градилишта дакле) појављује као несвршени производ, који тек има да се изгради — изида. А сировине, од којих се он изиђује су, најгрубље речено, бетон, цигла и слободно тле за дворишта. Њихови односи количина називају се у уређењу градова зонама.

Зоне регулишу како се градилишта имају изградити. Одређују најпре однос између процента изграђивања и слободних површина за дворишта, а истој површини за изграђивање прописују и број спратова.

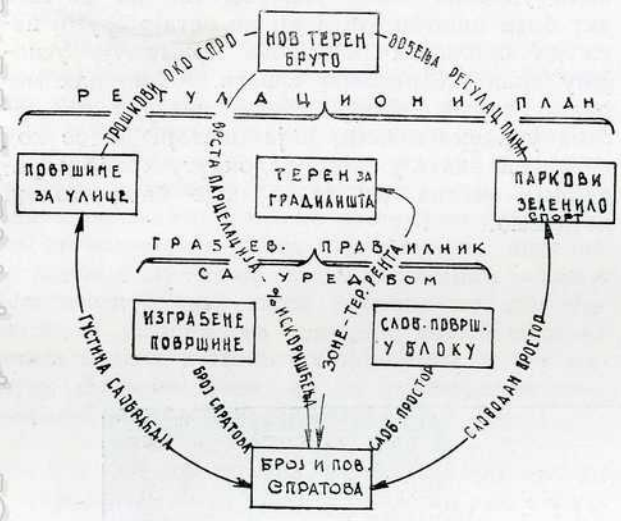
Пут, дакле, од обичног необрађеног терена до одређене површине и броја спратова, престављен је лепо једним дијаграмом овде, како га је на конгресу градова у Паризу показао г. Антон Хениг из Келна.

У сваком културном граду постоје уређајне основе са Грађевинским законом, на основу којих се град подиже, али постоји и извесна грађевинска политика, која даје смер изграђивању града у жељеном правцу. Паметна грађевинска политика уз добре уређајне основе и Грађевински закон у стању су много да учине за свој град, нарочито ако у њему има слободних грађевинских могућности.

Београд је град огромних грађевинских могућности. Према своме пространству он је сразмерно врло слабо изграђен и насељен, јер има просечно само 27 становника на хектар (и то у границама суженог атара, без острва и без вода Саве и Дунава).* Па кад се у другим земљама успевају да спроводе огромне реформе у начину изграђивања градова, који имају просечно и преко 200 ст. на ха (Праг нарочито), ми не видимо никакве сметње да се при оваквим локалним приликама то коренито и код нас уради.

Београд има, сем тога, још једну олакшавајућу околност да се добро реформира у погледу свог изграђивања. По грађевинском

*) На 8.585 ха површине долази 241.542 становника према подацима из 1934 г. значи просечно око 27 становника на 1 ха. Иза, додуше, квартава више насељених: густих насеља са 110 ст/ха, а средњих 70 ст/ха и она у толико мање имају грађевинских могућности.

Шема како се од новог бруто терена долази до градилишта и прописа за њих

за што већу ренту. И пракса уређења градова није ништа друго до борба приватног и општинског газдинства око овог квадратног метра земљишта.

Елементи, од којих је састављен један град или његов део, даду се, тачно одредити и одмерити. То су: обичан необрађен-бруто терен-утрина, онда нето терен за грађење и проширење града, терен за улице, па терен за паркове и игралишта и, најзад, терен за зграде и дворишта или т.зв. градилишта. Обилан необрађени терен, који стоји на расположењу приликом проширења градова регулационим планом дели се одмах на три дела, који имају различиту корисну вредност: на терен за улице, на нето терен за изграђивање града и на површине за паркове и игралишта. Терени за улице и за паркове излазе после ове поделе као готови производи док се нето

закону и једном допунском решењу Мин. Грађевина, Београдска општина дужна је до 1. јануара 1936 год. да заврши своју Уредбу о извођењу регулационог плана. Дакле, сад се баш та Уредба ради и значи да је сад баш то време кад треба најозбиљније помишљати и овако јавно, кроз часописе Београда продискутовати о грађевинским приликама у Београду. Овим ћемо избећи све скупе експерименте и непоправиме погрешке.

Уредбом имају да се регулишу зоне и, како смо раније споменули, пут како се од обичног необрађеног терена, у колико га има, долази до градилишта и до одређеног броја спратова.

Уредбом, значи, има да се регулише и питање парцелације у Београду.

По грађевинском закону § 54 „парцелација земљишта у границама регулационог плана може се извршити само по парцеларном плану, који одобри Општина.” А „у земљишне књиге може се уводити само одобрена парцелација, односно тапије за поједине парцеле могу се издавати само на основу одобреног парцеларног плана.” У § 55 говори се о самом парцеларном плану и о томе „да ће општина одбити одобрење парцелација ако ова не одговори прописима Регулационог плана, Уредбе и Правилника.” Другим речима постоји обавеза за Општину да изда прописе (Уредбу) по којима ће се вршити парцелација земљишта код нас.

Чињенице су ове. Београд има свега 27 становника на ха.— Београд има масу неиспарцелисаних терена, а најбољи доказ за то су сталне молбе сопственика, који траже да им се одобре парцелације имања и ако знају да Уредба о извођењу регулационог плана још није готова. — С друге стране Београд нема довољно готову мрежу изкалдрисаних улица, снабдених водоводом, канализацијом и електр. осветлењем, да би могао свима тим молбама, одмах удовољити. По Закону (§ 56) сопственик уступа општини бесплатно само неоптерећено земљиште потребно за улице и скверове. А општина добија моралну обавезу да нове улице снабде целокупним горњим инсталацијама. Повећавање трошкова за ове инвестиције повлачи оправдано негодовање код Градског већа, коме изгледа да се сопственици великих комплекса имања неправедно богате чак и на рачун Општине. Сопственици са своје стране држе се законских текстова, који у многоме дају њима за право. Заправо законски текстови се у главном држе принципа, да је дозвољено располагати својом имовином у границама закона, па сопственици имања сматрају да су сметње које им при томе чини Градско веће, без ослонаца на Уредбу, којом се то регулише, већ из чистог опортунитета по Београд, те тврде да не могу претстављати никакав контрагет законским текстовима. Тим пре, што и ако

Београд нема још Уредбе, основане на Грађевинском закону, он има једну привремену Уредбу т.зв. „Услове за парцелисање земљишта у Београду и поделу на потесе за парцелисање.” одобрене од Министарства грађевина М.Г.Бр. 19042/33, којима се прилично олако регулише важно питање парцелација земљишта по Београду. Ако се овоме дода као последња чињеница, истина да неке парцелације, ситније махом, пролазе и да их Градско веће одобрава а да се неке веће одбијају са привидном мотивацијом да сачекају Уредбу, у ствари из чистог опортунитета, разумеће се зашто су жалбе на одлуке Градског већа по питањима парцелације учестале. И зашто Државни савет са правне стране махом излази у сусрет тим жалбама сопственика.

У ствари та борба око „квадратног метра” земљишта, како смо на почетку споменули, у Београду је, као усталом и свуда што је, јака и оправдана. Свако вуче на своју страну: и општина, и сопственици.

Општина моментално није у завидном правном положају. Привремени услови за парцелисање земљишта у Београду одобрени од стране Мин. грађ. Бр. 19042/32, и ако су имали добру намеру да попуне једну празнину у прописима око изграђивања Београда и ако су били потребни, јер би Београд без њих остао без једног одређеног грађевинског правног стања за парцелисање имања, и поред најлепших жеља, створили су само огромне тешкоће Београдској општини. Заједница, а готову градска, мора да живи у компромисима и узајамним уступима, па је нелогично да се сопственицима под привременим правилима за парцелисање толико излази у сусрет, а да се Општини, која је после приморана да инвестира за радове кроз њихова имања, ништа не даје. Законски текст, којом се приликом парцелације по § 56 Грађ. закона уступа Општини бесплатно земљиште за улице, није довољан да изравна добитак сопственика и губитак општине, при том послу. У Ческој (н.пр. случај Прага) по Закону из 1886 год. дакле старом, сопственици уступају бесплатно терен за улице али и поред тога морају да плате, приликом продаје плаца, Општини таксу за инвестиционе радове, која се креће од 25 до 75 Кч. по Клафтеру (3,60 м²) према зони у којој је имање. У огласима за продају плацева из нових парцелација стоји, да је продајна цена Клафтера рецимо 300 Кч. плус 40 Кч. за инвестиционе радове. Значи да њих плаћа у ствари не сопственик имања, већ купац плаца али никако општина, као што је случај код нас. У земљишне књиге се не може унети нов сопственик док не докаже да је на Општинској благајни платио одговарајућу суму за комуналне инвестиционе радове. Незгода овога система је једино у томе што сопственик

може продавати своје плацеве и без реда, пошто купац има право избора, па продавши какав удаљени плац до кога још није дошао водовод и канализација, плаћањем незнатне суме за инвестиционе радове обавезује одмах општину да му да воду, канализацију и осветлење,

Затим, у осталим земљама постоји наплата у корист општине од повећане вредности терена. То је читав један систем који праведно оптерећује имања којима скаче вредност због инвестиција које општина уложи поред њиховог имања. Постоји, рецимо, велики комплекс земљишта са непросеченим улицама и неиспарцелисаним тереном за грађење. Сопственик испарцелише и одобри парцелацију а општина изради калдрму и уведе осветлење, водовод и канализацију, засади и дрвореде и створи лепе улице, које још ујутру и увече полива. Проведе чак и трамвај једном улицом. Појмљиво је да ће квадратни метар градилишта, које је до јуче било чиста ледина, скочити са 200—300 па и више %. Међутим, сопственик у целом том послу није ни прстом кренуо, а имање је скочило у вредности. Или: већ испарцелисано имање, али гледа у гробље или у стару пијацу. Општина уклони то и направи диван парк пред туђим имањима, која одмах скоче, јер ће свако радије и скупље платити плац поред парка него ли поред старе пијаце или гробља. Зашто не наплаћивати један део повећања вредности терена у корист општинске касе, кад је општина та, која је то повећање спровела? Разуме се, да је питање како и кад треба наплаћивати одређене суме врло деликатно, па о томе постоје и разни системи.

Нажалост, ни у једном правилнику и законском тексту код нас Општина нема то овлашћење. Грађевински закон је нем за то питање, а његов § 124 који допушта наплату доприноса*) односи се само на наплату 1/2 трошкова за израду коловоза (калдрме), чиме је сасвим недовољно подмирена могућност да општина добије потпуну накнаду за своје инвестиционе радове.

Протести и жалбе појединаца што им се парцелације не одобравају оправдане су ако се човек постави на чисто правно гледиште.

*) § 124. (1) „За подмирење насталих трошкова око израде нових и проширења или регулације постојећих улица или тргова, може општина Наложити власницима земљишта која леже уз те улице или тргове нарочити допринос. Укупна сума свих доприноса може ићи највише до половине укупних трошкова, према томе, да ли дотична улица односно трг служи више локалним или више опште саобраћајним сврхама. Под трошковима израде подразумевају се како трошкови набавке земљишта тако исто и израда коловоза. У овај допринос урчунава се вредност земљишта које је власник по овом Закону бесплатно уступио за израду или проширење нових улица или тргова“.

(2) „Као основа за разрез овог доприноса служи дужина процеља (фронта) појединог земљишта узимајући у обзир и површину истог“.

Постоји Грађански закон који регулише питање својине, постоји Грађевински закон, а Београдска општина има и једну прелазну уредбу за парцелисање.

Регулациони план постоји, такође, па изволите убедити сад сопственика да му се парцелација имања не може одобрити, јер интереси Београда захтевају да сачека док се то питање дефинитивно не регулише Уредбом о извођењу регулационог плана.

Министарство грађевина, па и Мин. Унутрашњих дела, који често из формалних законских разлога поништавају општинска решења, по питањима парцелације требали би некад у интересу саме престонице, да виде да ли то садање правно стање, којим је моментално спутана Београдска општина задовољава у свему онај освештан принцип да lex мора бити: iusta, possibilis, utilis. Јер баш н.пр. привремена Уредба за парцелисање не задовољава ни један: није iusta јер задовољава само потребе сопственика а не и општине, није possibilis јер на немогући начин дозвољава парцелисање тамо где би град требао да се развија на други начин н.пр. нигде места за индустрију и није utilis јер допушта бескорисно ширење града итд.

Али, рећи ће неки, немогуће је да се надзорне власти старају о Београду више но што се о њему стара сама Општина. Овде је потребан коментар. Нагли развој престонице захтевао је од Београдске општине много више рада но што је она била у могућности да пружи и претекао је са својим несређеним развитком. У осталом то изгледа да је, нажалост, нормалан случај, јер се ретко где у свету прво прописује начин изградња града, па да се онда град потпуно изнова гради.

Готово свуда, модерне идеје из Урбанизма, поправљају већ затечено стање и прописују нове услове за нове квартове. Само у колико се томе раније прибегне у толико је боље. Поправити затечено стање није лако и не треба тражити да га само поправи Градско поглавство. Кад је реч о престоници, нарочито, потребно је да сви, и Држава, и друштво, и општина припомогну тој исправци. Нелогично је да се Мин. грађевина ограничи само на буквално тумачење законских прописа, који се чак показују као недовољни и незгодни. При том потпуно неправични. Сви треба да радимо за Београд и да разумемо његове потребе. Ако технички законски прописи нису добри они се даду исправити, јер људи стварају законе, па их људи по потреби и мењају.

Пред Београдском општином стоји један озбиљан задатак. Довољно је прочитати § 5 Грађевинског закона који дословце каже:

1) Уредба о извођењу регулационог плана одређује према месним приликама и потребама и сходно одредбама овога Закона:

1) прописе о изграђивању улица и путова, (о ширинама, успонима, спојевима), трговима, парковима, садовима итд., о јавним зградама и игралиштима, о одржавању природних лепота и историјских и уметничких објеката, о густини и висини изграђивања итд.;

2) ближе одредбе о грађевинском реону, заштитном појасу, грађевинским зонама и о подели целе површине обухваћене регулационим планом за разне сврхе и потребе; архитектонску обраду зграда у појединим улицама и трговима; удаљеност зграда од уличних регулационих линија и од суседних међа и границу до које се могу изграђивати унутрашње површине блокова; удаљеност од железнице спроводника струје високог напона, цркава и школа, гробља, војних утврђења, аеродрома, творница, магацина експлозива, водоводних бунара и резервоара, кланица, стрводерница, сајмишта за стоку, складишта за дрва, извора за пијаћу воду, реципијента за одвођење нечисте и атмосферске воде итд.;

3) ближе одредбе о постројењима железничког, трамвајског, водног, аутомобилског и ваздушног саобраћаја, као и одредбе о водоводним, канализационим, гасним (плинским), електричним и телеграфско-телефонским спроводницима и објектима;

4) грађевински и финансијски програм уређаја са образложењем регулационог плана, приоритетни план о изградњи потребних јавних грађевина, улица, тргова, канализације, водовода, експропријација итд.

(2) Овом уредбом може се одредити и начин подизања грађевина и ван грађевинског реона и заштитног појаса, уз претходно одобрење надлежних власти, као и површине, које ће се искористишавати у пољопривредне и друге сврхе, а све с обзиром да будуће проширење грађевинског реона, који може у извесним случајевима да заузме и цео атар општине.

Београд није до сада изграђиван по неким нарочито успешним методама. Сењак, Душановац, Пашино брдо и Булбулдер пре говоре да није било готово *никаких* метода. Ти су крајеви, поред осталих, грађевински болесни и потребно је како Французи кажу *Aux grands maux les grands remèdes*. Како је сад моменат када се Уредба ради, она мора бити тај велики лек за ту велику бољку.

Чести су случајеви код нас, да се уместо „великих лекова“ предузимају неке полумере, крпежи, који само повремено, за дан два, задовоље потребу али доцније још више погоршавају стање.

Законски текст, који објашњава шта све треба Уредба да садржи, показује да ће њени творци носити на себи огромну одговорност за будући развој Београда, ако се она буде поштвала. Јер је могуће да живот са својим неумитним потребама и снагом, надјача и најбоље замишљену Уредбу о извођењу регулационог плана за Београд. — Па ипак У-

редба се мора што пре имати и мора се озбиљно радити.

Како ће она дати смер целокупном будућем развоју Београда, целокупном његовом изграђивању, немогуће је тражити само од општинске администрације да је она уради. За веће, културније градове у иностранству такве уредбе раде шире Државне комисије, јер се озбиљно схваћа њен значај, економски, социјални и културни.

Код нас је без даљшега, врло лако образовати једну такву ширу комисију. По Грађевинском закону § 105 Грађевински одбор је саветодавни орган општине по грађевинским предметима, а по Општим упуштвима за израду Уредбе о извођењу регулационог плана и грађевинског правилника, потписаним од стране Мин. грађевина М.Г.Бр. 17140/32 на основу § 3 Грађевинског закона, у члану 76 стоји образложење о Грађевинском одбору. Из њега се види да општина сем тога што може да бира за чланове грађевинског одбора и стручњаке који нису градски већници, дакле људе изван општине, — може у већим градовима да прошири Грађевински одбор са стручним лицима, преставницима техничких, привредних, социјалних, медицинских и уметничких корпорација, у случајевима кад се имају решавати важна општа начелна, комунална, техничка и социјална питања а нарочито за уређење и регулацију, *за израду Уредбе о извођењу регулационог плана и т. сл.* А то је баш оно што је потребно за образовање једне шире државне одн. општинске комисије, која ће једну такву Уредбу радити.

Београдска општина има свој регулациони план, који мора да претрпи корените измене. Свима је познато, што се и поема честим излагањима измена планова види да се регулациони план Београда сваки час мења. Сам живот са њим тера шегу! Ово је довољно па да се закључи, да садањи план не задовољава потребу, јер чим се нешто мења, значи да је старо, неупотребљиво или се бар као такво сматра.

По тач. 2 § 7. Грађевинског закона, Београд је морао да заврши своје *уређајне основе* до 22 јула 1934 год. Како ни катастарски планови нису били готови, на којима се регулација морала радити, Општина је тражила од Министарства грађевина да јој се рок за израду уређајних основа продужи, што је Министарство и одобрило. Под М.Г.Бр. 11263 од 12 јула 1934 г. тај рок је општини продужен до 1 јануара 1936 године.

Од Уређајних основа, које сачињавају три ствари: а) Грађевински правилник б) Регулациони план и с) Уредба о извођењу тога регулационог плана, урађена је само једна ствар: Грађевински правилник. Остале две ствари се тек имају урадити. Оне се већ

раде и жури се да се стигне да буду готове на време тј. до 1 јануара 1936.

Али с обзиром на искуство, које смо до сада имали и с обзиром на начин како се такве ствари раде у осталом свету, треба се бојати да такав ујурбани рад неће уродити довољним плодом.

Ми смо за генерални план Београда у своје време (1923 г.) били расписивали конкурс (међународни), који није задовољио, па је једна специјално састављена комисија на основу најбољих идеја из поднетих планова на конкурс, морала да изради т.зв. Генерални план за Београд, који је био пропраћен једном малом Уредбом о његовом извођењу.

Овако урађени план показао се ипак доцније као неисправан и маса измена измениле су га толико да данашњи регулациони план готово ни мало не личи на свога предка Генерални план за Београд из 1923 год. Ако се овоме дода да се нису само неисправности на плану мењале, већ и да су неке измене рађене због локалних захтева појединаца, који су потпуно заостављали општи интерес, увидеће се да је данашњи Регулациони план недовољан, да је непотпун, крњ и да га је потребно коренито уредити и поправити. Питање како га треба уредити, врло је важно и није обично административно питање. Пре свега Генерални план задире у опште интересе Београда и престонице, који су важни и са економске и са социјалне стране, поред оне чисто урбанистичке. Не треба тражити од обичне општинске администрације, да сама решава ствари које су тако општег значаја по Београд као централни град државе. Ако се узме у обзир да је Београд престоница, успостављање једне шире комисије при Грађевинском одбору, било би као једино исправно решење.

Уредити добро Регулациони план и Уредбу за његово извођење, поред материјала, којим се до сада располаже, апсолутно је немогуће до 1 јануара 1936 год. осим ако се опет не ради делимично и на парче. Начин рада, како се то свуда у културним земљама ради и замашност и озбиљност посла, који се види из текста § 5 Грађевинског закона, захтевају поред стручне комисије и добродружних лица, много дужи рок. Јер процедура посла је ова: спремање потребног материјала т.зв. спремање досије-а, разматрање материјала и, најзад, пројектовање и озакоњивање. Само спремање досијеа је огроман посао и захтева читаве картотеке података и рне планова. Према томе, да се такав посао може успешно завршити, при садањем стању ствари, до 1 јануара 1936 год., могу да тврде само они појединци који у основи нису упућени у њега.

Осим овога од капиталне важности по Београд биће и схватање на који ће се начин решити будући план за регулацију града.

Чеси су га решили на пр. с обзиром на развој Прага за будућих 50 година. Међутим, досадања пракса је показала да је врло непрактично решавати регулациони планове за 50 година унапред, јер је врло тешко предвидети шта ће се у будућности десити. Због не треба имати регулациони планове и да тога се, ипак, не сме мислити да у опште треба радити на парче.

Међународни Конгрес за уређење градова у Лондону ове године расправљао је поводом тога овакво једно постављено питање:

Колико су умесни регулациони планови за далеку будућност? Можда је боље пројектовати планове за блиску будућност, то јест само оне који имају реалну подлогу и наду да ће у истини бити спроведени у дело. Има случајева да се и реални планови не спроводе у дело. Зашто? Због чега се сви градски послови као: електрика водовод, трамваји итд. спроводе увек са очигледном доследношћу у раду, а при спровођењу регулационог плана у дело примећују се недоследности?

Уредба је дакле врло озбиљан и одговоран посао.

Један део у уредби биће посвећен парцелијама.

Да одмах напоменемо, раније поменуте услове за парцелисање земљишта у Београду и поделу на потесе за парцелисање (М.Г.Бр. 19042/32) није требало ни доносити. Они су брзо рађени и више интуитивно него на основу стварних факата и реалних потреба новог Београда. Тако су на пр. ужи и шири грађевински реон тако рећи од ока оцењени и обележени, а прописи за величине парцела и дужине лица фронтана рађени више са жељом да Београд добије нешто „модерно“ него оно што му је стварно потребно.

У њима се нигде не говори колико је у којој зони, у коме потесу максимална густина становника на ха, на основу којих је зона и одмеравана, што је у ствари један од одлучујућих факата у оваквим питањима. Непотпуни су, јер од прилике кад их човек скроз прочита овако звуче: потес тај и тај, најмања површина парцела толико и толико, најмање лице толико и толико, па даље за други потес исто — само се цифре мењају. Нигде н.пр. о начину изграђивања, нигде о искоришћењу % терена за зидање и томе слично.

Доцније је, додуше, издат Грађевински правилник, који у чл. 5 став 1 каже да се то питање има решити Уредбом о извођењу регулационог плана. Дакле, *ојет празнина*.

Све су то полумере, које су само сметале правилан развој Београда и које су — пракса показује — створиле неку злу крв између сопственика имања, који су вољни да парцелишу своја имања у Београду и Београдске општине, која правично штити интерес Београда као целине.

Али, та зла крв има своје формалне разлоге, јер се ретко ко неоправдано буни.

Градско веће правично увиђа да одобравањем парцелације једном сопственику, који има повећи комплекс земљишта, општина и сувише излази у сусрет и да се он директно богати на рачун општине, не подносећи никаквог удела за трошкове инвестиционих радова око изградње улица.

С обзиром на опортунитет и на финансиоштинске интересе, Градско веће има пуно права. Само што Градско веће није Парламенат, да може да говори чисто политички и из опортунитета. Постоји Грађевински закон, који је над Већем и који изрично каже у § 56, да се приликом парцелисања имања има уступити само потребан терен за улице. Нигде у Грађев. закону не стоји да сопственик мора да плати приликом парцелисања земљишта за увођење канализације, електр. осветлења, водовода, дрвореда и др. Јер, теза сопственика је, ако би они морали све да плате и да својим средствима саграде потпуну улицу, што ће им онда Општина? У таквом случају би „Професорска колонија” рецимо, могла да има своје улице са затвореним улазним капијама и да буде насеље у насељу Београда?!

Исто тако нигде у закону, нажалост, не стоји, да су сопственици дужни да плате неки део од повећања вредности терена или неки порез на земљишну ренту.

С друге стране, мора се признати, да је недовољно у сразмери са добитком који сопственик парцелације има, да он само даје бесплатно земљиште за улицу, и ништа више!

И пут да се дође до правиче и до правилног задовољења општинских потреба, није само просто одибање парцелације или њихово скидање са дневног реда седница Градског већа, већ утицање путем народних посланика за град Београд и других надлежних фактора, на Парламенат да се садање одредбе Грађевинског закона по питању парцелација допуне и да се престоничкој Општини у тим случајевима више да с обзиром на њене обавезе, које је она дужна да спроведе. Потребно је у томе случају потражити начине решења тога питања и у иностранству, јер, најзад, зашто увек избегавамо да се користимо туђим искуством?!

Уредбом о извођењу Генералног плана решиће се несумњиво и питање парцелација с обзиром на техничке ствари, али њоме се не може решити питање правичне накнаде Општини за инвестиционе радове око улица, јер Уредба не може захтевати више но што Закон дозвољава.

Према томе, види се да је посао око израђивања Уредбе за извођење регулационог плана Београда огроман, да захтева стручност, али да захтева и завођење једне нове грађевинске политике у Београду. На почетку смо споменули да за изграђивање града треба две ствари: Уређајне основе и грађевинска политика. Људи који воде ову последњу морају добро познавати интересе Београда, како социјалне, тако и економске, да би у заједници са стручњацима а уз припомоћ друштва и Државе донели једну исправну Уредбу о извођењу регулационог плана, какву Београд као престоница Југославије и заслужује.

Љубомир Пинић,

Б. А. шефа кабинета Претседништва Београдске општине

Начин сузбијања незапослености у швајцарским градовима

Швајцарски градови немају велики број незапослених; чак ни процентуално, у поређењу са бројем запослених, тај број није велики. Тако је у 1933 износио 67.857, од чега је највећи број грађевинских радника — 19.000, часовничарских 11.000 итд.

Али број незапослених у швајцарским градовима постепено расте и то је нагнало надлежне власти да овом питању посвете озбиљну пажњу. Др. Саксер, државни саветник, изложио је у ревији „Билтен Периодик” мере које је Швајцарска предузела ради сузбијања кризе и незапослености.

Види се из тога са колико је озбиљности и спреме то питање проучено и спроведено, како су предузете мере складно повезане и изведене по једном одлично постављеном плану.

Камен темељац свих мера у борби против незапослености јесте *служба за пласирање*. У колико је тржиште рада више контролисано у унутрашњости земље, у толико ће бити zgodније да се употребе све нормалне могућности рада и да се смањи број људи који траже запослење. Суштина делатности ове службе састоји се у томе, да незапослене из професија и крајева у којима их има сувише пребацује у професије и крајеве у којима их има недовољно.

На друго место долазе мере за *усавршавање и професионално преоријентисање незапослених*. Показало се потребним да се организује служба за професионално оријентисање, која даје обавештења, специјално младим људима који излазе из школа, о професијама које немају довољно радне снаге и спречава их да одлазе у професије које су претрпане. Ова је мера од капиталне важности за швајцарске градове, који и данас, у јеку кризе, примају преко 30.000 радника стране народности годишње. С друге стране застој у извесним индустријама јасно је показао потребу професионалне преоријентације незапослених. Овај прелаз на друге сличне бранше ствар је врло тешка, али неизбежна за раднике у оним индустријама које отлуштају више радника него што запославају. Наро-

чито индустрије часовничарска и везива имају вишак радне снаге, који мора да пређе у друге бранше да би избегао сталну незапосленост. Тако је само индустрија везива за последњих десет година морала отпустити преко 20.000 радника.

Расподела могућности запослења на целу годину тежи да отстрани незапосленост која се јавља услед наизменичности периода велике и слабе активности. Ова се појава јавља у грађевинској делатности. Да би се редовно чак и стално могао запослити највећи могући број радника, надлежне власти сматрају као неизбежну расподелу радова на целу годину. У ту сврху створен је један централни одбор за координацију радова. Кантони и општине дужни су да изводе јавне радове тако да се радницима пружи, колико год је то могуће, стално и редовно запослење. Избегавају се, на пример, у једном крају истовремени грађевински радови општински, кантонални и државни. Избегава се да се ти радови изводе у време кад је сезона приватног изграђивања у јеку итд.

Од стране радника тражено је у неколико махова *скраћивање радног времена*, да би се на тај начин допринело смањењу броја незапослених. Федералне власти изашле су овом тражењу у сусрет у толико што су свеле на минимум овлашћења да се радно време продужује изнад 48 сати. Смањење радног времена на 44 или 40 сати недељно није до сад узимано у обзир, јер се сматра да свака таква мера доводи до поскупљења производње и да се стога мора остварити по једном међународном плану.

У току проучавања је *повишење минимума децејџ доба* за одобрење да се баве каквом професијом. Повећањем тога минимума од 14 на 15 година отпало би 3.500 дечака и девојчица и за толико би се пијаца рада у швајцарским градовима растеретила. У исти ред долазе и два друга питања: *стављање у пензију пре времена и наомилавање зараде*. Ове мере односе се у првом реду на службенике јавне администрације. Прва мера, пре времено стављање у пензију, ограничена је

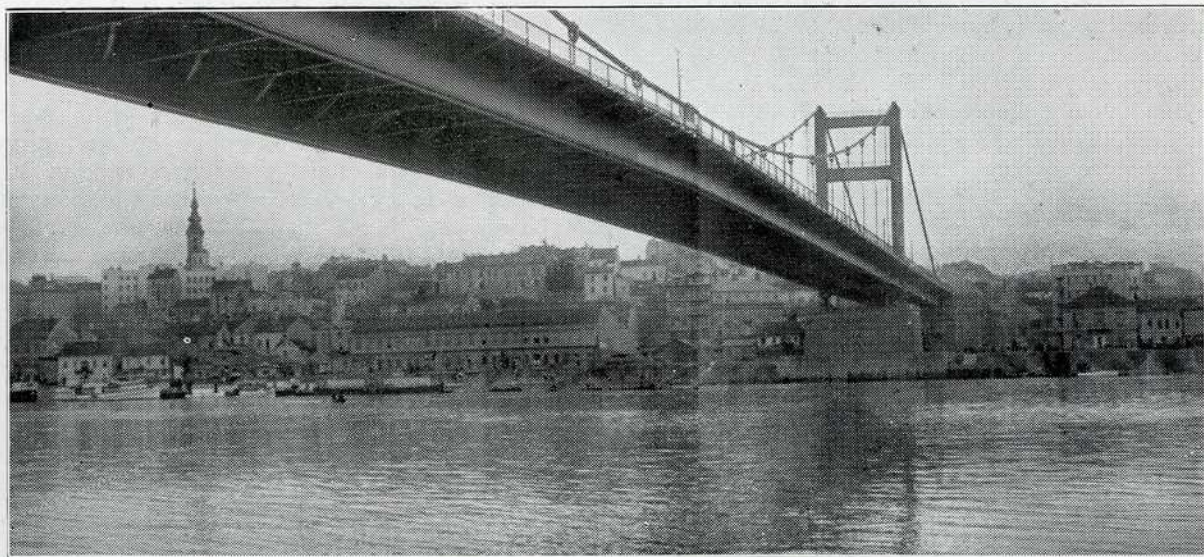
могућностима пензионих фондова, који не могу поднети превремено пензионисање великог броја службеника. Што се тиче нагомилавања зараде, такви су случајеви врло ретки.

Опадање активности извесних индустрија, које су се распростирале на велике територије, приморала је власти да узму у проучавање *увођење нових индустрија*. Већ од пре неколико година кантони и општине почеле су да стварају нарочите бирое за увођење нових индустрија. Њихова је дужност да истражују нове могућности рада у крајевима који су нарочито погођени беспослицом. Резултати постигнути преко ових општинских бирео потпуно су окуражавајући.

Једна од врло значајних мера је извођење, *великих јавних радова* у швајцарским градовима и општинама. Кантони и општине организовали су, по једном обилном пла-

ну, нове могућности рада. Федерална влада потпомаже финансиски локалне власти у ове сврхе. Број градских радника запослених на овај начин износи око 9.000 и они су урачунати у број незапослених који смо горе напоменули.

Кад све ове мере за запослење нису довољне, држава притиче у помоћ онима који, без своје кривице, не могу наћи себи занимања. *Осигурање на случај незапослености* и служба *помоћи за време кризе* дођу као лек последицама кризе. Ове две установе почивају у Швајцарској великим делом на иницијативи општина а улога државе ограничава се на давање субвенција благајнама ових установа. Број радника осигураних за случај незапослености је пола милиона, а то је одприлике број радника на које се односи закон о раду по фабрикама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из старог Београда

Др. Божидар С. Николајевић

Први сликар Народног позоришта

Од многих појава после рата, код нас, више ружних но лепих, једна нарочито заслужује да буде истакнута с пуно симпатије. То је интелигентно и све живље интересовање за Београд — за онај стари Београд, у првом реду.

Не испитујући повод и узроке тој одиста симпатичној појави, ми је само поздрављамо. А већ време или — будимо по могућству оптимисти! — блиска ће будућност донети, да се од интересовања и мемоарског причања пређе на стручно и систематско проучавање, на озбиљну студију и чисто уметнички приказ минулог Београда.

Културни Отсек Општине београдске имаће ту широко и захвално поље рада.

Ретки су у свету градови с толиким интензитетом чудесне, калејдоскопски шаролике историске прошлости, која садржи све услове да буде неусахла извор и научних расправа и уметничка надахнућа! Није ни „цинцарски“ ни „балкански“ Београд, — он је *свој*. Варош сопствена знамења, специалнога колорита, самосвојне, раскошне душе која је, *национално* и *верски*, до узвишености толерантна.

Београд има своју противуречност, свој парадокс. Баш ту и јесте снага и привлачна драж његових традиција, у којима се меланхолија *прохујалости* и *радовање животу* стапају на необичан начин. Овде су приземне преостале куће јаче од нових палата и облакодера. И биће јаче и онда кад не буде било више ниједне, јер њихов дух неће престати да веје. Трошни зидови се руше, као и армирани бетони. Само традицију не нагриза зуб времена. Она остаје и — побеђује. Ко располаже с развијеним слухом, нека поислони ухо на прошлост Београда! Чуће дах његове душе, и разумеће зашто Османлије овај необичан град, над загрљајем Саве и Дунава, назваше *Дарул шихад* — „Кућа ратова“. Око њега се народи кроз столећа отимаху.

Обично се каже да треба рођењем и животом бити везан за место, па осећати га, волети га. То је тачно, у главном. Физиолошка припојеност завичају без сумње је један од нагона, више мање урођених човеку. Исто

као птица и гнездо!... Ми, што угледасмо света у Београду; који му припадамо *од старине*, и век проводимо ту од колевке до гроба, носећи по њему свој крст и своју радост — ми смо, свакако, већма подложни вибрацијама његовог бића, захваћени смо јаче струјом његове прошлости, него обични, просечни дошљаци и скоројевићи. Међутим, изузетак је научник од ерудиције, уметник творачке маште и песник Богом дани. Они ће се снаћи и у средини, где нису поникли; осетиће је и разумети, као и даровити домородац.

Понављам: будимо оптимисти! Ми већ у велико добијамо београдски роман, београдску приповетку и драму, београдски пејсаж и споменик. Мада њихови творци нису сви рођени Београђани, они ипак дају ствари и добро и верно.

Како је некад стајао Београд у том погледу?

Могло би се помислити да кроз његове тада још нерегулисане, криве сокаке, с турском калдрмом, није промицао песник и уметник; и да су у његовим махом једнокатним кућама, које једва провириваху иза бујна баштенскога зеленила — књига, слика, клавир и виолина претстављали реткост. Такво мишљење, међутим, било би скроз погрешно и неправедно. По ондашњим београдским домовима — оним које је писац задржао у сећању из детињства — бејаше рафова пуних књигама, а о зидовима вишаху породични портрети, које је већином сликао Степа Годоровић, у природној величини и китњастим барок-рамовима, са обилатом позлатом из радионице старог Капелана. Конверзација је често вођена на француском, претплаћивало се на немачке илустроване листове *Über Land und Meer* и *Fliegende Blätter*, на клавиру се свирало у „четири руке“ и није жаљен дукат за ложу у Позоришту.

Несумњиво је и тадашњи Београд имао на уметничком пољу талентованих људи; али они — скромни и нечујни — као да не беху свесни свога значаја. Тек кад вам, с времена на време, дође до руку затурена скица, пожутели цртеж или прашњава слика, ви међу прстима имате утисак драге, топле ствари.

Један такав сасвим заборављен уметник минулог Београда — и врло даровит — био је Анта Ковачевић, наш први позоришни сликар...

* * *

Антина мати је била француског порекла, из једне од оних емигрантских породица, које, бежећи испред Револуције или после Наполеонових ратова, населише се чак у Славонији и Срему, и потпуно се претопише. Тако и у овој породици, осим презимена Лафертон, није из француске постојбине ништа друго остало.

Антин отац опанчар по занату, ожени се младом Лафертонком и дође с њом у београдску Савамалу, где отворе опанчарницу и заснују домаће огњиште. Брачни пар се сложио и односно француског језика: невеста га је савршено заборавила, а младожења опанчар није га никад ни знао!

Овде им се године 1848 роди син Анта. Док је савски крај некадашњег Београда дао Анту Ковачевића, дотле је на дунавској Јалији, у јеврејској мали, поникао други уметник и неоспорно генијални сликар: Леон А. Коен. Обојица беху минхенски ђаци; а судбина и једног и другог носи свугу уметничког романа: Ковачевић умире млад, у тридесетпетој години, Коен је под старе дане скончао у душевном мраку.

Та два старобеоградска уметника живо потсећају на неке од италијанских сликара-фанатика, чије је променљиве животе и религиозну службу уметности описао Ђорџо Вазари, знаменити уметнички летописац из италијанског Препорода.

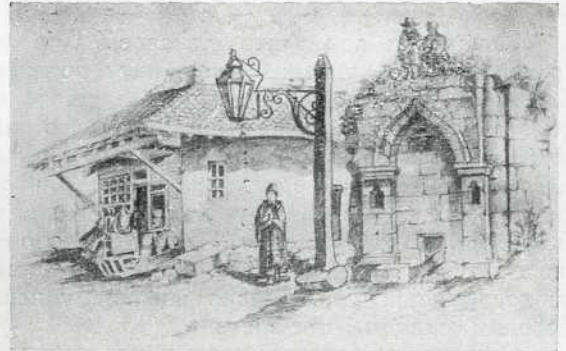
Још дечаком је Анта Ковачевић уверио свога оца, да му у занату неће бити наследник. Јер, док је отац штавио и киселио опанке или пред ћепенком нуткао муштерију, дотле је син оловком на хартији и угљеном по комшијским дуварима цртао кириције и сељаке, који дођоше у варош на пазарење. Од ове сликарске првенчади пређе дечак на „моловањз“ контрафа за бербере, ашчије, кафеције и друге обртнике и произвођаче економских вредности оновремске Савамале.

Било је, дакле, јасно да Анта није ни за школску скамију ни за очев опанчарлук. Зато га родитељи даду да изучи собни „молерај“. Први су му учитељи били Галвиц и Д'Андреа. Њих двојица, поред Штихе, Јурме и мајстор Мике на Дорћолу — ког су Дорћолци, јамачно из поштовања према његовој молерској уметности, звали Мајстор Брља — беху најстарији декоративни сликари Београда.

Уштедевши на молерском занату неку цркавицу, пође и Анта на странствовање, „у фронт“. У Бечу се мучио и злопатио две године. Нераздвојни бечки друг и сапатник био му је Манојло Ђорђевић Призренац, један из

оног одабраног кола београдских новинара, коме су припадали Пера Тодоровић, Ђаја, Комарчић, Глушчевић, Хрваћанин, Стеван Јовић, Јаношевић, Биљчевић, Радоје Радојловић и др., а од живих Павле Кара-Радовановић.

На послетку се на Ковачевића и срећа осмешила. Књаз Милан, тадашњи млади владар Србије, стизао је да утре понеку сузу песничку и уметничку. Његов штићеник беше Ђура Јакшић, после Његоша највећи песник српски. Његов стипендиста је био Ђорђе Крстић, поред Леона А. Коена највећи сликар

Стари Београд: Делијска чесма, цртеж Анте Ковачевића из 1876 год.

Нови Београд: Палата Академије наука, место где се некад налазила Делијска чесма

српски. Књажев питамац постаде и Анта Ковачевић, добивши тиме могућност да оде у Минхен, где је срећно постигао два успеха: свршио школу декоративног сликарства и оженио се чистокрвном Баварком из Регенсбурга. Венчани кум био му је Ђока Миловановић, такође један од заборављених, али и од најбољих у старобеоградској генерацији сликара и културних прегалаца.

Као раније његов отац, са својом посрбљеном Францускињом, тако се и син му Анта 1872 вратио у Београд, носећи собом боје,

четкице, сликарску палету и празне џепове, и водећи под руку Немицу, своју Терезу.

Одмах по повратку ступио је Анта Ковачевић у Народно позориште, као позоришни сликар. На том послу је остао до своје ране смрти, 21 августа 1883....

....Пред позоришном зградом опростише се с мртвим уметником Милош Цветић, редитељ и писац „Немање”, и Драгутин Илић, драмски песник и син знаменитог Јове Илића.

За тим погребом Анту на београдском Старом Гробљу, покрај два глумца. Један од њих је био Лугумерски.

Данас се не зна гроб ни једнога.

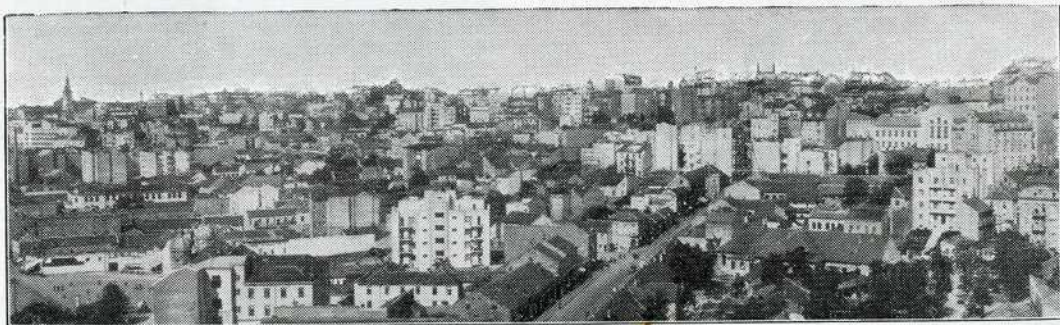
Сликарски рад Анте Ковачевића је био претежно декоративан и позоришту посвећен. Као наш први позоришни сликар он је тежио, да у сценарију и кортине унесе што више домаћих, народних мотива. Већ сама тежња ова, седамдесетих година, када се још код нас сликарској страни у позоришту придавало врло мало важности — била би довољно сведочанство Ковачевићева утанчаног уметничког смисла. То се јасно оцртава у неким његовим скицама те врсте.

Сем тога, Ковачевић је имао хумора и ведре досетљивости. Његове кортине за Жил Вернов *Пут око земље* увесељавале су још деведесетих година посетиоце славне београд-

ске „треће галерије” и никад незаборављеног партера стајања!

Ковачевић је доста радио и по приватној наруџбини. Ја, на пример, памтим како су се на извесним господским кућама Београда, крајем осамдесетих година, задржали били сликарски украси и фреске Ковачевића, махом аморети, анђели и неке алегорије, на *златном позађу*. Живо се сећам да сличнога украса беше и на првобитној позоришној згради. Уза све то Ковачевић је, за свога кратког живота, стигао да наслика и два-три иконостаса (у Књажевцу и Крагујевцу).

На жалост, упропаћени су без мало сви Ковачевићеве оригинали. У мојој породици постоји једна његова интересантна слика, за коју се уметник инспирисао чувеним Гетеовим спевом. Приказана је *Ифиџенија* на обали узбурканог мора. Ковачевић је ову слику поклатио мом покојном оцу као пријатељски спомен. Срећним је случајем очувано неколико његових *старобеоградских цртежа* оловком. На њима је уметниковом руком забележено да су цртани у августу и септембру 1876 године. И ови радови Анте Ковачевића, поред чари коју им придаје њихова старина, имају чисто уметничку вредност. Они су технички тако беспрекорни, тако пуни живота и истине, да би служили на част и понеком реномираном илустратору наших дана.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Л
И
Б
Р
С
К
И
Л
О
Г
И
К
А

Пропаганда Београда:

Бор. Н. Гавриловић,

референт Централног пресбирора Претседништва
Министар. савета

Штампа и књижевност Европе о лепотама и разитку новог Београда*)

Пре три године, часопис Београда „Београдске општинске новине”, 1933 г., донеле су један веома занимљив чланак о писању страних књижевника, публициста и новинара о нашој престоници. У овоме чланку било је ванредно интересантних цитата написа угледних странаца, путописних импресија и финих запажања. У то време, били су доста ретки написи о Београду. Странци, који последњих година у све већем броју посећују нашу земљу, реће су тада навраћали у Београд, јер је њихов циљ обично било наше Приморје. Међутим, у току последње две-три године ситуација се знатно изменила. Захваљујући, несумњиво, и ранијем писању разних европских листова, улози Југославије и њене престонице у међународној заједници, као и интересовању странаца за остале наше крајеве у које пут води преко Београда, а свакако захваљујући и чињеници да се Београд налази на главној и јединој саобраћајној линији која везује Исток и Балкан са Западом, страни књижевници, публицисти, новинари и јавни радници уопште, постали су врло чести посетиоци југословенске престонице. Поред разних међубалканских састанака интелектуалаца који су се последњих година одржавали у Југославији, а понајчешће у Београду, поред колективних посета књижевника и новинара балканских држава, у нашој земљи одржавали су се и међународни састанци духовне елите, као конгрес Пен-клубова, конференција интерпарламентарне уније, и др. И у случају када су ови састанци одржавани изван Београда, учесници су у великом броју долзили и у нашу престоницу, једни ради упознавања њеног духовног живота, и духовних тековина; други да виде град који је у недавној прошлости прошао кроз настрашнице фазе мучеништва и који се бранио незапамћеним херојством, које је његова вековна одлика; трећи да упознају његове тековине материјалне културе и контрасти „необичног града на граници Истока и Запада”, његов урбанистички развој итд. итд.

У току последње две године Београд је посетило око 400 страних новинара.

Од страних књижевника и новинара који су раније писали о Београду, треба нарочито истаћи следећа имена: од Американаца Мерт Хег Робинсон, Морау Кели, Чарлс Мајстер, Александар Каун и Кенет Конант; од Француза Анри де Кораб, Пјер Дефонтен, Жорж Шарансол, Роже Мије, Албер Лондр, Анри Дебреј, Жан Периго, Арнолд де Корби, Албер Мусе, Жорж Редон; од Белгијанаца Морис Бекер и Пјер Нереј; од Грка Коста Уранис, Леонид Лидорикис, Никола Зарифис, Јана Стефанополис, В. Месолонџитис; од Чехословака Аурел Стик, Јан Урбан; од Аустријанаца П. Дворзат, Грета фон Урбанички, Паул Валиш; од Енглеца П. М. Кемп, Харолд Кардозо, Хенри А. Дуз; од Бугара Владимир Пољанов, Георги Влков, Коста Тодоров; од Немаца Херман Вендел, Егон Хајман, Евалд Бекман, Јозеф Алтмајер, итд. итд.

Сви ови писци, описали су Београд ванредно интересантно и живо, и са пуно симпатија. Ови које ниже цитирамо допуњују само ову интересантну збирку написа и импресија о Београду. Чланци о Београду које доносимо пуни су занимљивих запажања, али и контрадикција. Занимљиво је видети како појединци посматрају Београд и које карактеристике налазе. Писац са Истока у Београду види Европу, док онај са Запада налази у њему Исток. Једни су импресионирани наглим и модерним развојем југословенске престонице, док други сматрају да је Београд у погледу модерног изграђивања врло мало занимљив и да је у њему много интересантније оно што је остало из прошлости. Трећи истичу његов друштвени живот и нарочито београдске ноћи. Жене су одушевљене модерном Београђанком, њеним животом у кући и у друштву, итд. итд.

Француски публициста Пјер Лиотеј, написао је у угледном париском часопису *Revue de de Mond* (Revue des deux Mondes) 1 јануара 1934 године у једном чланку о нашој земљи, следеће о Београду:

*) Види први део овог информативног написа у „Београд. општ. новинама“ 1933 год. стр. 185.

Чим се уђе у град човек се мора дивити његовом планском уређењу. Свуда се пружају широки булевари оивичени травњацима. Београд је на путу да постане једна од најлепших престоница Европе. На свима странама налазе се лепо уређени паркови. Калемегдан изнад Саве и Дунава претворен је у леп парк, пун цвећа, дрвећа и хладовине. Кажу обично, то је војнички град без уметности. Каква заблуда. Музеј који је уредио Принц Павле и који је смештен у једном лепом кнежевском конаку садржи занимљиву колекцију уметничких радова српског сликарства и доказује постојање префињене културе.....”

Ивон Леноар написала је 17 фебруара 1935 године у париском *Ла Гриф* (La Griffe) следеће:

„У Дубровнику су ми говорили: „У Београду немате шта да видите. То је сасвим нов град, без нарочитих интересантности.”

Ја сам ипак хтела да видим Београд, сматрајући да ћу наићи на нешто оригинално, и нисам се преварила.

Стигавши у зору, при сивој светлости једног кишног дана, одмах сам почела да обилазим град и могла сам да запазим знаке достојанства којима се одликују градови способни да усредсреде и црпе способности своје земље.

Без устезања отишла сам да видим стару тврђаву, која пркосно штрчи између Саве и Дунава.

Пре 1914 године требало је само прећи реку па се наћи на непријатељској територији, према којој је Београд, раширен као лезеза, са својим степенастим кућама био најлепша мета аустријским топовима. Сада, међутим, статуа Победника, коју је израдио Мештровић, стоји гордо према ослобођеним југословенским земљама, док са друге стране, једна друга победа у необузданом изливу, створена истим генијалним длетом, држи на пједестелу најлепшу захвалност и поштовање коју је један савезнички народ икада указао Француској.

Пред вече, Београђани и Београђанке, размиле се алејама парка који прекрива терасе ове дивне тврђавез, и док ноћ лагано пада они се кроз жагор шетају, као што чине и главном улицом која пролази кроз центар града и силази ка Дунаву. У овој гунгули можете да видите најлепше жене Србије. Ја сам једне недеље упустила се у ову живу реку и запазила сам масу сељанки из београдске околине. Одела које оне носе тако су лепа, а њихова лица тако племенита, да ми се учинило као да сам пренета у једну од оних гомила народа које се виђају у позадини великих фресака сликара Ренесанса. Уистини, све ове огрлице од танког рубља, са безброј набора, а нарочито ове многобројне боје као

са серафимских одора, као да су узете из XIV и XV века. Колико стрпљења и расипања времена треба за ове необичне композиције одела, и какву би лекцију париске кројачице могле да добију у овој земљи.

Постепено, уколико више дан одмиче, шетачи све више нестају, одлазећи домовима улицама које се пењу и спуштају, између алеја дрвореда и травних ивица тротоара.

Вече је прави тријумф цигана... У свакој кафани у Београду можете ћути њихову музику и њихове песме. Каква сладуњавост, каква жестина и какав шарм, Срби са одушевљењем и са заносом слушају њихове романсе и легенде. И може да вам се деси да целу ноћ проведете на улицама Београда и да нигде не нађете мир.

Идућег дана престоница узима ритам дневног живота, који се развија дуж грандиозних авенија, са зградама и трговинама са изложима у којима видите робу и последње модне новитете.”

Познати грчки новинар Темистокле Атанасијадис написао је у атинском листу *Неос-Козмос*, 22 новембра 1933 године следеће о Београду:

„Још до пре неколико година, на овоме месту, Дунав је претстављао границу цивилизације. С оне стране Дунава била је Европа, с ове Исток. Београд се налазио с ове стране Дунава и није био Европа. Није био Европа, а имао је задатак да влада Европом, — јер га је светски рат учинио престоницом једне велике државе. Ко је видео Београд у тој епоси чинило му се да Београду не лежи улога престонице. Ја сам имао срећу да га видим и упознам у то доба. Видео сам тада станицу и цео покрет на њој. Као источњак могао сам да се снађем у једној сродној средини. Ту, на београдској станици, опростио сам се са цивилизацијом. То је било 1923 године. Три године доцније понова сам прошао кроз Београд. Београд тада већ није био више Исток. Тада је он био на ивици између Истока и Запада, односно у грозничавом рађању једне велике престонице. На сваком кораку се копало, рушило, градило. Све је било у темпу грозничавог грађења, али главна црта Београда била је средњоевропска.

Данас, године, 1934, Београд је потпуно европски град, и то леп европски град. Изгледа ми да је довољно ако кажем и да је Београд престао да буде балкански град. Додуше, ни сви европски градови нису лепо. У осталом, лепота није довољна. Градови поред лепоте морају да буду и симпатични. У овом погледу Београд је један од најсимпатичнијих градова Европе. Он осваја странца својим духом, нечим унутарњим, он је из своје игре изишао као победник. Он, данас, са поносом може да носи име престонице Ју-

гославије, и да нимало не поцрвени. И Загреб је леп, али као живот, као покрет, као израз, као ритам целог једног узбурканог и новог живота, Београд је већ јако и високо заузео онај величанствен и заносан изглед који узимају и морају да заузму престонице.

Знам шта ћете ме питати: А наша Атина? Искрено да кажем, наша Атина има наше небо и нашу историју, или боље рећи своје небо и своју историју. Она има јелинско небо и јелински изглед. Али, дозволите ми, да кажем да Београд има јачи и већи велеградски изглед, и он је данас потпуно европски град. Рећи ћете ми да је овај град сигурно имитација, копија. Нисте у праву. Београд има своју оригиналност и управо у томе и лежи она велика привлачна снага Београда. Ја познајем једну другу балканску пре-

дах, тај мирис и пријатност не остављају вас више. Европејство Београда није само први утисак. Он је једна стварност, једна дубина и једна истина данашњег Београда. Европејство његово почиње од његове станице и завршава се у најзабаченијем његовом кварту. Он то није само по својој архитектури него и по целокупној организацији града. Град је чист — европски чист, и расветљен — европски расветљен. Цивилизација не значи традиција, остатак једног живота. Цивилизација значи свагдашњи живот, савремен, — модеран, нов. Београд самостално из дана у дан ствара и изграђује своју цивилизацију. Зато сам и рекао малочас, да Београд није копирао цивилизацију, већ он полако ствара и изграђује је индивидуално. Београд дејствује и реагира европски. Он има своју унутарњу

Поглед на Стари Краљевски дворач из дворске баште

стоницу која имитује и копира по свему Европу, али она је у сваком погледу копија. Нећу да износим разлоге, али можда је све то зато што је Београду било лакше да се изгради на овај начин, јер се налази ближе Европи, или још нешто више: Београд има Европу у својој рођеној земљи.

Најзад, шта је Европа? Зар Европа значи само архитектура једног града. То значи нешто, али то није све. За Београд архитектура је значила прву помоћ и он ју је нашао. Његове улице, његови тргови, његови паркови — имају европски изглед. Где је сада она станица из 1923 године? Ни трага од ње, ни трага више од Истока. Данас, кад дођете у Београд од првог часа осетите дах цивилизације, осетите мирис Европе. И тај

душу европску. Он је аутентична Европа, а ја под унутарњим изгледом подразумевам: друштво, обичаје, душу једног града, његов морал. У томе ја виђим дубину и истину једног града. У томе је Београд данас једини град на Балкану који је сто на сто Европа."

Под насловом „Град који не може да се распозна“ одлични грчки новинар Ђорђе Назос, објавио је у новембру 1933 године у атинском листу *Катимерини*, следећи чланак о југословенској престоници:

„Ако данас неко посети Београд, носећи у рукама Бедекер од пре тридесет година, имаће утисак да се преварио и да се налази у сасвим другом граду. Ритам, који описује стари аутор Бедекера, о граду чијим раскопаним

улицама шетају свиње, толико је данас супротан по асвалтираним улицама и булеварима, високим и европски изграђеним зградама, по покрету таксија и аутомобила, да је питање да ли би се путник са овим Бедекером од 1904 године могао уопште снаћи од станице до свога хотела. Уз четири палате, које су у оно доба биле једине, које је вредело видети, Краљевски Двор, Универзитет, Саборна црква и Кнежев споменик, додате су толике нове, да је упоређење апсолутно немогуће. Јер од негдашњих 60 хиљада становника Београд данас има око 300 хиљада. Стари магацини, о којима Бедекер говори, и у којима су се продавале папуче и остале потребе једног земљорадничког народа, претворени су као у причу у велике и модерне трговине у којима сви предмети имају изглед луксуза и господства. Београдска пијаца има своју вредност и за којом изостаје атинска пијаца, вреди да се посети и да се констатује прогрес једног града. Ако по овоме судимо и одређујемо степен цивилизације, онда мора да се констатује да је југословенска престоница у погледу реда и чистоће на својим тржницама достигла такво савршенство да Атина далеко заостаје за њом.

Београд, у коме се осећа и види престоница једне војнички савршено организоване државе, у исто време је и престоница земљорадничке државе. Селаци из околине, дуж Саве и Дунава, доносе своје богате земљорадничке производе. То чини престоницу једним карактеристичним центром земљорадничке државе. Излози са земљорадничким производима, као и са индустријским артиклима, претстављени су са много достојанства и укуса.

Осим војничког и земљорадничког карактера, Београд има још један: карактер административног центра земље. Скоро све мале зграде које су некада претстављале потребе мале српске државе нестале су махом и претвориле се у велике и модерне палате, чија архитектонска форма носи печат средње-европски. Велики број ових зграда, поређаних на булеварима, претстављају извесну хармонију и украс града. Београд је град који је имао ту срећу да се, пошто је порушен за време рата, изгради сав из нова...

Поставши један од економских центара Подунавља, Београд преко свога пристаништа пушта на све стране саобраћајне линије, тако да га је француски новинар Жан Дение у одличном париском часопису *Les Appales* назвао: „Београд, Српски Хавр”. Дение поред осталог пише:

„Доминирајући пространом разницом старе покрајине Војводине, са својим булеварима према Сави и Дунаву, и избаченом старом тврђавом која личи на кљун лађе, са грађевинама које пружају слику амфитеатра, са звоницима и споменицима на којима се зау-

стављају погледи пролазника, Београд са својом белином има изглед и држање владарке. Захваљујући своме положају на ушћу Саве у Дунав, недалеко од ушћа Мораве његова је будућност величанствено осигурана.

Турска кадрма на коју наилазите у извесним старим улицама идући према пристаништу, само су остатак прошлости, јер Београд који је за време рата био упола разрушен сада је потпуно нова варош, модерна, добро изграђена, са широким улицама и зградама без претераности, све до нове скупштинске палате, чије куполе доминирају хоризонтом града. У току последњих десет година Београд је потпуно изменио изглед, и онога који га је видео крајем светског рата данас мора да задиви ово успело дело, одајући признање градитељима што је и код великих државних и јавних грађевина избегнута она уобичајена гломазност, својствена нео-германском стилу.

Од седамдесет хиљада становника 1914 године, Београд је данас прешао двестотине педесет хиљада, а проширењем града и присаједињењем Земунa и Панчева, он ће имати најмање три стотине хиљада становника. Овај развитак — доделивши специјалну улогу престоници нове Краљевине, много веће од негдашње Краљевине Србије, која је по својој географској положају постала економски центар Подунавља, *йар екселанс*, много јачи него што су Беч и Будимпешта — приморава државу и Општину да чине велике жртве у циљу појачања капацитета пристаништа и побољшања водених и сувоземних путова престонице са осталим деловима државе, укратко, да обезбеде Београду његов национални задатак: да буде капија Истока и Запада, додирна тачка цивилизација које су се дуго разилазиле не осећајући потребу да се сретну на заједничком делу солидарности и мира.”

Л' де Феран, пише о Београду у француском листу *L'Express di midi* (L'Express di Midi) у августу 1933 године и нарочито је изненађен наглим модернизовањем југословенске престонице, па каже:

„За једну земљу, као и за индивидуу, важи исти принцип: ако сте упознали главу онда је већ улола познајете. Потрудимо се, дакле, да упознамо Београд.

Поред изградње Гдиње у Пољској, која је од пуне обале за цигло пет година створила диван град и пристаниште, престоница Југославије претставља један од највећих феномена послератне историје уопште. Они који су Београд упознали пре великог ратног потреса, могу вам рећи да се он састојао у оно доба из једне улице покривене ужасним неравним камењем, дуж које су се ређале безбројне ниске кућице, испресецане лево и десно улицама. Три зграде једино су кзариле ову чудну монотонију: Саборна црква а

www.бронзаним звоником, Краљевски Деор још недовршен, и један велики хотел, Москва, — импозантна грађевина која се сада налази у сред града и коју су непријатељске гранате најмање оштетиле. Јер, треба знати, да је Београд од првих дана рата био под ударом непријатељских зрна.

Данас је све измењено, и још како измењено. И Београд нема за чим да жали. Долазећи са станице улазите у величанствену и као стрела праву улицу, која је са једном побочном улицом оивичена многобројним импозантним вишеспратним зградама, грађеним од камена по најмодернијој техници, а у којима су смештена министарства.

Друге две улице, дуге четири до пет километара, деле модерни део града на скоро једнаке квартове. На њиховим широким тротоарима поређани су излози врло лепих и елегантних трговина, у којима париски модни

С друге стране, овај исти услов омогућио је подизање у самом граду два величанствена парка, од којих нарочито један заслужује пуну пажњу. То је Калемегдан. Подигнут је на платоу који је некада био темељ старе тврђаве и одакле се пружа изванредан поглед на Дунав чије воде достојанствено теку пут Истока. Парк је одлично негован и богато украшен цвећем. На најлепшем месту подиже се споменик захвалности Француској. Грандиозно дело о чијој се техници пасионирано дискутовало, дело чија се уметничка страна може допадати или не, али које у сваком случају претставља један веома јак израз.

Споменик је дело Мештровића, — великог југословенског скулптора који је био ученик Бурдела и чији се геније слио са Мештровићевим, — и на дирљив начин изражава захвалност целе једне расе спасене и увеличане помоћу Француске. На његовом постаменту на-

Један део Кнез Михаилове улице

новитети, накит и разноврсна роба задржавају пролазника. Укратко то је један велики град са потпуним комодитетом и свима потребама.

Али, две ствари дају Београду нарочиту драж и питорескност који су му својствени. То је, пре свега, његов географски положај. Варош се пружа степенасто, почев са тврђавом која бди над Савом и над величанственим током Дунава — јер се на томе месту под зидинама римске тврђаве, Сава улива у Дунав.

Овај географски положај има и ту добру страну да лети, када велике врућине притисну град, таласи свежег ваздуха заплускују београдске улице, булеваре и кафанске терасе, где се после дневне жеге са пријатношћу проводи вече.

писане су ове значајне речи: „Волимо Француску као што нас је она волела”.

Витолд Белжински, главни уредник великог варшавског листа *Швиат* (Swiat), написао је је у новембру 1933 о Београду:

„Налазећи се између две велике реке: међународног Дунава и националне Саве, Београд је најпре постао одбранбена тврђава Словенства на југу, опкољен са свију страна непријатељима: Мађарима са севера, Турцима са југа и Немцима са запада. Тај његов изванредни стратешки значај одредио му је и улогу претстраже мирног развоја земаља које се налазе иза Дунава.

Београд је исто тако постао важно трговачко средиште за Балкан, тачка где се у-

крштају путеви са запада на исток и са севера на југ. Овај повољан географски положај склонио је ослобођену српску државу од турског јарма да за престоницу изабере Београд, иако се он налазио на самој граници и био отворен према непријатељу.

Одмах у почетку светског рата Београд је страдао од аустроугарског оружја, обасут ватром и оловом из Земуна који лежи на другој страни реке. Историјски непријатељи Србије мислили су да ће за увек нестати са површине земље поносан град, огњиште патриотизма и слободе. А, како су се преварили у својим рачунима! Праведна судбина учинила је то, да је непријатељско оружје очистило само место за изградњу нове престонице, велике престонице сједињене државе Јужних Словена. Нестале су старе кућице, које памте још турска времена, срушиле су се бедне зграде које би могле кварити изглед града и спречавати његов развој. И, захваљујући разорној акцији Аустро-Угарске из пепела и рушевина родио се нови Београд, — леп, широк, чист, са широким алејама, дивним трговима, са парковима пуним зеленила и цвећа, и са импозантним зградама.

Он у своме развоју не мора да рачуна тесноћом некадашњих улица, не трују му дах стара и бедна предграђа, не кваре хармонију модернистичких линија старе кућице без стила и дражи. Београд — покрај великих историјских традиција — сада је потпуно модеран град са великим замахом и поседује све перспективе развоја. Он изгледа као сасвим нов град који ни по чему не личи на онај предрадни.

Онај ранији био је полуисточно, запуштено, скромно погранично средиште, — озај сада је велики живахан град са четврт милиона становника, у центру државе. Он је права европска престоница. Међутим, још нема ни 20 година како је уништен и тек се навршило десет година од како је почео да се изграђује.

И, данас, може се замислити како ће лепа и дивна бити ова престоница уједињене Југославије, када буду извршени утврђени планови и када буде испуњен цео урбанистички план израђен за препорођену престоницу препорођене државе.

Тада ће му, поред некадањег словенског имена које означаје бео град, са заслугом припасти и име које му дају Французи: Лепград.

Румунска новинарска Фулмен-Раковичеану, у једном чланку о Београду, оштампаном у букурештанском листу *Димињаца* (Diminiatza), од 26 августа 1933 године, даје и један опис Топчидера, па каже:

„У престоници суседне и пријатељске земље, у Београду, где се цивилизација развија на начин који задивљује, нуди се сам по себи

један излет у Топчидер. Кад се човек нађе у хладу дрвећа топчидерског парка, заборавља да је трамвајском возњом од неколико минута напустио једну престоницу с дивним трговачким радњама, с уређеним булеварима и палатама, с кафанама где оркестри свирају најновије „шлагере” и један свет пун живости са женама, чије су тоалете инспирисане креацијама париске моде. У савршеном хладу топчидерског парка може се сањарити. У дубини парка налази се зграда, у којој су, вероватно, некадашњи управљачи земље долазили да удишу ваздух пун кисеоника. Овде се налази старо високо дрво платана, о чијим легендама говоре песници, историчари и гуслари.

Колико је старо ово дрво, нико не може тачно да зна. Легенда каже, да су владари, строги али правични кнежеви, обучени у своје крзнене плаштове, и њихови дворјани, долазили овмо, с времена на време, да у хладу овог платана саслушају разне жалбе и да деле правду.”

Немачки новинар, др. Деркес-Бопард, написао је о Београду у немачком листу *Есенер Алгемајне Цајтунг* (Essener Allgemeine Zeitung) поред осталог и ово:

„Било да се приближујете Београду бродом, долазећи Дунавом, било из Земуна железницом која, чинећи велики лук прелази преко ратом порушеног савског моста и улази у југословенску престоницу, утисак је увек исти. Још издалека, преко калемегданског узвишења и сивих зидова старе турске тврђаве, која је тек 1857 године очишћена од туђинске посаде, светли бели црквени торањ, који се са свих страна види као неко обележје. На обема обалама река пружа се гомила кућа, прошарана старим крововима од црвеног црепа и зеленилом високих топола овога сликовитог брдског града, који је вековима био улазна и излазна капија Оријента. Данас је тај град центар југословенске државе.

Пошет Београда почео је после балканских ратова 1912/13. Пре 20 година учињен је први покушај за модернизовањем. Али ово напредовање је прекинуто светским ратом. Срби, који су обрт судбине осетили више него иједан други народ, били су под оружјем шест година.

А после рата требало је не само поновно подићи своју земљу, Србију старих граница, него је требало органски прикључити присаједињене — ослобођене крајеве. То није био лак посао. Али се својски приступило раду и за петнаест година много се учинило. Београд се не може више познати. Напореда са прираштајем становника учињен је велики напредак и у улепшавању и у повећању града. Изграђене су велике и дивне улице, подигнуте су величанствене зграде, а пре свега зграде за министарства и друга надлештва, парла-

менат, позориште, друго крило Двора, које је заокружило изглед целе палате, банке и трговине, које су израз јаког привредног развитака. На улицама је живот веома интензиван, али поред свега тај живот није изгубио још оријенталско обележје. А можда за познаваоце старог Београда баш у томе и лежи драж, када поред електричног трамваја и луксузног аутомобила види још она стара сељачка кола која се споро крећу, или сељаке у шареној ношњи, који равнодушно терају своје магарце кроз великоваршке улице по дрвеној калдрми, са пригушеним звуком, као да су то још оне кривудавае турске улице са шиљатом калдрмом, по којој је странац из Европе једва могао да иде. И поред модернога облакодера стоји прастара кафана „Албанија” на Теразијама, које су некада били једини центар малог Београда и са којих је изванредно леп поглед на савску и дунавску долину. Теразије ни у великом Београду нису изгубиле своју привлачну снагу као корзо и центар за трговину.

Немачки новинар Егон Хајман, писао је о Београду више пута и његов последњи чланак, оштампан у листу *Лајпцигер Најесте Нахрихтен* („Leipziger Neueste Nachrichten,“) од 11 новембра 1934 године, истиче:

„Београд је чудновата варош. Кад воз згрми преко савског моста, долазећи из Земунa, некадашњег пограничног места, Београд тада пружа одушевљеном посетиоцу сзу своју лепоту. Одиста диван је ово призор по дану, као и по ноћи, када се редови светлости као ужарени ланци лелујају над градом. Од Калимегдана, одакле вас поздравља Мештровићев „Победник”, види се варош како се из висине у благом луку спушта све до Бановог Брда, које су за време рата немачке трупе уништиле, а где сада лежи немачко војничко гробље, као доказ колико је због овог града проливено и немачке крви.

Ако станемо пред станицу, одмах падају у очи контрасти ове вароши, која својим модерним и најмодернијим грађевинама хоће да покаже лице запада, али у којој и поред америчког темпа грађења за последњих неколико година нису могли да ишчезну сасвим балкански потези. Ако имате среће можете видети сељаке у затегнутим опанцима, смеђим оделима и белим или црним крзненим шубарама како терају кроз варош своја стада. И данас још, али из године у годину све мање, могу се видети поред главних улица мале једносратне или приземне куће кривих зидова и жуто обојене.

Што Београд чини интересантним то су људи на улици. Улице су увек живе, а пијаци још живље. То је шарена мешавина од модерне елеганције, па сељака у простој ношњи, Арнаута у шареним дроњцима са секи-

ром и тестером на рамену, од Црногорца са широким плавим чакширама прслуцима пре-красних боја, накитом, револвером са сребром окованим, од попа у дугој црној мантији, са црвеним фесом, па све до старих руских царских официра у извешталим униформама.

У Београду има много странаца. Око десет хиљада има Немаца, исто толико Белоруса, који се окупљају у малој руској црквици у којој под заставама руских царских пукова почива генерал Врангел, а постоји и мала калмичка колонија са будистичким храмом.

Београдски живот разликује се од загребачког. Док је у Загребу живот сасвим грађански, београдски живот има сасвим друго обележје. У дому и породици живи се грађански, али спољни живот је друкчији. Кафана има као и у Европи са уобичајеном интернационалном досадом, али ако желите да упознате прави београдски живот треба

Немањина улица

да одете на пример код „Три шешира”. То је споља сасвим неугледна кућа, убачена међу велике грађевине, али унутра има пријатну башту, где се лети удобно седи, а зими у малим собицама од којих у једној виси портрет бившег немачког посланика Адолфа Кестера који је умро у Београду. Локални колорит који оживљава даје златно смедеревско вино које се сја у бокалу.

У локалу седе људи, који су можда аутом дошли, поред оних које је већ давно загрејало вино. Ту су уметници, трговци, политичари, новинари, студенти, даме.

Оно што је некада за Лајпциг био Ауербахов подрум, и што су Лутер и Вегенер значили за Берлин, то је за садашњи Београд, за Београд са два лица, мислим на Запад и Балкан, — „Три шешира”.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У немачком листу *Берлинер Морџенпост* (Berliner Morgenpost) Ф. А. Ек, познати немачки новинар, написао је у броју од 22 јуна 1934 године, следеће о Београду:

„Од свих главних градова Подунавља Београд је град који је по спољашности показао највећу промену. Процес развијања града, који је почео свршетком рата, још траје. Учињено је много и стари Београд сваке године све више нестаје. На помолу је ново време, народ хоће своје право и користи своју младу снагу.

Напредак земље није изостао ни у погледу промета странаца. А лична сигурност страног госта је потпуна. Београдски полицајац по свом начину је исто тако приступачан и спреман за помоћ као полицајци у Берлину. Једна дама из немачког Рајха, која већ седам година живи у Београду, прича ми о личној сигурности у овој земљи и тврди да се нигде у свету не може тако мирно спавати као овде.

Реч Балкан још увек код средњо-европских људи буди нејасне претставе, али треба знати да је све друкче. А што да се каже о Београду? Један модеран београдски хотел као што је „Српски Краљ” може мирно стати поред „Адлона” или „Бристола” у Берлину. Елегантно уређене собе, послуга која добро говори немачки, богат јеловник и ниске цене, то су најпријатнија изненађења које Берлинац може да доживи у Београду. У првом хотелу може се становати и хранити дневно за осам марака. А војња улицом стаје 6—9 фенига...

За Београд у 1934 години може се рећи: да се у њему врши једна временска промена, и да из рушевина утонулих векова расте његово ново, велеградско лице.”

Одлични немачки публициста др. Макс Фишер, приказао је у великом листу *Дајче Алгемајне Цајтунг* („Deutsche Allgemeine Zeitung“) на овај начин Београд:

„Кад дођете на београдску железничку станицу после паузе од три године, одмах примећујете промену. Раније, кочијаши, фијакери и неколико таксиа, данас ауто-такси вас вози у варош и први утисак је потпуно нов. Раније, Београд је имао изглед једног огромног градилишта. Улице раскопане и свуда су се зидале нове зграде. Данас, главне улице су одлично асфалтиране, а радови су из центра одмакли до у најдаље квартове. Београд је добио све што му је требало. Добио је паркове, пуне зеленила које мами пролазника на одмор; добио је лепе тргове и места која пружају чаробан изглед, јер Београд је изграђен на једном брежуљку и тај положај пружа изванредне погледе на разне стране тока Саве и Дунава. Да би се упознала драг овог града треба прво осетити његов ритам. Између старе и нове вароши не постоји от-

суство стила, као што је случај са већином градова Истока, иако поред једне старе куће која потсећа на Турке стоји модерна грађевина од шест спратова. Ипак, ови контрасти су ретки. Већином, стари и нови облици такви су, да пријатна идила и модерна радност изгледају сродне. Чини ми се да у томе лежи особита драж Београда. Западњачки активитет куца у ритму уличног живота, али у овом животу града остало је много и од источњачког размишљања.

Седећи пред кафаном „Москва” у сунцу раног поподнева, посматрамо људе који испред нас пролазе. Београд је, нема сумње, постао оно што је пре рата можда био Беч, врата између Истока и Запада. Поред људи који у покрету, понашању и облачењу имају потпуно средњо-европски карактер, видимо и српске сељаке у њиховим шареним ношњама и остали сликовити народ. Утисци источњачких боја од пре три године избледели су, а западњачки утисак је јаче наглашен.

Као свуда на Балкану, велику улогу играју кафане, као место за састанке, где се не воде само теоретски разговори него где се закључују реални послови...

Врло пријатно и неусиљено друштво налази се код оних породица које имају летњиковце са баштама ван Београда. Нарочито за време бербе обичај је, да се пријатељи позову на посело. Ту се развија права словенска гостољубивост, срдачност и ведри хумор право Србина...”

Ј. Бем, у листу *Сонтаг Морџен* („Sonntag-Morgen“) написао је један чланак о Београду у јануару 1935 године, у коме истиче нарочито француски утицај који се осећа у Београду, али који ипак није успео да угуши источњачку ватру коју овај град носи у срцу:

„Београдска тврђава у погледу борбене технике нема никакве вредности али пристајаште и докови у центру целокупне балканске мреже за економску политику будућности значе исто што је значила и тврђава у току вековних територијалних борби за Балкан: кључ Балкана.

Ко влада Београдом, томе не само да су отворене мађарске равнице, капија за запад Европе, већ и обратно: Балкан. Значај града лежи у његовом положају на ушћу Саве која је ту широка 400 метара у Дунав који је широк 750 метара. Водени путеви иду на север и југ, на исток и запад, везујући Београд троструким морским путевима са далеким и блиским Истоком. Ток Дунава веже Београд са истоком, са Црним Морем, а на западу је Савом и директним железничким везама везан за Јадранско Море, док на југу Морава и Вардар крче пут и дају везу са Егејским Морем.

Уз ове токове, који претстављају најважнију везу средње и југоисточне Европе са

Левантом и Суецким каналом, експрес-оријент, који долази из Европе, води Београд у два правца своје циљу: један кроз вардарску долину преко Солуна за Атину, и преко Бугарске (Једрена) директно у Цариград.

Помоћу својих водених кракова престојница допире далеко у унутрашњост земље. Савиним притокама допире њен утицај дубоко у срце Хрватске, Славоније и Босне. Дрина и Босна, које се уливају у Саву доводе из босанских непроходних шума дрво, затим угаљ и метал.

Спољни изглед Београда је модерно обновљен, а што би могло бити од значаја за историјске записе, нестало је. Али, Београд се исувише нагло развијао. Па ипак је гдегде остало понешто од старог. То исто важи и за београдски живот. Француски начин образовања и друштвени облик сукобљава се са левантским флуидом, мешавином фанатичне ћуди лако упаљиве, и гипкоћом.

...Турска кафа је код Срба скоро национално пиће. По улицама, кућама и радњама поред страних натписа види се највише ћирилица. Прави звук Оријента. Наследство Византије огледа се у лучним сводовима и златним куполама православних цркава, у којима су високи сликовити олтари са воштаним лицима византијских светаца и безбројним свећама на високим свећњацима, чији пламенови осветљавају металне иконе..."

Пољска књижевница Халина Сиеничка написала је у варшавском листу *Газета Полска* („Gazeta Polska“) о Београду:

„Ко год је имао прилике да види Београд неколико пута у току последње деценије морао је доћи до закључка, да је сведок огромног, интензивног рада у подизању великог, савременог града, који ће као очи на човечјем лицу постати синтеза енергије и амбиције народне душе. И тај посматрач је морао олазити изразите карактеристике тога стварања: темпо, замах, не обзирање на трошкове, широк гест, примењивање најбољих узора. Импазијантна улица државних зграда, блокови стана који дају максимум комодитета и комфора, сјајни асфалт који се простире далеко изван града, рушење улица и старих зграда, које треба да уступе место савременим зградама, то су укратко утисци који упадају у очи странцу. Унаоколо међу таласастом панорамом зелених пропанака и гајева простиру се бела предграђа луксузних вила, а преко отменог квартa Толчидера и Дедиња удобне куће везане артеријом одличних саобраћајних сретстава са срцем престонице.

Дакле, град *пар екселанс* савремен, брзи плод данашњег времена. Тако би привидно могло на први поглед изгледати. Импресију савремености појачава силуета жене — на изглед Парижанке пренесене на тротоар Тера-

зија. Сукња, фризура, маникирани нокти, гипки, спортски покрети чине од београдске жене савршен тип савремене лепоте, која је још појачана необичним шармом. То није обична лепота. У њој се истиче раса у хармоничној изградњи племенитости лица, складној руци, финој линији ноге. То није ништа необично, — тај савремени Београд, који се толико модернизирала, изграђен је на сивим фундаментима римског Сингидунума, где су се одавна укрштавале најплеменитије расе римско-грчке антике, накалемљене на дивном плодном словенском стаблу. Дубоко је срастао са земљом корен српске јуначке и стваралачке расе, која поседује старо историјско право над тим током двеју великих река, које величанствено салевају своје воде под Калемегданом.

Српска жена је најречитији коментар и синтеза тог града и стога даје Београду спе-

Палата Главног Генералштаба у улици Милоша Великог

цијалан карактер. Њена је заслуга унутрашње кућно уређење, у коме показује изванредан укус, с којим се веже српска народна уметност са савременим украсом, она побуђује интересовање за пластичку уметност, музику, књижевност и позориште. Она тежи за науком, стиче дипломе, независне положаје, занима се за спорт, и сва савремена питања; уноси у јавност ентузијазам за лепоту и када нама, блазиранима и уморним често досађује уметничка форма, она слуша пажљиво опере, испуњава концертне дворане, посећује предавања и уноси свуда младалачко одушевљење и животну радост. Ипак, она је пре свега мајка, која воли исто тако бескућну као и своју децу, и одгаја их с примерним пожртвовањем у јуначким националним традицијама. У социјалан рад она уноси целу своју душу, испуњену одушевљењем и љубављу, стварајући јаке институције са солидним финансијским основама јер све што чини заснива се на реалним темељима.

Уметнички павиљон Цвијете Зузорић, Материнско удружење, Српска Мајка, Друштво Књегиња Љубица, Коло Српских Сестара и много других импозантних институција, које почивају на сопственим фондовима, налазе се у сопственим лепим зградама, имају многобројне подружнице у унутрашњости земље — то је рад савремене београдске жене.

Ту се намеће специјална паралела између карактера престонице, савременог Београда и српске жене: Београд је град, који пред нашим очима расте и претвара се у величанствен ултрамодерни центар, изграђен по најновијим западним узорима, чува на дну срца нежан осећај за неколико ратом неоштећених успомена прошлости, као нпр. скромну кућу у којој је некада заседавала прва скупштина, или дворца кнеза Милоша у Топчидеру и Београду.

Београђанка поред тога што одржава темпо са мушкарцем, у његовој текњи за културом и напретком, задржала је нетакнуто народну традицију, и иако очешљана и обучена према париском моделу, који ствара веома различиту силуету од оних прабаба, које је тако доброћудно посматрају са портрета Народне музеја, крије у грудима исту љубав у породичну светињу, чува хармонију и ред кућног огњишта, чистоту обичаја и атмосферу жарког патриотизма, у којој је и сама одгојена."

Шпањолска књижевница, грофица Торихос, написала је следеће о Београду:

„Понекад, када, далеко од Балкана, неко саопшти својим пријатељима да одлази у Београд, обично се догађа да разрогачених очију питају вас: „Где се налази тај Београд?“ Дужност вам је гада да ове незналице обавестите и они ће се после тога застидети због свога питања. Треба, дакле, разбити све заблуде које постоје о овој лепој вароши на Дунаву. Треба је боље упознати, јер ни у ком случају не може се рећи да ћете изгубити време, ако се решите упознати све њене кутове и све елементе из којих се она састоји.

Каже се, обично, да је високо друштво свуда исто, али за Београд то не важи. Лепота жена које срећете и њихова елеганција изненађују странца, исто тако као и њихова љупкост, а да не говоримо о словенском гостопримству... У београдском друштву преовлађује француски језик, који се изванредно лепо говори.

У погледу укуса и луксуза њихови домови су савршени. Ручак на који вас позива шармантна Београђанка, не разликује се од ручка у фобургу Сен Жермен у Паризу. И оно чега уопште нема у овом друштву, то је оно међународно чудовиште: снобизам. А српска имена? Потребан је нарочити дар да би могли да их изговарате...

...О Београде. Теби долазимо са устезањем, а остављамо те са сузама..."

Познати холандски књижевник и новинар А. ден Долар, сарадник холандског листа *Алгемен Ханделсблад*, („Algemeen Handelsblad“) написао је о Београду:

„Морам да признам да не волим Београд дању. То је град који се гигантски изграђује. Али, у вече, овај град који на први поглед изгледа без интересантности добија изглед красног разнобојног лептира.

Београд је права „ноћна лепотица“. Од осам часова у вече почиње његовим улицама да се пењу нејасни гласови: народне песме Јужних Словена. Оне су дивље и нежне, пуне меланхолије, животне радости и страсти.

Најбоље се може ући у душу једног народа помоћу његове народне поезије; а Београд је место у коме она може најбоље да се упозна. Не зато што у њему можете наћи књиге које ће вас улутити, него зато што у Београду можете да их чујете у десетак кафана, од којих се зна која је симпатичнија.

Шарм београдске ноћи је неупоредив. Пре свега долази вечера где вам се пружа прилика да упознате српску кухињу. Она је здрава и јака. мирисна и љута, опојна и плодна као лепа, здрава девојка. Ја никада не могу да се заситим. Свако вече, можете да ми дате једну добру чорбу, после неколико ражњића и сира са младим црним луком, а сзз то, разуме се, треба поквасити одличним вином из Тополе или Неготина. После овога човек се осећа способним за, како у Паризу кажу „La tournée des grands-Ducs“ која води, рецимо, код „Два Јелена“, код „Херцеговине“ или у „Казбек“. Ова имена довољна су да разумете да нису по среди монденски кабареи, које можете наћи и у Берлину и Паризу. Јер, нашто гледати осредње играчице када можете да чујете песму Софке Николић?

Увек ћу се сећати вечери када сам први пут чуо Софку. Била је кишна ноћ, једна од првих које сам провео у Београду. Било ми је досадно јер град нисам познавао. Случајно, прошао сам поред „Старог Хајделберга“ одакле је долазио један женски глас од кога ми се кожа најжила. Био је то глас богат, отежао од страсти, глас који као да је долазио из узбурканог срца. Тицало се, сигурно, безнадежне несрећне љубави, јер је певачица неколико пута поновила име Мита, и то гласом који је потсећао на крике гоњене звери. А њен глас пратиле су три виолине отупела ритма, правећи с времена на време, паклену ларму. Замишљао сам певачицу као у грчу и нервозних руку. А кад сам ушао унутра застао сам забезекнут. Преда мном је била крупна Циганка, богатих округлина. Лик јој био миран, а кратким и прецизним покретом руке вешто је ударала у деф. Четири Цига-

www.biblioteka.rs који су је пратили гледали су је са дивљењем. Док јој је глас грцао она је била спокојна као да је се сви ови конвулзивни осећаји нимало нису тицали.

У првом моменту ово ме је изненадило, али доцније, слушајући је целе ноћи, разумео сам је. Велике певачице Запада, Славна Дамиа, Ивон Жорж, или Софија Тикер, за једно вече певају три-четири песме, док Софка или ма која друга певачица певају по двадесет песама и то у ужасно тешкој атмосфери, пуној ларме и дима. И када би она певала као што пева Ивон Жорж, када би толико нерва уносила у песму ње би нестало за неколико месеци. А то би, уистини, била штета, јер ја сматрам да вреди доћи из Париза у Београд да се чује Софкина песма „Мито Митанче“.

Али она није сама и једина велика уметница. У хотелу „Крагујевац“ преко пута пристаништа, где се још увек задржао предратни Београд, у овом домаћем декору, где дрече сирене са Дунава, пева Маца, весела певачица. Када Софка пева „Чудна јада од Мостара града“ то је глас девојке коју је уништила патња, док Маца, са осмехом на уснама, уноси у песму доста ироније. Сваки пут, било да је песма весела или тужна, изгледа као да вам каже: Шта се може, такав је живот...

Постоји још једна, исто тако велика уметница као и непрежаљна Ивон, то је Стана, звезда „Румунског краља“. Њене очи тешке од умора падају на њене румене образе. Љубав је оставила свој печат на овом лицу, али њен глас је јасан и снажан попут брдске бујице. И кад јој дође њен дан, или боље рећи њена ноћ, она се заборавља, песма јој иде из срца, док њене руке темпераментно ударају у дајире.

Младићу, да ли вам је икада ваша љубљена после вечери пуне слатких обећања окренула леђа? Идите тада да чујете Стану. Она ће вам за скромну награду од десет динара отпевати сетну песму „Ој девојко, убила те тама...“ Ваше срце биће упола исцељено, а вино ће учинити остало.

Има, поред тога, још пуно непознатих певача и певачица, који добро певају само по неколико песама.

Једне ноћи, био сам у једној малој кафаници и попио неколико чаша прошека. Хтео сам да се вратим на Теразије, али сам случајно прошетао до Славије. Онога који познаје дејство прошека ово моје лутање неће нимало изненадити. У једној башти, пуној мириса јасмина и ражњића, певао је један стари Циганин. Он је сам себе пратио на хармоници, и чини ми се да сам поред њега стекао најдубљу импресију о југословенским песмама. Његов глас је личио на ветар, без краја, долазио је из непознатог и дизао се до звезда. Опевао је сву мистерију живота опустошеног страшћу. Певао је неколико пута две песме, које су у погледу музикалности ремек дела: „Мој дилбере“ и „Девелице“. Пореклом Босанац, како ми је сам доцније причао, он је само певао песме свога краја...

И ове зиме, када будем у мирној Холандији, за доба кишних ноћи, опружен на пиротском ћилиму, поред грамофона и са очима упртим у ватрене боје кецеље, коју су ми поклонили сељаци из Скопске Црне Горе, слушаћу моје југословенске плоче. Музика ће ме опијати полако, и довољна ће ми бити мала чашица ракије, да се пренесем мислима у Југославију, земљу страсти и сунца, која је од сада моја друга отаџбина."

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Комунална хроника :

Слободан Видаковић,

шеф Одељ. за штампу и културну пропаганду
Г. п. г. Београда

Међународни конгрес за станбену културу и асанацију градова

Један од најтежих проблема савремених градских агломерација је питање здравог и јевтиног становања широких радних маса.

Питање здравог стана — то је питање живота радних грађана, њиховог подмлатка, њихове расне будућности.

којима се окива и дух и тело; у којима се трује и убија морално и духовно биће човеково, које у апатији и алкохолу траје своје чермерне дане... —

Стан није просто склониште од кише, кошаве и мраза; он је нешто много значајније,

Са Међународног конгреса за асанацију градова: председништва Конгресиста у званичној посети приматору града Прага г. др. Бакси. Између осталих, (седе) председник светске Уније градова др. Вибо, приматор Прага др. Бјкса, др. инж. Кубик, председник за урбанизам Мисаријкове Академије рада, др. инж. Шустер (Франкфурт на Мајни), др. Емил Винк (Брисел) (стоје) инж. Јован Обрадовић, представник Министар. грађевина, Слободан Видаковић, делегат Савеза градова и града Београда, арх. Драг. Поповић, арх. Тагић (Београд) итд.

У погледу туберкулозне опасности, која све већма угрожава цело човечанство, питање здравог стана, то је питање најмоћније артиљерије у борби противу ње.

Питање стана — то је добрим делом и питање народне привреде — јер рђав стан, разаравајући здравље људско, ствара безмерне штете и дефиците народној привреди.

Рђави станови утичу несрећно и на саму просвету, на општи духовни стандард, јер се у мрачним јазбинама ништа не чита и не мисли; у њима се хвата жабокречина на мозгу њихових становника, као и на зидовима њихових изби; рђави су станови робијашнице, у

јер радни грађанин XX века није преисторијски пећински човек!

Када се овако широко посматра проблем човековог права на стан, онда се тек види колико су европски градови очајно далеко од његовог праведног и пуног решења!...

У епидемиологији апсолутне већине инфективних болести, градски нехигијенски станови играју једну од главних улога. Могло би се рећи да скоро нема те заразне болести, у чији се развитак није проткала нит нездравог, првенствено пренасељеног стана. Тако је на пр. др. Праусниц утврдио утицај пренасељених станова на процентуални пораст обо-

лења органа за варење, нарочито т. зв. цревног тракта. Највећи медицински стручњаци неоториво су утврдили, да је контактни пренос дизентерије, трбушног тифуса, паратифуса и осталих цревних оболења, често резултанта нехигијенских станбених прилика. Исто тако утврђено је, да пренасељеност станова доводи до преноса пегавца и преносне грознице (преко разних инсеката), и до процентуално високог ширења и преноса ванполним путем венеричних, као и кожних болести, нарочито код деце. Затим, услед неправилне терморегулације и влаге, у пренасељеним и нехигијенским становима долази до процентуалног пораста реуматоидних, као и многих других оболења. Научним испитивањима утврђено је, да је станбена пренасељеност најповољнија основа за развој различитих сапрофитних и патогених бактерија итд.

Највећи умови културног човечанства свесни су значаја проблема здравог становања, те су удружили своје духовне снаге да тај проблем што боље реше. Зато је, ради његове свестране расправе и проучавања, одржан, на иницијативу међународне Уније градова и међународног Савеза станбених друштава, Међународни конгрес за станбену културу и асанацију градова. Овај светски конгрес одржан је у Прагу, чиме је културно човечанство манифестовало своје признање братској Чехословачкој и њеним градовима на успешном вођењу социјалне политике, нарочито на примерном решавању проблема малих и здравих станова.

На Конгресу су учествовали претставници 25 европских држава, затим градова Америке, Азије итд. Било је заступљено преко хиљаду градова. Највећи урбанистички, социјални и

Мали и хигијенски раднички станови (Праг)

Али најстраховитију улогу играју пренасељени и нехигијенски станови у ширењу туберкулозе, те најстрашније социјалне болести нашега времена.

Још на првом конгресу противу туберкулозе, одржаном у Берлину, генијални проф. др. Роберт Кох, проналазач туберкулозног бацила, истакао је тесну органску везу између ширења туберкулозе и рђавих станова. Кад се има на уму, да су аустријски и немачки градски станови, које је др. Кох проучавао, читаве кнежевске палате према нашим т. зв. „малим становима“, становима од собе и кујне, онда се треба да запитамо, да ли огромна већина наших градских станова нису најглавнији, најјачи, најкобнији извори туберкулозе?!

У етиологији свих социјалних болести, на првом месту туберкулозе, рђави и нехигијенски станови уистини играју судбоносну улогу, готово пресудну... —

комунални радници Европе и Америке увеличали су својим присуством овај светски конгрес, који је одржан под протекторатом и почасним претседништвом Претседника Чехословачке Републике Т. Масарика. У националном почасном претседништву Конгреса били су г.г. др. Бенеш, министар спољних послова, инж. Јаромир Нечасн, министар социјалне политике, др. К. Бакса, приматор Прага, инж. Јан Достачек, министар грађевина, инж. Кубик, главни организатор овог Конгреса и претседник урбанистичког института Масарикове Академије рада, проф. др. Јосеф Драховски, ректор Карловог универзитета, др. А. Т. Масарикова, претседница Црвеног крста, проф. др. Петар Зенкл, претседник Савеза координиране социјалне политике у Чехословачкој, др. Алоиз Штула, претседник Свесловенског савеза градова, проф. А. Жипек, претседник чехословачког Савеза градова и др.

Међународни конгрес за станбenu асанацију трајао је од 23 јуна до 1 јула, а приређена је успешно и конгресна научна екскурзија кроз главније чехословачке градове, Храдец Кралови, Злин, Брно, Братиславу итд.

На Конгресу су запажени, између осталих, и познати светски ауторитети за социјалну или комунално-урбанистичку политику г.г. др. Ф. М. Вибо, претседник Међународне уније градова и претставник Холандије (Амстердам); др. Емил Винк, директор Уније градова (Брисел); проф. инж. Фр. Шустер (Франкфурт на Мајни); К. Треф, (Берлин); др. Тодплиц (Варшава); др. Бергстром ((Штокхолм); Алберто Галце Вини (Рим); Ернест Бон (Чикаго); арх. Ф. Болдзен (Копенхаген) Хорацио Хакет (Вашингтон) Харолд Холс (Осло); Геофри Шекспир (Лондон); проф. инж. Пезаре Албертини (Милано); Лорент Боневе (Париз); Арнолд Ламзе (Рига); Франклин (Вашингтон); Пол Ренгли (Берн); проф. Јан. Форд (Њу-Јорк); Виконт Сареф (Лисабон);

Хигијенски мали станови у колективним станбеним зградама (Брно)

др. Петар Хаус (Цирих); Ховрат Баусак (Беч); Елизабета Хелтон (Лондон); др. Штекле (Берлин); инж. Нијамер (Франкфурт); инж. Зихарт (Беч); инж. Дудрик (Варшава); проф. Чиоги (Токио) и многи други међународни ауторитети за урбанистичке, социјалне и комуналне проблеме. Из Југославије било је 12 делегата. Министарство грађевина заступао је инж. г. Јован Обрадовић, шеф отсека за градарство; званични претставник Савеза градова Краљевине Југославије био је Слободан Видаковић; град Београд заступали су г.г. Слободан Видаковић, арх. Драг. Поповић и арх. Рајко Татић; Загреб г.г. инж. Иван Марјановић, градски већник и Мате Јурковић шеф одељења; из Љубљане инж. Отохал; Удружење Југосл. инжењера и архитеката г.г. инж. Иван Земљак, инж. Милан Пањковић и проф. арх. Брозовић; град Бјеловар инж. Виктор Медур итд. Од стране Удруж. инжењера и архитеката поднео је Претседништву

Конгреса писмен реферат инж. Сењановић (Сплит), а у име Савеза градова Краљевине Југославије дао је по питању малих станова у југословенским градовима и о станбеној беди као узрок друштвене дегенерације такође писмен, штампани реферат писац ових редова.

Конгресни рад трајао је пуна три дана са документованим рефератима и врло живом дискусијом. Нарочити успех овог светског Конгреса манифестовао се у детаљној размени практичних искустава и блиском личном контакту претставника свих оних држава, које проблем асанације градова и станбене културе актуелно занимају. Од неоцењиве су вредности та међусобна вентилирања свих спорних и још нерешених социјалних и урбанистичких проблема данашњих градских агломерација. Ово међусобно практично саветовање и координирана сарадња стручњака из свих заинтересованих области науке и практичне урбанистичке делатности уродиће неминовним плодом.

Интересантне су и констатације и главни закључци, који се могу слободно извући из богате конгресне расправе. На пример:

1) да још ни једна европска ни америчка држава није у пуној мери решила проблем здравог и јевтиног становања за широке масе свога градског живља;

2) да у апсолутној већини европских градова постоји и данас не само квалитативна, него и квантитативна криза станова. Према изнетим статистичким подацима, потребно је још најмање 12 милиона малих станова у Европи, па да се задовоље основне потребе станбене културе;

3) да је најглавнији облик решавања станбеног питања у подизању малих, јевтиних и хигијенских станова. У тој акцији главне улоге имају се поверити градској општини, држави и станбеним друштвима.

На пољу подизања малих станова и асанације градова највише су резултате дали градови Енглеске, Совјетске Русије, Чехословачке, Холандије и Немачке.

4) да се решавање проблема малих хигијенских и јевтиних станова не сме оставити искључиво иницијативи приватног капитала као антисоцијалног, него ствар мора постати брига јавног старања, првенствено државног и комунално-задружног. Станбено законодавство, да би омогућило решавање овог проблема, мора дубоко задрети у приватну својину, н. пр. уводећи неограничену експропријацију земљишта за грађевинске парцеле, прогресивне порезе за станбене фондове итд. итд.

5) да једино уз озакоњену извршну, егzekутивну власт градске општине могу да се постигну позитивни резултати на пољу планске асанације данашњих градова, нарочито у погледу уклањања нездравих сиротињских квартова. Свако друго платонско предузимање без законске санкције, остаје неефективно, итд., итд...

После свечаног, репрезентативног дела конгреса, на коме су говорили чланови Чехословачке Владе, нарочито је запажен Министар социјалне политике и др. — радно заседање Конгреса отворио је др. Вибо, претседник Међународне уније градова и један од најистакнутијих и најстаријих ветерана међународне акције за решавање проблема станбене културе. Пошто је у уводу свога обимног говора истакао значај сва три проблема (уклањање нездравих сиротињских квартова; рационализација и техничко уређење малог стана; и проблем „пресељавања и расељавања“ градског становништва); која се на овом Светском Конгресу имају претрести, претседник др. Вибо завршио је:

— Уклањање нездравих сиротињских квартова врло је стар проблем. Међутим, до сад још ни једном народу није пошло за руком да реши тај проблем. Чак и кад би постојали сви остали најповољнији услови, ипак практично решење тога питања изискује знатне новчане жртве из јавних средстава. Те су жртве нарочито велике у оним државама у којима закон не савремено штити приватну својину до те мере, да чак и не допушта какво било прилагођавање те својине социјалним захтевима друштвене целине и уопште потребама нашега доба. Стога се проблем рушења нездравих сиротињских квартова може решавати само поступно, корак по корак, упоредо са развијањем сазнања да се *фетиш старих права приватне својине* неминовно мора прилагодити новим животним потребама садашњице и захтевима њене друштвене целине.

Техничко уређење здравог малог стана, које представља предмет друге тачке дневног реда овога Међународног конгреса, јесте питање које је, поред питања самог основног плана тога стана, од одлучујућег значаја за трошкове око подизања и уређења тих малих станова. Замашне акције *регенерације становања* у правцу уклањања нездравих сиротињских квартова у савременим градовима, изискују веома знатна јавна средства. То је разлог због чега трошкови око долажења до савременог здравог малог стана имају толиког значаја не само за јавне финансије, већ и за свеколику народну привреду. Зато ћемо, господо делегати из свих културних држава, овоме проблему техничке и финансиске рационализације у подизању малог стана посветити своју пуну пажњу... —

Трећа тема, која има да се расправи на овоме конгресу, „пресељавање и расељавање становништва“ актуелна је не само у погледу на садашњу привредну кризу, већ је од значаја и ван тога оквира, нарочито у случају кад би дошло до новог полета светске производње, и то производње основане на новој општесветској планској привреди, пошто би такав преображај самим собом довео до пресељавања веома знатних народних слојева из једног кра-

ја у други, а с обзиром на велики број људи, везаних за одређене врсте производње.

Садашња светска привредна криза намеће питање, да ли је та криза само успорила или потпуно укочила тежње за општом поправком прилика под којима данас људи станују. И ако се поднети нам реферати из свих крајева света о томе питању потпуно разилазе у мишљењу, општа слика је ипак утешна, па чак и у неку руку повољнија него што ми и мислимо! тврди претседник Конгреса и Уније градова г. Вибо, и као пример анализира најновије законодавство на пољу становања, а нарочито нове законе, донесене у Великој Британији, Италији, Данској и Чехословачкој. Тим се законима пружају градским општинама нове и огромне могућности за поправљање прилика под којима станују њихови грађани.

— У раду на уклањању бедних и нездравих сиротињских квартова и надаље, као и до сада, предњачи Велика Британија! подвлачи г. Вибо уз једнодушно одобравање Конгреса.

Заједничка дечја игралишта са базенима у блоковима малих градских станова у Прагу

Претседавајући г. Вибо прелази затим на анализу преокрета, који је по овоме животном питању широких градских маса настао у погледима Сједињених Америчких Држава. Пре доласка на власт садашњег претседника г. Франклина Рузвелта, у градовима Сједињених Држава сматрало се уопште сувишним говорити о неком питању станова као општенодрожном и општедрожном проблему, јер је преовлађивало гледиште, да је приватна иницијатива вазда довољна да сваком раднику пружи пристојан стан. Тек претседник Франклин Рузвелт јавно признаје, да *једна трећина грађана свих градова Сједињених Држава живи у становима који ни по чему не личе на боравиште људских створова*, те да тако јазавичарско становање има тешких и опасних последица не само по породични живот, него посредно и по саму државу. Рузвелт даље признаје, да се морају употребити замашна јавна

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сретства ради отклањања тих социјалних невоља и да држава и општина морају координираном акцијом приступити решавању станбеног проблема.

Претседник Конгреса др. Вибо стога у лицу претседника Сједињених Америчких Држава г. Рузвелта поздравља новог првоборца на пољу културе људског становања, коме се поздраву придружује и Конгрес.

На крају свога одличног говора, г. Вибо саопштава, да је Међународна Унија градова координирала своју акцију за асанацију градова са Међународним савезом за проблем становања, те моли све присутне делегате да у својим земљама што боље помажу тежње Међународног савеза за станове, стварањем националних удружења за решавање проблема културног становања.

Конгрес је једнодушно усвојио сва разлагања свога претседника и ветерана сенатора др. Вибоа, а нарочито је поздравио Рузвелтову

Један део колоније малих радничких станова, које је подигла општина града Брна

решеност да се приступи планском решавању станбеног проблема и у америчким градовима.

Други реферат био је претставника немачких градова г. Нимајера, претседника немачке Академије за урбанизам и планско изграђивање града и села. Пошто је изнео детаљне статистичке цифре о станбеној делатности немачких градова (које смо ми објавили у изводу, у прошлом броју часописа, у чланку* Слободана Видаковића), претседник Академије за урбанизам г. Нимајер излаже, да се и у Немачкој мора још много урадити на асанацији градова. Пледира за један специјалан закон о асанирању градских средишта али подвлачи, да такав закон може да доведе до циља само у случају ако му се као основа обезбеди начелна измена читавог правца у коме се до

сада кретало изграђивање немачких градова. Асанирање градских центара потребно је да би се одговорило социјалним, хигијенским и станбено-техничким потребама, као и потреби ликвидирања сиротињских квартова. Асанирање градских центара постало је, поред осталог, још и важан саобраћајни проблем, а са гледишта да градски центри због својих садашњих просторних изгледа не почну да губе могућност пуног учешћа у све обилнијем моторизованом промету, те да у вези с тиме неизгубе и свој досадашњи значај у пословном животу.

Досадашњи развој немачких градских центара био је изложен, нарочито у току последњих 100 година, неповољном утицају извесних закона, који су при свом стварању, можда, били оправдани у толико, што су хтели да кидају са неким одвећ строгим ограничењима, али који нису водили рачуна о будућем развоју технике и њеном јаком утицају на читав наш привредни живот и на социјалну структуру немачких градова. Између осталог, на пољу експропријације развиле су се зато најнеобичније праксе. Примера ради: нека градска општина хоће да пресече улицу или да сагради приступни доум. Пошто је она тиме обезбедила знатно повећање вредности имања, која та нова саобраћајна артерија додирује или сече, то је у апсолутној већини случајева општинска управа морала да откупује потребно земљиште по новој, повишеној цени и то због повећања вредности које је она сама и изазвала!

У сличном су духу довеле до дегенерације у грађевинском изграђивању немачких градова начела о слободи грађења, садржана у Пруском Општеграђанском Законику од 1794 г. У животу немачких градова катастрофална је била 1907 г., када је налуштено свако законско ограничење за дељење и парцелисање имања. То је добрим делом криво за доцније намножавање оних огромних кућерина са безброј станова („ситно-закупачких касарни“) са по неколико дворишних зграда, које се и данас дижу пред нама као нема и неумитна оптужба антисоцијалног и антихигијенског рада прошлих генерација.”

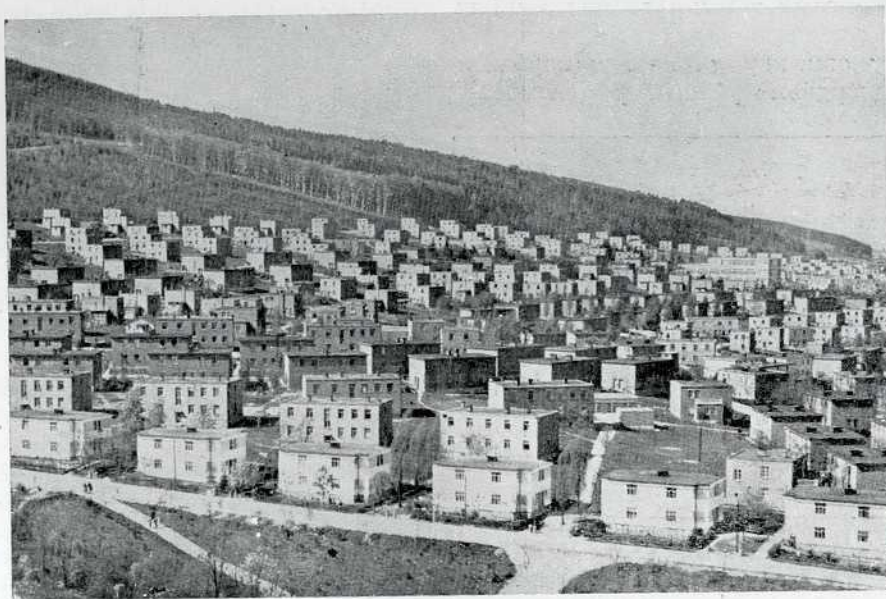
У другом делу свога предавања, г. Нимајер расправља проблем повећане вредности имања, па вели:

— Погрешне законске основе у Немачкој, које и данас још важе, довеле су до нездравог повећања вредности имања, и ако се у ствари та повећана вредност од године 1927 наовамо може сматрати само још фиктивном, јер су онда вредности имања осетно пале. И сам Хугенберг, (бив. министар и вођа Немачке националистичке странке), у својој недавно објављеној књизи о великом немачким градовима, у свему признаје штетност досадашњег развоја на томе пољу. Међутим, он је мишљења, да и у даљем раду треба остати на основи досадашње вредности имања, иако је она добрим

* Види чланак: „Изграђивање малих станова у европским градовима“, насловис „Београдске општинске новине“ св. 6. за 1935 г.

делом постала фиктивном, и то да се не би одвећ уздрмао хипотекарни кредит. Он гледа решење проблема оздрављења градских центара у подизању облакодера. И ако облакодери, бар у колико долазе у питање поглавито за канцеларије и пословне просторије, имају и нешто мало оправдања, ипак се већ из примера Берлина може видети, колико има тешкоћа са стварањем неког склада између облакодера и проширених саобраћајних артерија и потребних нових градских паркова и скверова. Пример Хамбурга опет указује — наставља г. Нимајер — на велику опасност коју представља неизбежна тенденција ка поступној употреби облакодера за станове, у случајевима кад окрети у привредној ситуацији учине да безбројне канцеларије и пословне просторије опусте. Остаје, дакле, једина могућност: да се специјалним законом основе за откуп земљи-

и планско изграђивање града и села израдила је сада, у сагласности са Савезом немачких градова, предлог закона о грађевинском санирању градова. О томе нацрту рећи ћемо пре свега то, да се он држи основног начела, да је само извођење радова на санирању града дужност градске општине, али да при том послу имају да активно, финансијски и законодавно, учествују поједине државне власти које долазе у обзир. Чим је нека градска општина одлучила предузети планске радове на асанацији града, чим су ти њени нацрти прошли кроз све надлежне надзорне инстанције, које треба да ставе евентуалне примедбе и замерке о њима, односно треба да даду своју сагласност са њима, општини се признаје право на мере које су јој потребне ради техничког или финансијског обезбеђења свога нацрта: она може, било за целу област захваћену планом асанирања,

Једна колонија јевтиних градских станова за индустријске раднике у Чехословачкој

шта при преуређењу градова утврде само према стварној вредности тих земљишта. Потреба оваквог решења намеће се баш из искуства стечених приликом радова на санирању, извршених у Хамбургу, и то из једног јединог погледа на цифре које су ту играле непробродиву препреку!..

Нема те градске општине у Немачкој, као ни у осталим европским државама, која би била у стању да приликом грађевинског санирања града сноси из властитог џепа све трошкове откупа и експропријације земљишта по ценама фиктивно и спекулативно замишљеним!"

На крају свога предавања г. Нимајер подвлачи: — На основу свих тих разматрања и искустава Немачка академија за урбанизам

било за поједине земљишне комплексе, забрањити свако даље грађење, може по нахођењу поједине земљишне комплексе огласити „ненасељивим” итд., итд.“

После предавања г. Нимајера дошло је до врло живе дискусије, из које се искристалисало и гледиште, да само моћна озакоњена егzekтивна снага градске општине може да да позитивне резултате на пољу планске асанације данашњих градова. Свако друго платонско предузимање, угушивано бирократским препонама и интервенцијом *улицајних*, остаје илузија доброамерних али недовољно озбиљних јавних фактора... —

О проблему рушења „нездравих квартова” и асанацији градова, говорила је документовано и г-ца Елизабета Хелтон (делегат из Лон-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дона). Г-ца Хелтон подвлачи, да је питање уклањања „слемова“ (нездравих и бедних сиротинских квартова) у енглеским градовима на дневном реду већ 100 година. Стварни и конкретни рад већег стила ради отклањања овога зла отпочео је тек после Светскога рата, године 1919, али проблем још ни из далека није решен. Према постојећем утврђеном плану, треба да се у Енглеској замене нездрави станови новим за укупно 10 милиона становника; од тога једна трећина у току наредних пет година. До сада, на основу досадашњих закона, подигнуто је у Енглеској 2 милиона нових станова, а да су становници „слемова“ ипак и даље остали у својим бедним становима. Економске недаће задржале су их у тим мрачним рупама! Увидело се, затим, да се овај проблем мора решавати и на други начин: просто се морају принудно порушити све зграде са нездравим и лошим становима. Тако је 1930 год. донет специјални закон (сад постоји још један предлог закона о томе) који обавезује сваку поједину општину да изradi нарочити програм о принудном уклањању „слемова“.

Мали станови за минимум егзистенције које подиже у Прагу Завод за социјално осигурање

Према томе програму има да се у најскорије време у Лондону поруши још 280.000 станбених зграда, те да се подигну нови станови за укупно 1,125.000 становника.

Г-ца Хелтон, затим, даје податке о резултатима грађевинске делатности у енглеским градовима, нарочито од рата наовамо. Друштвена грађевинска делатност дала је много више станова него што су их подигле друге. Али отсада проблем мора прећи искључиво на општине. Те нове дужности, наметнуте општинама, изискују, разуме се, и темељно преуређење општинских грађевинских и социјалних управа.

У своме другом делу предавања г-ца Хелтон излаже резултате енглеског закона од 1930 г., узимајући два примера:

Прво престоницу Лондон, која претставља проблем за себе, а затим Лидс као типичан пример великог енглеског покрајинског града. Лондон претставља сасвим посебан проблем, нарочито по својој величини, свом огромном броју становника, који се од рата

још знатно повећао, као и по замршеном уређењу своје општинске управе. У Лондону, на пример, има немање од 112 разних засебних надлештава, управа и чинилаца, надлежних за решавање станбених питања. Мис Хелтон истиче делатност извршног одбора лондонске Грофовијске скупштине, који се обавезао, да у току ове године подигне 5.000 закупачних домова за укупно 25.000 душа, те да с тим радом настави из годину у годину, све док проблем малих и здравих станова не буде решен у Лондону... —

— Просечни приход једне лондонске породице износи 78 шилинга недељно, под претпоставком да је уполсено више него по један члан породице, а здрав мали стан не би смео да кошта више од 50 шилинга месечно! вели мис Хелтон.

У провинцијском граду Лидсу, кога је узела г-ца Хелтон као пример, приступа се рушењу, односно поновном изграђивању неких 30.000 станова за 112 хиљада становника (од укупно 448.000, колико их има овај провинцијски град Енглеске.) У Лидсу општинска управа одређује закупнину свима становима по нарочитој скали према приходима закупца. А поред њега ту функцију врше градске управе и у 30 других британских градова.

Затим је мис Хелтон филмским пројекцијама приказала поучне слике садашњег изгледа малих станова у енглеским градовима, као и многобројне пројекте, који се имају извести у скорој будућности.

На крају мис Хелтон говори још и о комунално-социјалним мерама, предузетим у Енглеској против претрпавања, односно пренасељавања станова. Свака енглеска општинска управа обавезна је, да састави детаљну статистику и катастар претрпаних станова у својој градској области, те да се два пута годишње подносе ти статистички и анкетни подаци Министарству социјалне политике, уз једновремене конкретне предлоге о подизању или бар о изналажењу нових станова, по којима би могао да се разреди свет који живи по претрпаним становима.

Одлични реферат мис Хелтонове о станбеној делатности у енглеским градовима, нарочито онај део реферата који износи конкретне мере при асанацији градова и уклањању нездравих станова — имао је огромних практичних користи по све делегате, те је по томе питању конгресна дискусија такође била врло жива. Њоме је завршена и главна програмска тачка овога конгреса: проблем станбене асанације и рушење нездравих градских квартова.

Дискусију по другој тачки конгресног дневног реда, питању рационализације техничког уређења малог стана, отворио је г. Ернест Ј. Бон (Чикаго), претседник Америчког Савеза за станбену културу, који је изнео стручна, техничка искуства америчких градитеља

при изграђивању малих станова у колективним станбеним палатама. Др. Хинек Кубишка, шеф у Мин. социјалне политике Чехословачке, говорио је о социјално-економском значају технички рационализованог малог стана у чехословачким градовима. Др. Кубишка подвлачи, да се техничка рационализација у изградњи малог стана мора посматрати и кроз призму социјално-економских питања, а не само кроз архитектонско-техничка разматрања.

Иначе реферати по овој другој конгресној теми били су уско-стручног техничког карактера. Међу тим рефератима нарочито је запажен реферат Т. М. Г. Ц. Болдзена (Копенхаген), директора друштва за станове у Данској, који је стручно изложио све врсте планске рационализације у изградњи малих станова, нарочито у односу на делатност станбених друштава.

— Морам да подвучем, да се у мојој домовини, Данској, и родила замисао станбено-грађевинских удружења, која је ухватила маха још шездесетих година прошлог столећа. Из Данске се пренела у Енглеску, Белгију, Немачку итд.

Г. Болдзен, излажући *обавезно* учешће државе у решавању станбеног проблема, вели:

— С једне стране су људи, с обзиром на општи технички напредак, желели пристојније да станују, а с друге стране је приватна грађевинска делатност, с обзиром на колебање цена, претрпела потпун слом. Услед тога је сад сама држава морала да предузме на себе старање за становање социјално слабијих грађана. Код нас, у Данској, она је то чинила посредством грађевинских удружења, која су била веома услужни предузимачи, али чији

кустава која су се у другим земљама била стекла са грађењем зграда које отплатом прелазе у својину станара. Лепа је појава да су грађевинска удружења приступила и теоријским студијама и опитима на пољу грађевинске делатности, те да у сарадњи са архитектама прикупљају искуства и иницијативе, у духу даљег напретка на пољу станбене грађевинске делатности.

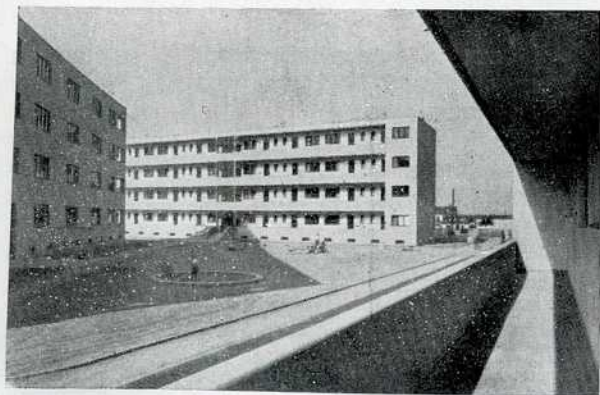

Део фасаде станбене палате са малим становима (Брно)

Даље др. Болдзен упушта се у опширна излагања о стручној сарадњи између грађевинског удружења и архитекте. Оваква сарадња доводи до стварања нарочитих бироа за техничка проучавања станбеног питања, као и грађевинских лабораторија при великим грађевинским удружењима. Затим, г. Болдзен говори о стручном надзору на ново-саграђеним станбеним зградама и залаже се за систем концентрисања те контроле у једном једином комуналном надлештву. Осим тога је битно, да грађевинске корпорације воде детаљну статистику о свима значајним опажањима „станбеног живота” итд.

По овој другој тачци конгресног програма — техничком проблему малих станова, — било је неколико одличних али уско техничких реферата, међу којима се нарочито истакао реферат г. М. Лодеа архитекте (град Париз), који је пружио практичне савете за рационално техничко инсталирање „малих станова” и реферат инж. М. Дудрика (Варшава) о компорацији санитарних инсталација у малим становима појединих европских држава.

Инж. Дудрик у име Пољског друштва за културу становања, а у сарадњи са Међународним савезом за станбена питања, извршио је детаљну анкету у европским градовима (Берлин, Прагу, Штокхолму, Бечу, Брислу, Лондону итд.) о уобичајеним хигијенско-санитарним уређајима у малим становима. О стручним

Заједничка дворишта станбених зграда са градским малим и јевтиним становима (Праг)

је број — не увек у интересу ствари којој су имала да служе — стално растао. Ова су удружења градила већином само мале станове, али у великим размерама и по броју и по величини објеката. Све су те зграде код нас снабдевене свима савременим тековинама технике. При томе је у данским градовима доминирало грађење закупачких зграда и поред добрих ис-

результатима ове анкете реферисао је пуна два сата на Конгресу. Ова анкета дала је следеће закључке:

1) Конструкције санитарних инсталација, као и хигијенског уређаја, уобичајене у појединим европским градовима, нису довољно рационалне, а при томе до сад још нису готово никако стандардизоване;

2) Ако хоћемо ширим слојевима градскога живља да учинимо приступачним здравствене уређаје за индивидуалну кућу, неопходно је потребно, да се за те мале и јевтине куће за по једну породицу предвиде повољнији санитарно уређајни прописи него што важе за велике закупачке куће.

3) За постизавање тога циља, који још није остварен ни за 10%, најбоље је сретство међународна сарадња, уз непрекидну међусобну размену стечених искустава на томе пољу... —

Трећа тачка конгресног дневног реда — пресељавања и расељавања становника, била је

остало је после рата незапослено 7,000.000 радника, већином становника градова. Немачкој влади пошло је за руком да извесном делу незапослених поново нађе рада, а сада се труди, да врати на село људе, који су у своје време са села били притекли у градове. Овом циљу служи и закон о уређењу употребе радне снаге од 15 маја 1934 г.; допуњен уредбом од 10 августа 1934 г.; ту се налазе детаљни прописи о регулисању пијаце рада, а у сврху да се спречи притицање даље радне снаге у градове, нарочито из редова пољопривредног елемента.

Настањивање по селима радника, који су до сад радили по градовима, наилази на многе и скоро непрободиве тешкоће. Да би се оне избегле, мора се нарочито водити рачуна о подесном избору насељеника. У Немачкој до сада већ има око 80.000 нових „насељеничких“ имања, док су даљих 30.000 у току стварања. Потребно земљиште за ове насељенике налази се: куповином већих појединачних поседа, чији су власници вољни да их продату, крчењем шума, привођењем до сад пуне и неплодне земље пољопривреди. Ово последње у повом реду исушивањем баровитих предела и заштитом водоплавног земљишта насипима итд.

Уредба о малим насељеницима од 23 децембра 1934 г. предвиђа да општине, из чијег се подручја исељавају мали насељеници — додуше само у случају законом признатих насеобина у предграђу — да надокнаде општини, у чији се атар доводе ти насељеници, све трошкове које ова последња има око њих на име јавног старања. Исто се тако општини, која прими те насељенике, морају надокнадити и сви износи који настају на име социјалних, хигијенских, школских и других јавних терета. Финансирање овога насељавања врши држава (Рајх), односно општине и јавна друштва за насељавање. Насељеник мора у годишњим оброцима да отплаћује капитал, који му је стављен на расположење.

Крајњи циљ овог насељеничког покрета јесте поновно привредно оздрављење немачких градова, а преко њих и целе Немачке! завршава г. Штекле.

О проблему насељавања дуго је говорио и др. Зихард, делегат из Беча:

— Нарочити значај насељавања јесте у сазнању да садашња привредна криза није пролазна појава, изазвана коњуктуром, већ последица измена у читавој привредној структури, услед чега се против те и такве кризе може војевати једино одличним сретствима, мерама које значе прилагођавање ново-насталим променама у привредним односима друштвене заједнице.

Сврха је насељавања да се оним народним слојевима, који су услед кризе доживели трајно и оштро смањење прихода од свога рада, пружи накнада у двојаком правцу: с једне стране што им се пружа могућност да сами

Једна од многобројних колонија малих општинских станова града Брно

такође богато обрађена многобројним рефератима, у којима су се нарочито истицала предавања г. Штекле-а, председника Берлина, др. Зихарда (Беч) и проф. инж. Фирлингера (Праг). Овај на конгресу постављени проблем *враћања неуспослених на село и земљу*, био је врло живо расправљан, ма да је својом реакционарношћу и пуном илузорношћу социјалног реформизма манифестовао и овом приликом сву своју утопију и неизводљивост. Капитализам у агонији мислио је да ће овим путем наћи бар колико толико лека својој болести, али се тешко преварио.

У овој групи предавања било је најинтересантније г. Штеклеа, б. председника града Берлина. Он је изнео искуства Немачке и њених градова у акцији за враћање на село!

— У току четрдесет година пре светског рата, Немачка се од пољопривредне претворила у индустријску државу... Умртвљењем индустријских грана, које су радиле за извоз,

производе највећи део својих потреба у храни, а с друге стране што им се ствара приход од продаје вишка те производње. Из самог извора овога проблема намеће се чињеница да рад у овоме правцу треба да користи у првом реду онима који су најтеже погођени, дакле незапосленим градским становницима. Али с обзиром на силна новчана сретства, која у ту сврху ваља наћи из државне и комуналне касе, поставља се питање, да ли је и уколико оваква помоћ дала до сада корисних резултата?

На то се питање мора још, нажалост, одговорити негативно, пошто принос насељеничког имања за сад сам за себе није довољан, да би, поред покривања потреба власника у намирницама, пружио још и приход у готовом новцу, који би био довољан за куповину индустријских производа, за најпотребније инвестиције и за извршење постојећих финансиских обавеза. Тежње да се тај принос што више повећа налазе на првом месту на тешкоће због тога што јавноправна тела не располажу подесним земљиштем и што сами насељеници нису у стању да такво земљиште купе. Стога је прва и главна потреба да се предузму замашне планске мере за набавку плодних земљишта за потребе насељавања незапослених градских радника, првенствено оних чије је порекло пољопривредног карактера.

Али је потребно да се насељенику већ сад прибави преко земљишта и нарочити приход у новцу, и то на начин да му се нађе упослење у својству сезонског или повремениог радника. Показало се, да с обзиром на садашњи положај на пијаци рада, велика већина насељеника није у стању да самостално нађе такво упослење. Отуда се јавља очигледна опасност да се насељеник неће моћи одржати на свом имању, тако да ће се у том случају велики издаци, који су учињени за насељавање, показати у потпуности излишним. Стога мора и у овом правцу да ступи у акцију интервенција самоуправних тела и државе, не би ли прибавила насељенику упослење ради обезбеђења допунског прихода у готовом новцу. Уколико акција за насељавање незапослених грађана узима све већег маха, утолико она систематскије мора да се врши, те ће у даљем њеном току неоспорно морати да дође до тога, да се незапослени насељеници направе *повременим* радницима, као што се с друге стране од повремених радника праве насељеници, да би се њихов приход повисио до неопходно потребног нивоа. Исто је тако ван сваке сумње, да ће у ту сврху имати да се изближе рачуна са остварењем замисли, да се мора извршити пре-*групписавање* оних грана јавне и приватне привреде, у којима ће то пословно и технички бити могуће. С обзиром на велики отпор, на који се још вазда налази при таквим мерама, које се у многоне косо са принципима приватне својине, то ће свакако моћи да се оне остваре

само по цену одлучног ангажовања ауторитета државе. Али убеђени смо, да ће се тим путем морати поћи и истрајати, ако се не жели да промаши циљ *насељавања због кризе*, мера која је намењена да сачува очаја и пропасти најбедније међу жртвама привредне кризе!"

Проф. др. инж. Отокар Фирлингер (Праг) изнео је резултате једне анкете по проблему *враћања на село* и дао кратак преглед насељеничког покрета у Чехословачкој, где је он почео да добија веће размере, и ако је наишао на низ мучно пребродивих тешкоћа. И држава и општине помажу свесрдно ову акцију. У вези са тим појављују се у комуналној политици градских општина децентралистичке тенденције, насупрот некадашњим централистичким тежњама градова и индустријских средшта. Данашњи децентралистички покрет изазива веће интересовање градова за сеоске општине, у којима у великом броју случајева влада и даље општи застој због ранијег одлива знатног дела становништва пут индустријских градова, бар застој са гледишта рационалнијег изграђивања људских насеља. Проблем се-

Кућа од два мала стана (Праг)

оских општина, какав се данас поставља у први ред, изражава се поглавито у правцу хигијенскијег уређења и села, стварања и на селу истински здравог стана и других услова за технички, привредни и културни напредак села. У вези са тим др. инж. Фирлингер излаже значај и тежње аграрне реформе у Чехословачкој Републици, указујући цифарно на огромне инвестиционе радове, које су држава и самоуправна тела извршили на селу; на напредак пољопривреде, али с друге стране и на нарочите економске околности, које за сад ометају бржи напредак у правцу подизања стандарда живота и побољшања општих услова за живот на чехословачком селу.

— На сваки начин, вели предавач, ваља нарочито подвући општи захтев да при сваком насељавању новог елемента по селима, било у оквиру постојећих сеоских општина, било у виду стварања сасвим нових сеоских општина, треба поступати по савременим начелима о уређењу хигијенских насеља".

Цитира даље податке Чехословачке пољопривредне академије о набавци плодне земље (500—700.000 ха) као неопходног предуслова за реализовање акције за насељавање на селу, односно за враћање на село некад сеоског живота, који је у току времена био притекао у индустријске градове, а сад је тамо захваћен незапосленošћу. Потреба настављања унутарње колонизације браћена је и опште призната у Чехословачкој. Што се тиче обима сваког појединог насељеничког имања, он, по мишљењу предавача, треба да се креће око 5 ха.

Додељивање и мањих имања насељеницима може бити од неке вредности само у доба кризе. Да ли је и уколико допуштено сматрати при овој колонизаторској делатности, с обзиром на циљ за којим се иде, да пољопривредни рад насељеника треба да служи само као дољна прихода, који би он и надаље црпео из једновремене запослености у индустрији, зависи од општег индустријског плана. Све то указује на потребу, да се при насељавању ради строго програмски и да се при том раду води рачуна о подацима добијеним систематским проучавањем овог најтежег социјалног проблема данашњих градова. Потребно је, да се ради по плану на израђивању интереса индустрије и пољопривреде, на бољој расподели градског и др. становништва и на стварању нових услова за живот. Методе, којима се треба служити при решавању ових питања, имају доста додирних тачака са системом обласних планова, какви се у енглеским градовима већ примењују.

У Чехословачкој већ се јављају почетци практичног решавања ових проблема, на пр. у виду организације и делатности обласних савеза, у виду делатности појединих стручњака, затим образовањем општедржавног саобраћајног одбора, стварањем сведржавног пољопривредног плана (који је израдила Пољопривредна академија Чехословачке Републике итд.). Ови почетци свакако да могу да служе као добар пример у првом реду у правцу, што се на тај начин јасније да сагледати шта све може да утиче на структуру и расподелу становништва и како треба поступити да би се изван сам посеби повољан развој и даље помогао. Свакако би, по мишљењу др. Фирлингера, било време да се помишља на стварање једне научно-практичне међународне установе, која би у најширем смислу речи прикупљала све делимичне и растурене податке, важне за циљеве насељавања, тј. *враћања на село*, која би проучавала деловање појединих утицаја, који се у вези са том акцијом јављају и која би, најзад, припремила решење као целину, ре-

шење које би се путем закона поставило на чврсте правне темеље итд. завршио је г. Др инж. Фирлингер... —

После тродневне конгресне расправе донете су обимне резолуције у смислу горе резимираних реферата, и тиме је радни део Конгреса био завршен.

Одржано је неколико занимљивих предавања и на урбанистичким изложбама, али услед ограниченог простора, нисмо у могућности да и та предавања овде резимирамо. Од свих изложби, које су поводом овог Међународног конгреса приређене, нарочито су биле интересантне изложбе развитка чехословачких градова, као и Интернационална станбена изложба, приређена у павиљону Мислбек на Прикопима. Чехословачка изложба у одличним графиконима, статистичким табелама и фотографским документима пружила је обимно сав урбанистички, здравствени, социјални и привредни развитак чехословачких градова, испред којих предњаче Праг, Братислава, Брно, Храдес Кралеви, Моравска Острава и други. Интернационална изложба пружила је статистичке и анкетне податке о станбеним приликама у целом свету, као и безброј узорних техничких планова рационализованих станбених и др. зграда и грађевинских објеката.

После отварања изложби конгресисти су корпоративно обишли све социјалне установе града Прага, задржавајући се најдуже у „Масариковим Домовима“. Сви конгресисти били су задивљени савршенством социјално-хуманитарне установе „Масарикових Домова“, те су у име својих држава и градова писмено честитали и захвалили се творцу ових услова проф. др. Петру Зенклу, признајући да су то најуређеније социјалне установе своје врсте на свету.

После лепих приредби, које су у име Чехословачке, гостољубиво пружили конгресисти г.г. др. Бенеш, мин. спољних послова и др. Карел Бакса, еминентни приматор Прага, конгресисти су специјалним возним композицијама отпутовали на „*Пут проучавања*“ чехословачких градова, задржавајући се најдуже у Храдес Кралови, Злину, Брну и Братислави, а од аустријских градова у Бечу, где је био и растанак конгресиста.

Са словенским поносом подвлачимо, да су стручни претставници градова из целог света били у пуној мери задивљени социјално-комуналним установама чехословачких градова, чији је поратни развитак на пољу социјално-комуналном, урбанистичком и културном дао одличних резултата и ставио Чехословачку у први ред културних држава.

Освећење нове Пожарне централе

Прошлог месеца на врло свечан начин освећена је нова Пожарна централа а у исто време је прослављена и педесетогодишњица постојања званичне пожарне чете Београдске општине. Овој лепој свечаности присуствовали су: изасланик Њ. В. Краља, пуковник г. Драг. Поповић; претседник Београдске општине г. Влада Илић; изасланик претседника Друштва црвеног крста, г. др. Јордан Стајић, санитетски генерал у пензији; изасланик Министра војске и морнарице, пуковник г. В. Петровић; изасланик инспекције Земалске одбране, г. Е. Мозетић; изасланик команданта Београда, потпуковник г. Ж. Радовановић; командант Главног санитетског слагалишта, пуковник г. Р. Милић; г. М. Вујевић, в. д. директора Техничке дирекције; шеф кривичног одељења Управе града Београда, г. Рада Поповић; г. др. Угљеша Давидовић, в. д. директора Санитетске дирекције, у чију надлежност спада контрола и над радом ватрогасне службе; пројектант зграде — Пожарне централе, г. Добривоје Петровић и надзорни инж., г. М. Поповић. Затим, претставник Удружења кућевласника г. Михајло Радивојевић; изасланик Јадранске страже г. Живојин Пауновић; претседник друштва „Огањ”, г. др. Воја Кујунцић; командант пожарне чете Београдске општине г. Милорад Милосављевић; претставници добровољних ватрогасаца, земунски ватрогасци и велики број других званичних претставника и београдских грађана.

У лепо декорисаној сали нове зграде Пожарне команде обављен је верски обред освећења нове савремено и спретно изграђене Пожарне зграде, која се налази на углу Битољске и Хартвигове улице. Освећење су извршили протојереји г. г. Владимир Милутиновић и Драгољуб Поповић. Г. Милутиновић одржао је говор, у коме подвлачи жељу, да ново

градске општине, под чијом је управом и настојањима зграда и довршена.

Пре свега претседник Београдске општине, г. Влада Илић упутио је поздравне телеграме Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљевићу Томиславу, Узвишеном заштитнику Савеза ватрогасаца, Њ. Кр. Ви-

Иzasланик Њ. В. Краља, пуковник г. Драг. Поповић, претставници разних установа и градски већници на свечаном освећењу нове зграде Пожарне централе

сочанству Кнезу-Намеснику Павлу, претседнику Краљевске Владе, г. др. Милану Стојадиновићу и Министру Војске и морнарице, г. Петру Живковићу.

После освећења и говора протојереја г. Милутиновића, у препуној свечаној дворани нове Пожарне централе, г. Влада Илић, претседник Београдске општине одржао је врло леп говор о значају и постанку претстоничке пожарне организације:

Претседник г. Влада Илић, пошто је поздравио изасланика Њ. В. Краља и друге, између осталог, рекао је:

„Данашња свечаност за београдско грађанство има заиста велики значај. Осветили смо нови модерни Дом београдске пожарне команде, и што је још важније, осветили смо га на дан педесетогодишњице једне тако важне и неопходно потребне општинске установе, као што је данашња Пожарна команда. Њена важност је данас утолико већа, што њена улога у евентуалној одбрани земље сваки дан расте”.

Претседник г. Илић говори затим о развоју прве ватрогасне службе у Београду. Ова служба била је добровољна. Затим каже:

„Године 1885 установљава се званично ватрогасна чета, а одмах, после ове године, Милош Милисављевић постаје командир те чете. На томе положају остаје Милисављевић до 1925, када је услед тешких повреда приликом једнога пожара био принуђен да оде у болницу, где је после месец дана и умро. Милош Милисављевић заслужује да му се на данашњи дан ода пуно признање. (Слава му! кличу сви присутни). Неуморан организатор, срчан до невероватности, то је био човек који је, поред свих особина које су га красиле као командира пожарника, носио у прима

Претседник Београдске општине г. Влада Илић присуствује освећењу нове зграде Пожарне централе града Београда

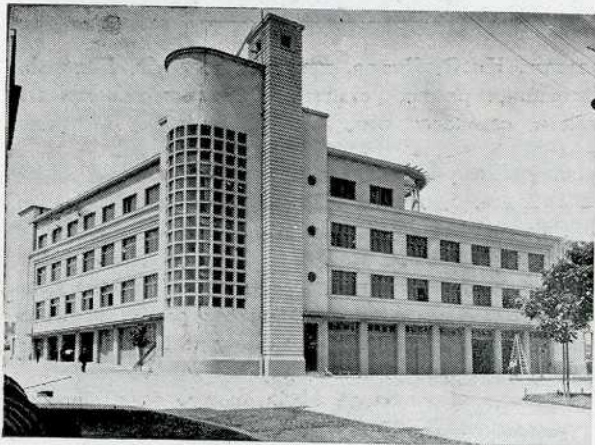
освећена Пожарна централа буде од пуне користи Београду и Београђанима. Затим се захвалио свима, који су допринели, да се изгради ова модерна Пожарна централа, а нарочито г. Влади Илићу, претседнику Бео-

једно топло и племенито срце. Био је омиљен у целом Београду. „Чика Милош“ је био једна од најлепших фигура нашега предратног Београда.

Данас је Београд многољудан град са око четврт милиона становника и близу 25.000 зграда. Више се пожар не гаси кантама и кофама воде, становништво не мора да учествује у гашењу. Телефон је заменио пожарника са универзитетске осматрачнице и барјачиће, јер брзи аутомобили преносе најхитније пожарнике на место пожара... —

Учинио сам овај осврт на прошлост, да бисмо видели како је ипак за релативно кратко време Београд учинио велики напредак. Све општинске управе трудиле су се да унапреде пожарну службу, тако да је она данас снабдевана модерним возилима и справама за гашење пожара.

Остаје да се учини још много. Градско веће је свесно тога да је број наших пожарника мали, али ми ћемо учинити све што до нас стоји да установа убудуће напредује.

Нова зграда Пожарне централе Поглаварства града Београда

Данас чинимо главни велики корак освећујући овај Дом. Све до јуче наша Пожарна команда била је смештена у згради, коју је подигла још прва добровољна пожарна дружина, уз помоћ Београдске општине. Време је пролазило и указала се потреба за једном већом, модернијом зградом, која би могла да прими увећану апаратуру возила команде и да да могућности удобнијег живота пожарницима, као и да им боље омогући вежбање за њихов напоран посао.

Томе великом задатку данас смо одговорили и ви ћете обиласком одељења саме зграде видети у колико је циљ постигнут.

Не бих хтео да завршим свој говор, а да на овоме месту не учиним своју дужност и да у име целог већа не изрекнем захвалност и признање свима онима који су у прошлости Београда допринели за његову пожарну службу.

Наше нарочито признање иде команданту г. Милосављевићу и особљу Пожарне чете којима

данас предајемо на руковање ову зграду. Ко и мало познаје тешкоће пожарнога рада пунога бдења, самопожртвовања и опасности схватиће величину овога признања.

Команданте, предајући вам ову нашу општинску тековину на руковање, ја вам изражавам признање за ваш рад и за рад ваших људи. Апелујем на вас да и даље идете стопама нашега заступнога и племенитог оца Милоша Милосављевића, и да и даље бдите над сигурношћу Београђана. Нека је срећно!”

После говора претседника Београдске општине г. Владе Илића, добио је реч командант пожарне команде г. Милорад Милосављевић. Г. Милосављевић у своме одличном говору износи историјат Београдске пожарне чете, њене напоре у почетку, када се кантама и кофама гасио пожар у Престоници, и изражава захвалност свима онима, који су припомогли, да се подигне ова монументална зграда Пожарне централе. Он је, између осталог, рекао:

„Живели смо и радили 50 година и дању и ноћу у оним старим, мемљивим зградама, које су за три четвртине пожарника биле чекаоница за туберкулозу и смрт. Од 323 пожарника који су за то време прошли кроз њих, 189 умрло је од туберкулозе, а остали су напуштали службу, јер нису могли да издрже њене напоре. Жалосна је чињеница да је само један пожарник сачекао пуну пензију, иако је за њу предвиђено 25 година службовања”.

Затим је г. Милосављевић све присутне позвао да присуствују и гашењу једног импровизованог пожара на Таш-Мајдану. Почетак ове ватрогасне вежбе објављен је алармом сирене са нове Пожарне централе. Тога момента, из свих околних београдских улица, појурило је грађанство према Пожарној централни, на којој се лепршала државна застава, не знајући шта се тамо дешава. У то време на Таш-Мајдану посута је бензином и запаљена једна импровизирана дашчара од које је буктао велики пламен. Призор ни мало није био пријатан. Изгледао је истински озбиљан пожар. На учињени аларм, који се врло јако чуо у целом Београду, ватрогасци су, за трен ока, помоћу једне гвоздене шипке, нарочите за ту сврху, која је замењивала лифт, врло брзо, силазили са спрата Пожарне централе и за минут били на лицу места, где је избио пожар. Одмах су се дали на посао. Шибали су млазеви воде на запаљену дашчару и за неколико минута напорног и пожртвованог рада пожар је био потпуно локализован и, најзад, угашен. Потом је извођено „спасавање” деце. На доста високом ивицама Таш-Мајдана било је доста дечака, који су за ову вежбу, на дати знак скакали у ватрогасно платно.

После приређене закуске за званичне делегате, било је дозвољено маси света, која је била скупљена око нове Пожарне централе, да уђе и разгледа ново подигнуту зграду, чиме је ова свечаност била завршена.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Београд и Савез југословенских градова активно ће учествовати у раду Међународне уније градова

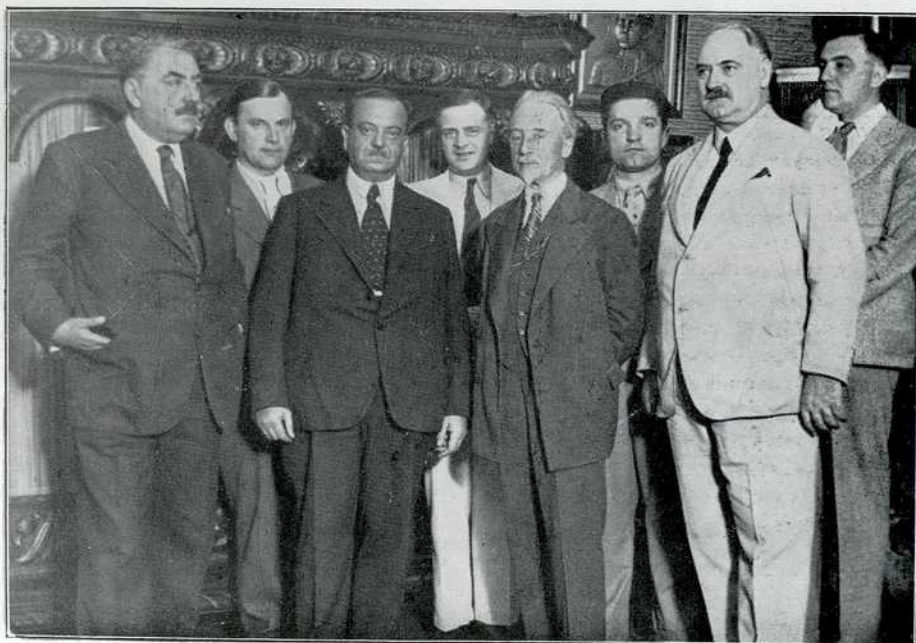
— Др. Емил Винк у Београду —

Београд све више посећују странци. Најизразитији претставници западне културе, науке, политике, уметности, велики државници, писци и публицисти светскога гласа — сви они долазе у Београд, гледајући у њему не само Пијемонт Јужних Словена, него и будућу метрополу Балкана. Само у току последњих годину дана дошло је у Београд преко 400 иностраних новинара, публициста и научника.

Импулзивна и слободомна душа нашег народа нашла је најдивнијег израза у своме Београду! Нема

Посета претставника Уније градова Београду

Међународна унија градова, у којој су учлањени сви национални Савези градова на свету, и на чијем челу стоје велика имена Ф.М. Бибоа, Пола Бетера, Л. Хила, Едуарда Ериа, Влодека, проф. Жипека и др., обавестила је специјалним актом Претседника Београда господина Владу Илића, да ће средином јула учинити у име Уније посету Београду др. Емил Винк, директор Међународне уније градова, I потпретседник

Приликом посете претставника Уније градова г. др. Винка претседнику Београда г. Вл. Илићу: претседник г. Влада Илић, делегат Уније др. Винк, г. Јеша Протић, г. Душан С. Николајевић. У другом реду г. г. Сл. Видаковић, Љ. Нинић, арх. Поповић и арх. Татић.

у народном животу ни једног значајнијег догађаја, а да се он као кроз призму није проломио кроз душу Београда; нема ни једног судбоносног момента, који није или започео или васкрсао у души његовој. Београд има своју еминентну народну душу. Он је годинама и годинама ехо народних болова, јерихонска труба народних снова и нада. Као мало који главни град на свету, Београд претставља читаву хемисферу националног мозга. Из њега пулзира цео живот, сваки покрет, свака племенита иницијатива. Једном речју, он је најизразитији претставник нашега народа.

Зато је толико интересовање културних претставника Запада за Београд; зато је тако дубока импресија, коју на њих оставља Београд и његов снажни стваралачки живот...

Сената Белгије и вођа белгијског савеза градова Г. др. Винк је један од идеолога светске врховне комуналне организације и уредник њеног познатог часописа „L'administration locale“.

Претседник Београда г. Илић ставио је у дужност Одељку за штампу и културну пропаганду да дочека г. Винка, пошто у делокруг овога Одељка спада и дочек свих претставника иностранства, а нарочито новинара, публициста и комуналних стручњака. Секција за штампу Градског већа одредила је, да под инструкцијама г. Душана Николајевића, претседника Културног одбора, г. др. Винка дочекају и прикажу му све установе Београда и његов поратни развој г. г. Слободан Видаковић, арх. Поповић и А. Б. Херенда. —

Г. др. Емил Винк допутовао је у Београд 16 јула и задржао се два дана у проучавању комуналних установа наше престонице.

Чим је г. др. Винк допутовао, он се одвезао на Оплепац, где се поклатио гробу Витешкога Краља. Са Оплепаца отишао је на Авалу, да се поклати гробу Незнаног јунака.

Затим је учинио званичну посету Претседнику Београда г. Влади Илићу. У Кабинету Претседника били су г. г. Душан С. Николајевић, Јеша Протић, Слободан Видаковић и арх. Драг. Поповић. Г. др. Винк задржао се цео сат у разговору са Претседником Београда, расправљајући нарочито питања комуналних финансија, као и актуелне урбанистичке проблеме Београда.

На крају свога разговора са претседником г. Владом Илићем и већницима г. г. Николајевићем и Протићем, г. Винк је дао неколико сугестија по решавању урбанистичких проблема Београда...

По изласку из г. Претседничког кабинета г. др. Винк је дао београдским новинарима следећу изјаву:

— „Београд најбоље илуструје виталност наше снажне нације. Он личи на једну велелепну зграду, која је у пуном јеку свога изграђивања. На мене је Београд оставио врло леп и импресиван утисак како својим снажном урбанизацијом и гигантским развојем, тако и својим јединственим природним положајем. Оно што сам нарочито са задовољством констатовао, то је факат, да Београд има све услове да постане прави град у врсту, зеленилу, шуми. Само што београдска комунална политика треба да се користи скупо плаћеним искуством урбанистичких експеримената многих других европских градова, те да паметно избегне све те погрешке урбанистичке бедастерије.

Један од циљева Светске уније градова је и стављање на расположење, односно међународну измену свих практичних искустава у спровођењу урбанистичких, социјалних, комуналних и осталих градских акција у дело”.

Конференција са претставником Савеза градова

У канцеларији Отправништва послова Савеза југословенских градова одржана је званична конференција између претставника Уније градова г. др. Емила Винка и претставника нашег Савеза градова г. Слободана Видаковића. На овој конференцији утврђени су детаљи активног учешћа југословенског Савеза градова у највишем светском комуналном форуму. — у Унији градова. Расправљано је и питање да Београд уђе у врховну управу Међународне уније градова, тј. у њен перманентни радни комитет. Расправљани су нарочито актуелни проблеми реформе комуналних финансија и реорганизације комуналне градске службе, нарочито у односу на градску социјалну политику и комунално законодавство. Подвучена је потреба изграђивања што бољег комуналног службеника, на коме почива извршење целокупне комунално-социјалне политике. Дискутовано је и о искуствима и примени поје-

диних закона о уређењу градова. Како Управа југословенског Савеза градова припрема читав пледоаје за детаљну измену закона о градским општинама, то ће научни биро Светске уније градова ставити Отправништву послова Савеза градова анализе свих иностраних закона о градским општинама, као и искуства која су градови стекли у примени односних одредаба појединих закона. Г. др. Винк одао је признање организацији југословенског Савеза градова, и подвукао значај научног проучавања и анкетирања социјалних прилика југословенских градова, којим радом руководи Отправништво послова Савеза градова у Београду и Секретаријат Савеза у Загребу. На овој конференцији констатована је пуна програмска сагласност Уније градова са новоосновајућим Свесловенским савезом градова. Поводом претстојећег Међународног конгреса градова, који ће се одржати у Берлину, дискутовано је о програмском раду истог. Главне тачке конгресног дневног реда биће: проблем незапослености у градовима, унапређивање културне акције савремених градских муниципација, нарочито акције просветно-културног васпитања широких маса градског становништва и, проблем реорганизације комуналне администрације.

У почасни комитет међународног Конгреса градова улазе из наше државе г. г. др. Антон Корошец, министар унутрашњих послова, Влада Илић, Претседник Београда, Рудолф Ербер, Претседник Савеза градова Краљевине Југославије и др. Равнихар, претседник Љубљане. У радни комитет Конгреса г. г. Слободан Видаковић, отправник послова Савеза градова и др. Емин Богдановић, магистратски директор из Загреба.

За овај Међународни конгрес предвиђају се три реферата из наше државе о комунално-организационим, културним и социјалним приликама југословенских градова. Ови реферати поверени су да их, у име југословенског Савеза градова, израде и поднесу г. г. Душан С. Николајевић, др. Емин Богдановић и Слободан Видаковић. Пре подношења Претседништву Међународног конгреса, односно Унији градова, реферати се имају поднети Претседништву нашег Савеза градова на сагласност.

На крају ове конференције уређено је и питање даље сарадње и ближег радног контакта између нашег Савеза градова са Међународном унијом градова.

Из канцеларије Одељка за штампу и културну пропаганду града Београда, где су др. Емилу Винку пружени потребни подаци и публикације о Београду, г. др. Винк у пратњи г-ђе др. Марије Гајић и г. г. арх. Драг. М. Поповића и арх. Рајка Татића обишао је санитарне установе Београда, нову Општинску поликлинику, нову Градску болницу, Централни уред за заштиту деце и матера, Дечје прихватилиште, које се подиже, нову Пожарну команду итд.

Увече, у част г. др. Емила Винка, приређена је од стране претседништва Београдске општине вечера у Ауто-клубу.

Др. Винк отпутовао је 18 јула у Брисел, где је и седиште Међународне уније градова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Београдска општина послала је овога лета 1200 сиромашне деце на лечење и опоравак

Извршујући свој социјално-здравствени програм, и показујући нарочиту бригу и старање према својој сиротињи, Градско Поглаварство Београда послало је о свом трошку и овог лета, као и до сада, знатан број деце најсиромашнијих својих грађана у разна бањска лечилишта и климатска опоравилишта и летовалишта.

Треба имати на уму, да и наша престоница, као и остали већи европски градови, нарочито данас, у овим тешким економским приликама, има велики број сиротиње, која нема не само пристојне хигијенске станове, него оскудева и у најосновнијим потребама, па и у доброј храни. Потпуно је разумљиво да огроман проценат деце ових родитеља, живећи у мемљивим и нехигијенским становима са слабом исхраном, лишена социјалног и здравственог надзора и старања, обично закржљају, постану слабе физичке конструкције и убрзо буду предиспонирана за све могуће болести, а нарочито за туберкулозу.

Носећи на леђима свој тешки крст беде и свакидашње немаштине родитељи ових малишана, нису у стању да учине ма шта за побољшање њихових здравствених услова.

Осећајући тежак и безизлазан положај својих сиромашних грађана, као и потребу за физичко и здравствено подизање нараштаја, Градско поглаварство града Београда у границама могућности, сваке године обезбеђује летовање и добру исхрану овим малишанима.

Прва група ових социјалних малишана послата је на 30-дневни боравак у Селце на мору.

Једна друга група од 100 дечака и девојчица од 1 јула летују у Кошутњаку, проводећи дане на свежем ваздуху у безазленој игри и купању у нарочито подешеном базену. Деца имају добру исхрану од 4 obroка дневно. Рано у јутру у Топчидер одлази се трамвајима, а увече, на исти начин, уз песму и весело цвркутање враћају се кућама на преноћишта.

Трећа група деце упућена је 4 јула у бању Ковиљачу где је остала 30 дана, а истог дана упућена је и једна група од 75 малишана опет у Селце на Мору.

Пета група од 100 дечака и девојчица са једним лекаром и шест социјалних сестара упућена је 4 јула на летовање у романтичну варошицу Белановицу, у срезу Качерском. То је чисто и лепо климатско место, на огранцима Рудничких планина, са свежим планинским ваздухом, бистром речицом Качером, заклоњено од ветрова са свих страна шумовитим бреговима. Ова деца су стално под надзором лекара г-це др. Јанковић и соц. сестара.

Исхрана све деце послате на опоравак и летовање је обилна квалитативно одлична. Састоји се из 5 obroка дневно.

Поред до сада послате сиромашне деце у наведена бањска, морска и климатска места, у месецу ав-

Полазак београдске деце на опоравак у Белановицу

Деца у Белановици за време игре

Једно од дечјих коначишта у Белановици

густу, када је истекао 30-дневни боравак појединим групама, полазе нове групе малишана и то: у Ко-

шутњак и Белановицу. 1 и 2 августа отишле су група од по 100 дечака и девојчица; у Селце на мору послато је накнадно још 40 деце а 30 шкрофулозне и реуматичне деце упућено је у бању Бадању под Цером.

Тако је ове године Београдска општина послала на летовање у означена места са школском децом преко 1200 деце својих најсиромашнијих грађана.

Кад се узму у обзир издатци, које Београдска општина чини у виду сталне и привремене помоћи, која се даје најсиромашнијим грађанима, као и издатци

на лекове и лечење сиромашних грађана, издатци за лечење по бањама и опоравилиштима и издатци око старања и подизања подмлатка, онда је јасно за свакога да за овако велики социјални проблем, сума предвиђена у буџету од 3,000,000 динара, с обзиром на велики број сиромаштине не само да је незнатна, него је и премалена. Ипак градско поглаварство Београда труди се да рационалном расподелом утрошка ових сума пружи што боље и што обилатије социјално старање својим сиромашним грађанима и њиховој деци.

Д. П.

Утврђивање радног програма Чехословачко-југословенског савеза за социјалну и социјално-здравствену политику

— Изменом практичних искустава и разменом стручних радника избећи ће се досадашњи скупо плаћени експерименти при спровођењу комунално-социјалног старања у нашим градовима —

Пре кратког времена основан је Чехословачко-југословенски савез, управо радна заједница социјалних друштава и установа, кроз коју ће се путем размене искустава и програмских гледишта, као и ме-

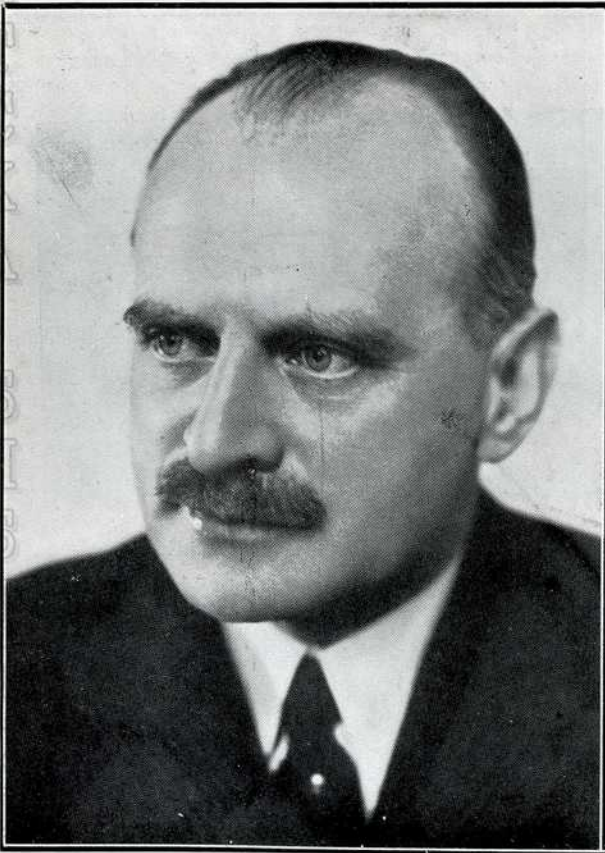
Иницијативу за оснивање овог Чехословачко-југословенског савеза за социјалну политику дао је Савез социјалних и социјално-здравствених друштава и установа у Чехословачкој Републици, уз сарадњу Савеза градова Краљевине Југославије, Министарства социјалне политике и народног здравља и Београдске општине.

На оснивачкој конференцији, одржаној у Београду, у сали Југословенског црвеног крста, учествовало је тада седамдесет највећих југословенских социјалних, хуманитарних и здравствених друштава, као и научних установа, преко својих еминентних представника. Између осталих, ту су били преставници Краљ. академије наука, Универзитета, Црвеног крста, Министарства социјалне политике, Савеза градова Краљевине Југославије, Београдске општине, Југословенске Уније за заштиту деце, Југословенског женског савеза, Кола српских сестара, Лиге против туберкулозе, професорског и учитељског друштва, привредних комора, свих друштава за заштиту деце и матера итд., итд.,

Ту је изабран и прип. управни комитет на челу са проф. др. Петром Зенклом, председником Чехословачког савеза за координирање социјалну политику. Проф. др. Зенкл, према инструкцијама овог оснивачког скупа, предузео је у Чехословачкој све организационе акције за оживотворење овог заједничког Савеза...

Сада је, приликом Међународног конгреса за асанацију градова, одржана у Прагу и седница преставника Савеза југословенских градова са преставницима Чехословачког савеза за социјалну и социјално-здравствену политику.

Ова седница одржана је у палати Централног завода за социјално осигурање у Чехословачкој. Циљ овога састанка био је утврђивање детаљног програма за међусобну практичну сарадњу чехословачких и југословенских социјалних организација на унапређивању социјалне делатности како јавних фактора (државе, општине итд.), тако и приватне иницијативе. Седницу је отворио председник Чехословачког савеза проф. др. Петар Зенкл, поздравивши делегата Савеза југословенских градова г. Слободана Видаковића као словенског социјалног радника и писца. Затим је проф. др.

Др. Петар Зенкл, председник Савеза социјалних и социјално-здравствених друштава и установа у Чехословачкој

ђусобног упознавања, изградити што боља социјална политика братских народа Чехословачке и Југославије.

Зенкл детаљно образложи значај ове сарадње чехословачких и југословенских социјалних радника на пољу изграђивања праве и правичне социјалне политике, нарочито у односу на градове. После говора и осталих чехословачких претставника званичне, комуналне и приватне социјалне иницијативе — г. Сл. Видаковић, као званични претставник Савеза југословенских градова, подвукао је у своме говору главне програмске моменте ове стручне чехословачко-југословенске сарадње, тражећи да та сарадња, поред теоретског, буде и практичног, радног карактера, нарочито у размени искустава при спровођењу у дело социјалне, социјално-здравствене и комуналне акције. Видаковић подвлачи исто тако значај међусобног упознавања и проучавања постојећих социјалних и социјално-комуналних установа, као и значај међусобне иницијативе и потребних стручних инструкција за изградњу бољег и правичнијег социјалног старања. Предлози г. Видаковића примљени су са пуним одобравањем. Исто тако једногласно је усвојена од стране чехословачких претставника и резолуција, донета на основачкој конференцији, одржаној 9 априла 1935 г. у Београду. Затим су на овом прашком састанку донете конкретне одлуке, међу којима се по своме значају нарочито истичу ове:

I) — Установљавају се у оквиру Чехословачко-југословенске радне заједнице за социјалну и социјално-здравствену политику, стручни бирои, и то социјални, здравствени и правнички на чијем челу стоје у Чехословачкој стручни секретари др. Пелантов, директор социјалног старања града Прага, и др. Хоракова, шеф отсека Прашке општине. Претседник припр. комитета заједничког Савеза је г. др. Петар Зенкл, као Претседник Чехосл. савеза, а главни секретар г. Сл. Видаковић, отпавник послова Савеза градова Краљевине Југославије. У пр. управни комитет (из Југославије) изабрани су г. г. проф. др. Јосип Шиловић, г-ђа Нака Спасић, Љуба Хофмановић, Добра Богдановић, проф. др. Матија Амброжић, Слободан Видаковић, Лепосава Петковић, Милена Атанацковић, др. Богољуб Константиновић и Вељко Рамадановић. Исти толики број чланова за пр. управни комитет изабрао је и Чехословачки савез из своје средине.

II) — Свака организација или институција, била она званичног или приватног карактера, пре него што би предузела ма какву акцију на пољу социјалног старања, или донела одлуку ма по коме питању из домена практичне примене социјално-здравствене поли-

тике, може за потребан стручан савет, упуство и примењено искуство другог братског народа, обратити се једној од двеју савезних канцеларија, где ће добити и теоријско и практично обрађене инструкције и сва искуства конкретних примера из раније активности појединих сличних установа у другом братском народу. Оваквом конкретном међусобном сарадњом избећи ће се многи скупи експерименти, нарочито у градовима где се делатност на пољу социјалне политике налази у почетном стадијуму.

Сав овај информативно-инструктивни и стручно-саветодавни рад има се бесплатно пружати учлањеним организацијама, као и свима градским општинама и др. јавним факторима.

Главне канцеларије заједничког Чехословачко-југословенског савеза за социјалну политику биће у Београду (Отправништво послова Савеза југословенских градова) и Прагу (дирекција за социјалну политику града Прага).

III) — Ради узајамног информисања о предузетим радовима постојећих социјалних установа и организација оба братска народа, као и ради израде и формулисања планова за будућност и заједничку социјалну акцију — издаваће се двомесечни часопис, билтен чехословачке и југословенске социјалне политике.

IV) — Чехословачки савез, преко својих организација и функционера, сарађиваће при организовању Савеза социјалних и социјално-здравствених друштава и установа Краљ. Југославије, као и при изградњи једне програмске југословенске социјалне политике, базиране на принципу координације свеукупне социјалне делатности.

V) — При практичном развоју ове међусобне сарадње на унапређивању социјалне политике, вршиће се размена стручних радника, који ће у стручним установама братских земаља провести потребно време на практичном стручном усавршавању.

VI) Приступиће се, у оквиру научног изучавања социјалне политике, и изради једне стручне чехословачко-југословенске номенклатуре назива појединих социјалних и здравствених институција.

Утврђене су и све остале основне контуре радног програма Чехословачко-југословенског Савеза за социјалну политику, те је на крају констатовано, да ће ова сарадња бити још један нов основ за чехословачко-југословенско пријатељство, и то основ који базира на конкретној, радној заједници.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Друштвена храника:

За заштиту законито стечених права градских службеника

— Земаљски Савез свих организација службеника градских и сеоских општина Краљ. Југославије одржао је низ седница у Београду. —

Савез свих организација чиновника и службеника градских и сеоских општина Краљевине Југославије, као законити репрезентант сталеза од 60.000 самоуправних службеника наше Државе, предузео је једну снажну акцију за заштиту стечених права градских службеника, која права могу бити доведена у питање применом ретроактивних одредаба прелазних наређења Закона о градским општинама. Тим ништењем законито стечених чиновничких права довело би се у питање правилно функционисање комуналне администрације, као и страховито снижио животни стандард баш оних службеника, на чијем напорном раду почивају све општине у нашој Држави.

Савез организација одржао је ових дана низ пленарних скупова и седница у Београду и Загребу, на којима су учествовали главни претставници свих чиновничких удружења у Држави. Радом седница у Београду руководио је и претседавао г. Слободан Видаковић, као претседник радне управе земаљског Савеза свих организација, а седницама у Загребу г. др. Јосип Марошевић, претседник Савеза и Савске бановине. Реферате су поднели г. г. др. Фран. Јанчигај, потпретседник Земаљског Савеза и вођа љубљанских и словеначких организација, Слободан Видаковић и Марко Хорватић, генерални секретар Савеза. После свестране дискусије одлучено је, да се колективно устане у заштиту градске самоуправе и стечених права, и замоли Краљевска Влада да се пониште прописи §§ 159, 160 и 161 Закона о градским општинама, као и неизвршују уредбе, које ниште законито стечена права. На загребачком пленуму Савезног главног одбора било је стављено у дужност претседнику уже радне управе земаљског Савеза организација г. Слободану Видаковићу да изради један стручан пледоаје за измену односних прописа Закона о градским општинама, као и извршен избор једног специјалног комитета, који ће у име свих организација радити на правичној заштити законито стечених права градских службеника... —

После ових седница, претставници Управе удружења особља Београдске општине г. г. арх. Х. Розенцајг, Сл. Видаковић, др. Угљеша Давидовић, инж. Сл. Петровић, др. Р. Аранитовић, Слав. Живановић и др. посетили су, пре свега, Претседника Београдске општине г. Владу Илића и замолили га у име свих његових сарадника, службеника Београдске општине, да се својим високим ауторитетом заузме за заштиту законито стечених права службеника Београд-

ске општине, као и за неснижавање њиховог животног стандарда. Претседник г. Илић предусретљиво је саслушао жеље претставника службеника Београдске општине, задржао се са њима у дужем разговору по свима питањима персоналног карактера и свесрдно им обећао да ће ствар лично проучити и са својим сарадницима — члановима Градског већа — ангажовати се за што правичније регулисање положаја службеника Београдске општине. Претставници Управе удружења особља Београдске општине заблагодарили су најтоплије претседнику г. Илићу, потпуно су уверени да он неће дозволити да се у конкретној форми учини ма каква неправда ни једном савесном и исправном службенику Београдске општине, а најмање тек да се већем броју тих службеника ниште њихова законито стечена права.

Претставници земаљског Савеза свих чиновничких организација и претседништва Удружења особља Општине београдске посетили су, затим, ресорне чланове Краљевске Владе г. г. др. Корощца, мин. ун. послова и др. Летицу, мин. финансија, и предали им захтеве Савеза са израђеним пледоајем. У делегацији су били г. г. претседник радне управе Савеза г. Слободан Видаковић, претседник Савеза и Савске бановине др. Јосип Марошевић, претседник словеначких организација др. Фран. Јанчигај и претседник београдског удружења инж. Хуго Розенцајг са члановима Управе г. инж. Слободаном Петровићем, др. Угљешом Давидовићем, др. Маном Трбојевићем, др. Васићем, претседником Удружења градских лекара и др.

Министру унутрашњих послова г. др. Корощцу у име свих организација образложио је захтеве претседник Савеза радне управе г. Видаковић, који је у своме говору истакао: Да се ово ништење стечених права не односи само на смањење припадности активних чиновника и пензионера, него иде чак до ништења самих година службе, ништења већ стечених права на пензију итд. Ови законски прописи јако су, притом, растегливи, те би по њима изгубили право на пензију на пр., чак и они градски и општински пензионери, који су пре градске службе најсавесније служили Државу, те су им односне године државне службе биле правично урачунате за градску пензију. Овим прописима Закона о градским општинама погођене су и тешко угрожене егзистенције више хиљада породица градских службеника у нашој држави, а основицу сваког здравог друштвеног уређења чини породица, као што здраву основу државног уређења чини радна

www.општина. Основни принцип једне правно уређене државе је поштовање законито стечених права, као и начело, да закон нема повратне силе, а оба ова начела тешко су погођена реакционарним прописима §§ 159 Закона о градским општинама у вези § 100 и 104 истог Закона.

Ако ови прописи § 159 З.о.г.о. о ретроактивној сили, односно о ревизији и ништењу законито стечених права, остану на снази, створиће се врло тешке реперкусије, јер ће од 60.000 самоуправних службеника, један претежан број истих бити овим прописима тешко погођен и тиме доведена у питање егзистенција њихових породица.

Несигурност и неизвесност ко ће све од градских службеника бити жртва ових ретроактивних прописа, створених из уских интереса међусобног локалног партизанског разрачунавања чини да градски службеници могу изгубити веру у правни поредак.

Према прописима става 2 § 159 Закона о градским општинама, донета је пре два месеца министарска одлука о привременом упоређењу звања и положаја градских службеника Београдске, Земунске и Панчевачке општине са звањима државних службеника, а одмах иза овога министарског решења донели су г. г. банови Дринске, Савске, Вардарске и др. бановина одлуке о упоређењу звања службеника подручних им градских општина са звањима и положајима државних службеника.

Ова решења како ондашњег министра унутрашњих послова тако и г. г. банова неодговарају у потпуности духу и свима прописима Закона о градским општинама, те катастрофално руше животни стандард градских службеника, ниште многа њихова стечена права и бацају при упоређивању градске службенике испод нивоа државних службеника. Поједини банови те своје одлуке издали су чак као поверљив акт претседницима градских општина, а морали су га донети као јавну одлуку и публиковати је у службеном листу бановине, да би је градски службеници могли упознати и по њој евентуално подносити жалбе, ако би им се учинила неправда погрешним упоређењем.

Пошто је детаљно изнео све конкретне примере неправичности ових донетих уредаба, нарочито бановинских, г. Видаковић је подвукао:

— Ради правичности и објективне примене позитивних закона, Савез свих организација службеника градских и сеоских општина Краљевине Југославије моли Вас и захтева у име целокупног сталежа, да се донета решења о упоређењу звања неизвршују тамо где су донета, а да се обустави њихово доношење у бановинама где још нису донета, и да се по принципу праве самоуправе остави новоизабрани градским већима, да по § 100 Закона о градским општинама ово питање упоређења звања и положаја уреде редовним, статутним путем. Савез, поред тога, тражи неминовну правичну измену, односно стављање ван снаге прописи §§ 159, 160 и 161 Закона о градским општинама.

Министар ун. послова г. др. Корошец био је прихватио оправдане предлоге Савеза свих организација самоуправних службеника у погледу стављања ван снаге § 159 и 160 Закона о градским општинама, и по саслушању надлежних му еминентних стручних

референата, упутио Министру финансија свој мотивисани захтев да се неправични прописи §§ 159, 160 и 161 З.о.г.о., као и донете уредбе о упоређењу звања, ставе ван снаге путем амандмана финансиског закона. Министар финансија г. Летица био је примио делегацију Савеза градских службеника и обећао, да ће помоћи оправдане захтеве самоуправних службеника. Исто обећање били су дали и претседник финансиског одбора г. др. Марко Кожул, који се одувек ангажовао за правичну заштиту градских службеника, као и апсолутна већина финансиског одбора. На молбу преставника градских службеника, једна група народних посланика, чланова финансиског одбора, придружила се и писмено предлогу Господина Министра, те га је поднела као свој предлог финансиском одбору. Ту су били између осталих, и г. г. др. Кожул, др. Бранко Мишуљ, Драгомир Стојадиновић, Јеша Протић, Лукаревић, Секула Зечевић, Драгиша Цветковић и др. Али како је постојало преко 150 нових амандмана и како Краљевска Влада у начелу није желела да мења политичке и организационе законе кроз амандмане финансиског закона, то је, нажалост, и овај амандман изостао од гласања.

И колико је признања и поздрава изазвала жеља Краљевске Владе да заштити стечена права градских службеника, што је поздравила и целокупна југословенска јавност, толико је исто тешке душевне депресије међу градским чиновницима изазвала крајња судбина амандмана по питању стављања ван снаге §§ 159, 160 и 161 Закона о градским општинама. На захтев свих сталешких организација, одржана је поновно, почетком августа, у Београду седница гл. претседништва земаљског Савеза свих организација, на којој је детаљно расправљан положај градских службеника у односу на извршење и спровођење у живот одлука по § 159 З.о.г.о. После одличног реферата г. др. Фр. Јанчића, израђен је поново елаборат за Мин. ун. послова, кога му је предала једна специјална делегација земаљског Савеза организације и београдског Удружења, на чијем су челу били г. г. др. Јанчић, Сл. Видаковић, арх. Розенцвајг, инж. Сл. Петровић и други. Претседник Радне управе земаљског савеза г. Сл. Видаковић изложио је Господину Министру све захтеве локалних и бановинских чиновничких организација у држави, и на крају подвукао:

— Својом правичношћу Ви сте били осетили колико су неправични и недржавнички прописи §§ 159, 160 и 161 З.о.г.о., који ретроактивном силом ниште многа законито стечена права градских службеника и снижавањем њиховог животног стандарда доводе у пуну опасност даљи развој комуналне администрације, пошто необезбеђени, недовољно плаћени неосигурани службеник не може да пружи оне резултате рада који се од њега очекују. Да би заштитили толике хиљаде чиновника и службеника свих наших градова, као и правилно отправљање градске службе, Ви сте, на молбу нашег Савеза, били затражили да се путем амандмана кроз Финансиски закон ставе ван снаге неправични, реакционарни и несоцијални прописи прелазних наређења §§ 159, 160 и 161 З.о.г.о., зашта Вам је одала највеће признање југословенска поштена јавност и на чему нам топло благодаре све наше сталешке организације из целе Државе, као и целокупни

сталеж од 60.000 самоуправних службеника. Али стицајем начелних разлога тај Ваш захтев, коме се писмено била придружила и апсолутна већина чланова финансиског одбора, није ни изнет на решавање, те самим тим није респективни амандман ни ушао у Финан. закон.

Тако су остали на снази прописи чију сте штетност и неправичност баш Ви, Господине Министре, најбоље подвукли у своје одличном образложењу — датом уз захтеве за стављање ван снаге прелазних наређења §§ 159, 160 и 161 Закона о градским општинама.

Да би се ублажиле неправичне оштрице примењивања прелазних наређења тих прописа, Савез свих организација слободан је замолити Вас, да својим решењем изволите одложити спровођење у живот одлука по § 159 Закона о градским општинама до доношења нових градских статута или до измене Закона о градским општинама, односно стављања ван снаге тих неправичних прелазних наређења истог Закона!"

Претставници организација словеначких и хрватских градских чиновника конкретним примерима подвукли су сву неправичност тих уредаба и придружили се захтеву земаљског Савеза свих организација.

Мин. ун. послова г. др. Коршоце у своје одговору, истакао је значај здраве градске самоуправе у животу једног народа, као и важност улоге градских и општинских службеника у животу наших општина, па је обећао, да ће се сигурно побринути да се законито стечена права градских службеника заштите, те да ће до крајњих граница законске могућности изаћи у сусрет молби и образложеним захтевима земаљског Савеза организација службеника градских и сеоских општина краљ. Југославије.

Све организације поздравиле су став г. др. Коршоца по овоме питању, верујући да ће он своје обећање спровести у живот и помоћи градским службеницима да наставе своју напорну дужност на свима пољима комуналног, урбанистичког и социјалног унапређења наших градова.

По налогу министра г. др. Коршоца, претставници земаљског Савеза свих организација конференцијом су више пута са увек агилним помоћником министра г. Антићем и са одличним стручњацима за административно право и комунално законодавство г. г. Хубертом Лугером, начелником за самоуправе, др. Станком Мајцеком, вишим инспектором и Н. Оцокољићем, референтом самоуправног одељења, који су са пуним разумевањем и високом правичношћу унели се у расправу овог животно значајног питања за хиљаде градских службеника.

Исто тако и у Београдској општини градско веће дискутовало је на неколико својих последњих седница о прописаној уредби за упоређење звања службеника Београдске општине. На тим седницама, манифестовала се решеност председника господина Владе Илића, као и апсолутне већине градских већника, да се прописана министарска уредба детаљно проучи и затраже исправке свих оних одредаба које би имале неправичан карактер, нарочито у односу на широке редове нижих градских службеника. Правни одбор градског већа проширен већницима који се за ово питање нарочито интересују, проучиће детаљно све прописе те уредбе о упоређењу звања и поднеће г. председнику и градском већу свој мотивисани предлог за измену и допуну уредбе. Правни одбор затражио је и предлог Удружења особља Београдске општине, (са којим су се сагласили клуб општинских инжењера и архитеката, Удружење општинских лекара, правника и остале сталешке организације) у коме се конкретно излажу све неправичности раније прописане министарске уредбе.

Захваљујући разумевању надлежних, како из Министарства унутр. послова, тако и из градског поглаварства града Београда као и активности земаљског Савеза свих организација службеника градских и сеоских општина краљ. Југославије и Удружења особља Београдске општине, законито стечена права градских службеника биће спашена и поштована, као и сачувана данашња висина њиховог животног стандарда.

М.

Урбанистички преглед:

Урбанизам у Румунији и Бугарској

Деветнаести век и почетак XX века карактеришу се у Румунији повећањем становништва у свима градовима, које је због економских и политичких прилика било нешто слабије у источном делу државе. Градови пак нових провинција, које су се вратиле мајци отаџбини, напредовали су нешто брже, слично градовима на западу Европе.

Урбанизам се у Румунији развијао успешно али под четири утицаја. У Трансилванији, Банату и Буковини утицај је био немачки, карактеристичан по замковима и специјалној планиметријској структури; руски утицај се јавља у Бесарабији и на новим градовима у Подунављу; турски утицај се протеже на центар државе и Букурешт му је најбољи пример, док се Француски утицај јавља најкасније, почевши од 1830 г. Прве праве улице јављају се у Букурешту тек после пожара града од 1804 г. Али то још не значи почетак једне смишљене регулације и доброг генералног плана за варош. Требало је сто година напора да се до тога дође пошто се традиција показивала увек јачом него ли све написане уредбе.

Радови који се појављују као резултат француског утицаја имају осредњу урбанистичку вредност али садрже у себи језгро извесних модерних принципа. На пр. принцип добре парцелације примећује се код плана из 1848 г. за квартал око цркве Св. Ђорђа. Ну, док се на плану из 1851 г. види добро пројектовани трг Пијата Маре (све у Букурешту). Француски утицај се осећа и на плану града Турну-Магуреле кога је 1836 г. радио архитекта Ш. Илиг.

Истовремено се јавља и руски утицај, који је у ствари под упливом француског утицаја. Њих је чак тешко разликовати ако се румунски градови проучавају у добу између 1830 и 1860 год.

План за град Ђурђу, кога је урадио под руским режимом у времену гувернера Павла Дмитријевића Киселев. инжењер Мириз Каторлези, показује принцип једног великог кружног булевара који одваја град од поља и принцип тргова кружне и полукружне форме. Овај начин одвајања града булеваром од поља лепо се види на плану за Браилу из 1867 г. Старе везе кружних бастиона око града на том плану постале су кружни булевар: Страда Глазисулуи док је стари кружни пут нешто даље од њих постао булевар. Страда Буливардулуи.

Међутим план за град Фоскани из 1855 г. кога је по наређењу Минист. Унутрашњих дела радио инжењер Константин Аниносану, представља рад према схватањима ондашњих румунских власти. И ако је то

план средње вредности, он представља за ондашњу Румунију велики корак унапред, јер је то био први урбанистички план који је одједном наметнут једном граду.

У погледу урбанистичког законодавства могу се у Румунији разликовати две епохе. Прва која иде до т. зв. Органске уредбе 1832 г. и друга која иде до Закона о Општинама 1864 г. У току друге епохе ступио је на снагу и Закон о Експропријацији за јавне радове.

Константин Ипсиланти је после пожара у Букурешту 1804 г. лично био дошао у град да уреди нов начин подизања града по регулационој линији „пошто су зграде дотле све штрчале једна испред друге а улице биле криве”. У време Воде Хангери-а (1798) биле су предузете мере да се град много не шири и власти су биле поставиле масивну ограду око целог Букурешта, која наравно није много помогла. А 1813 г. видимо принца Калимаџиа да у Јашу образује „одељак који ће водити рачуна о градским улицама”.

Појава органске уредбе 1832 г. доноси важне урбанистичке новине. Поглавље које се односи на Букурешт носи наслов: „Глава о улепшавању града. Садржина главе бави се: а) забрањивањем сваког зидања изван градске зоне, б) захтевом да се улице прошире са обе стране, узимајући бесплатно око 1,20 м. са стране од сваког сопственика; (Овим се добијала ширина улице око 12,00 м. која је сматрана као довољна па је и у доцнијим уредбама задржана), в) забраном да се отпочне ма какво зидање пре но што на лице места изађе комисија у којој мора бити један архитекта и г) одлуком да се у граду израде 6 нових тргова. Иста уредба за Молдавију захтевала је да се црквама и манастирима има давати „грандиозан изглед” и да се сви кућерци и уцерице око цркава због тог изгледа имају порушити.

Могло би се закључити да су се закони и уредбе до 1832 г. у Румунским грофовијама бавиле више саобраћајем а да су тек после тога доба почели да се баве и естетиком, јер се захтевала комисија са „архитектом”, ма да су регулационе планове радили већином инжењери.

1864 г. се у Румунији појављује први западњачки закон, који је неопходан за извођење радова: Закон о Експропријацији. Он је у ствари превод француског закона о Експропријацији из 1841 г. са врло малим изменама.

Исте године (1864) појављује се и Закон о Општинама, где први пут видимо одредбе о потреби

регулационог плана и регулационих линија. Општине су биле дужне да у позицију редовних расхода у буџет унесу и трошкове око регулационог плана.

Железнице које су педесетих година узеле биле маха са изградњом у Европи, допустиле су већини културних Румуна да оду на Запад, нарочито у Париз и да виде шта раде барон Осман, Далфан и Дешан на урбанистичком пољу. И било је неизбежно да се при повратку у земљу почело подражавати Западу. Од 1870 г. у Букурешту се предузимају велики радови. Регулише се река Дамбовита, пресецају нови булевари, гради канализација. Због ових радова појављује се нов закон о Експропријацији по зонама.

Даље 1884 и 1887 простудирало се питање Плана за систематизацију престонице. Њиме је било одређено да се престоница опаше једним широким булеваром дугим око 22 км, а да се цео град подели у две зоне: ужу и ширу. Ужа или централна зона била би боље обрађена док би периферија (шира зона) добила најпотребније радове. Овакав рад захтевао је катастарске планове а стари план из 1850 г. био је застарео. Због тога је урађен нови план у току од 5 година (1894—9), кога је урадио Војни географски институт.

Међутим, урбанистичко законодавство напредује и даље. Године 1894 изгласан је закон о стварању Фонда за грађевинске радове Букурешта. Ово је уједно и први румунски чисто урбанистички закон. Истина односио се само на Букурешт, али је лепо допуњен законом о одређивању атара града.

1906 престоница расписује међународни конкурс за регулациони план Букурешта. Конкурс је прошао

без прве награде, али се велики број инжењера и архитеката био потрудио да простудира до детаља све урбанистичке проблеме у граду.

Затим се 1922 г. појављује и прво Друштво за подизање јевтиних станова, према угледу на слична друштва у Европи. Онда се редом појављују закони: О административној унификацији, о организацији Букурешке општине, о климатским и термалним леčiliштима и т. д.

Идеје које сви ови закони заступају у главном су врло модерне и могле би се овако груписати: Захтевају се урбанистички чланови за свако веће насеље и то у одређеном року. Поред принципа појединачне експропријације заступа се принцип експропријације по зонама, који је врло потребан за успешно спровођење регулационог плана у дело. На хигијену и естетику се обраћа нарочита пажња као и на историску прошлост града.

А сем тога престоница Букурешт ће добити локалан регулациони план затим Регионални регулациони план (цела околина обухваћена) и најзад парцеларни план за неизграђене и неиспарцелисане терене.

Из свега овога излази да ће се будућа урбанистичка активност у Румунији састојати: а) из реалнијег интересовања појединих влада за урбанистичка питања, б) из сталног допуњавања и побољшавања грађевинског законодавства, в) из усавршавања наставе за урбанизам, г) из побољшања општинске администрације, д) из организације добре катастарске службе и најзад ђ) из најважније потребе из решавања проблема и стварања јевтиних и здравих станова, како у градовима тако и на селу.

Урбанизам у Бугарској

Нов Грађевински правилник нови Регулациони план за Софију

После дугих напора, покушаја и разговора, бугарска влада је 1934 год. издала нови Грађевински правилник за Софију, чија је највећа вредност у томе што се много брине за велики проблем урбанизма, и нарочито што мисли и на „Велику Софију“, по угледу на западне вароши „Велики Берлин“, „Велики Париз“ и „Велики Праг“.

Први члан тога правилника принуђава Градско поглаварство Софије да у року од две године спреми Генерални план за уређење, улепшавања и проширење града. У ту сврху Градско поглаварство мора да образује нарочиту канцеларију за Урбанизам, којој је стављено у задатак да убрза и заврши целокупан досије који је потребан за израду једног таквог плана.

Али један од главних задатака новог Грађевинског правилника је у томе што се њиме тежи да уреди нов начин подизања грађевина у Софији и што се жели да се стане на пут досадањој грађевинској анархији, која прети да компромитује нормалан живот престонице.

Према новом Грађев. правилнику град је подељен у 5 зона: Централну (Трговачку), прву, другу, трећу и индустријску зону. Свака од поменутих зона

има своје сервитуде за зидање како у хоризонталном погледу тако и у вертикалном, све у вези са регулационим линијама и суседима. Ишло се за тим да се нађу разноврсне и еластичне сервитуде, које би се дале лако употребити у разним постојећим стањима ствари.

У централној и првој зони, које се протежу у главном на најактивнији део града и на неке артерије, мора се зидати искључиво на регулационој линији. Само су две улице изузетак и оне имају „баште“ од по три метра, и то „привремене“ т. ј. на њихов ће се рачун доцније проширити улица. (Пиротска и ул. цара Симеуна).

У другој зони, зидање на регулационој линији је облигатно само за улице шире од 12,00 м. За улице уже од 12,0 м. предвиђају се баште од по 3,00 м. А у два кварта, чији се луксузнији карактер станбеног краја јасно испољава, баште износе 5,00 м.

У трећој зони мора се свугде зидати са баштама од по 5,00 м., а ако дубина парцеле износи више од 20, м. повлачења од регул. линије могу бити и веће.

Последњих година, архитекти, због скупоће терена у центру, злоупотребљавали су са конструкцијом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

испада и еркера, нарочито у узаним улицама центра. Да би се томе стало на пут, наметнуте су сад строге сервитуде. Дозвољава се грађење балкона, еркера и других испада, али њихова ширина не сме да буде већа од $\frac{1}{3}$ ширине фасаде а испади

- у улицама до 10 м. ширине балкон мах. 40 см;
- у улицама од 10—14 м. ширине балкон мах. 50 см;
- у улицама од 14—16 м. ширине испади мах. 60 см;
- у улицама ширим од 16 м. испади мах. 80 см.

Између бочних прозора на еркерима мора бити најмање 5,00 растојања. Фасаде зграда морају хармонизирати ансамблу целе улице. За неке тргове и авеније, Грађев. одбор ће простудирати специјално силуету и завршетак зграде.

У централној и првој зони зграде морају бити „у низу” т. ј. наслоњене једна на другу. Допуштају се заједнички суседни (бочни) зидови, до највише 15,00 м. дубине.

Да би се омогућила лепа централна дворишта, нов Грађ. правилник допушта подизање дворишних зграда, (за спрат ниже од зграде с лица) али прочеља тих зграда морају бити 30 м. удаљена од регулационе линије, тј. такве се дворишне зграде могу подизати само на парцелама чија дубина износи 40 до 45 м. што је доста ретко у Софији.

У другој зони зграде су слободне са свих страна, или спојене по две и две, према врсти насеља и блока.

У трећој зони зграде су све слободне за парцеле шире од 20 м. док изузетно за уже парцеле у овој зони важе прописи из друге зоне.

- За дворишта у централној зони потребно је имати 35% од површ. плаца;
- првој зони потребно је имати 40% од површ. плаца;
- другој зони потребно је имати 45% од површ. плаца;
- трећој зони потребно је имати 50% од површ. плаца;

За парцеле на угловима тражи се за двориште за првих 250 м² плаца 25% а за остатак плаца, двориште мора да одговара услову за дворишта према зони у којој се налази. У дворишта се не урачунавају светларници и $\frac{2}{3}$ испада (балкони и др.). Светларник мора да има најмање 3,0 м² (1,5×2,00), за клозете и за вентилацију купатила 1,0 м².

Висина зграда према зонама овако је распоређена: У централној зони,

- 1) приземље и 4 спрата за улице шире од 16,00 м.
- 2) приземље и 3 спрата за улице од 14—16 м

3) приземље и 2 спрата за улице уже од 14 мет.

У првој зони

- 1) приземље и 4 спрата за улице шире од 20. м.
- 2) приземље и 3 спрата за улице од 14—20 м.
- 3) приземље и 2 спрата за друге улице.

У другој зони

- 1) приземље и 3 спрата за улице шире од 20 м.
- 2) приземље и 2 спрата за све друге улице.

У трећој зони

- 1) приземље и 2 спрата за све улице.

Једно специјално поглавље грађевинског правилника бави се минимумом површина појединих просторија за становање. Тако се тражи:

— за улаз: 3 м² (1,5×2,0);

— за кујну: 8 м²;

— за клозет: 1,15 м²;

— ходник, пролаз између соба мора имати мин.

1,10 м. шир.

— површина прозора: $\frac{1}{6}$ од површине просторије;

— висина собе у приземљу: мин. 3,00 мет.;

— висина собе у спратовима: мин. 2,90 мет.;

— ширине степеница за спрат: мин. 1,20 и по 5 см. за сваки идући спрат;

— улаз, чак и за зграде са једним спратом: мин.

1,50 м. ширине и по 10 см. за сваки спрат више.

Док друга поглавља се баве квалитетом грађевинског материјала, извршењем радова и начином израде планова.

Грађевински правилник се већ спроводи у дело.

*

Осим овога Софиска општина је израдила један план грађевинског карактера, неку врсту „осмољетке”, по коме ће се у року од 8 година Софија цела искардрмисати модерном калдрмом. За првих 4 године искардрмисаће се све улице у старом делу града и важније артерије. Поставиће се тротоари и ивичњаци. Док у другом делу осмољетке имају се израдити канализација и водовод, у новим квартовима а затим одмах и калдрма. До сада је (1924—38) калдрмисано око 288000 м² улица или годишње по 29.000 м². А 1934 83.000 м². Међутим сад се предвиђа калдрмисање 1,500000 м² улица за шта ће се употребити 10 милиона великих и 90 милиона малих коцака калдрме. Целокупан посао ће коштати 270000000.— лева или 35 мил. лева годишње плус издаци за ивичњаке 5 мил. лева свега: 40 милиона лева годишње. Целокупни издаци покриће се $\frac{1}{2}$ из редовног Општинског буџета а $\frac{1}{2}$ ће платити сами грађани поред чијих имања пролазе улице са калдрмом.

Арх. урб. Д. М. П.

Привредна хроника:

Конгрес Савеза самоуправних штедионица Краљ. Југославије

Пре четири године основан је Савез самоуправних штедионица Краљевине Југославије. Сам живот и развој наших комуналних штедионица диктовао је формирање свег њиховог врховног форума, који ће свима штедионицама пружити иницијативу и инструкције за рад, као и ауторитативно штитити њихове интересе. Иницијативу за оснивање овог Савеза дао је сам Савез градова Краљевине Југославије.

Савез организација одржао је 16 августа т. г. свој четврти Конгрес у Новом Саду, чији је претседник г. др. Бранислав Борота и један од оснивача овога Савеза.

Конгресу су присуствовали претставници свих самоуправних, градских и бановинских штедионица из целе наше државе. Земаљски Конгрес отворио је претседник Савеза г. Рудолф Ербер, претседник Загреба и Савеза градова Краљевине Југославије.

Прво су упућени поздравни телеграми Њ. В. Краљу и Њ. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу. Читање телеграма саслушано је стојећи и том приликом приређене су бурне и одушевљене манифестације како Њ. В. Краљу, тако и Њ. Вис. Кнезу-Намеснику, Још су упућени телеграми Претседнику Краљевске Владе и Министру трговине и индустрије.

У своме лепом говору претседник г. Ербер је прво комеморирао свету успомену на Блаженопочившег Краља, па је затим приказао како значај тако и резултате рада Савеза самоуправних штедионица.

У обимном извештају Претседништва Савеза о раду Савезне управе у прошлој години подвучене су, између осталог, и ове констатације о тешким приликама наших самоуправних штедионица, а нарочито у односу на општу привредну кризу:

„У 1934 години нису се прилике у светској привреди развијале тако да би имале довољан уплив на побољшавање привредних прилика у нашој земљи. Неуспех различитих међународних акција и конференција за побољшавање општих прилика главни су разлози што су поједине земље пошле саме својим путем у решавању својих тешкоћа, па су у том имале више или мање успеха. Може се, међутим, приметити да су се економске прилике у појединим земљама прошле године опште побољшавале, што се огледало и на општем растењу штедних улога, нарочито код градских штедионица. Значајно је да су штедни улози нарочито расли баш код штедионица у оним земљама, у којима је најпре избила жестока банкарска криза, као на пример

у Немачкој, Аустрији и Сједињеним Државама. Значајно су расли улози и код самоуправних штедионица у Пољској и Чехословачкој. Овако повољан развој у односним земљама настао је углавном као последица економски смишљених и брзо спровођених мера којима се осигуравао и појачавао ликвидитет свих новчаних установа, нарочито градских штедионица као штедних установа најширих слојева грађанства. Све то побољшавање није међутим, могло деловати тако да би се побољшале прилике не само нашега приватнога новчарства, већ и прилике наших самоуправних и градских штедионица као опште корисних и добротворних установа. Њихове су прилике у години 1934 и надаље остајале веома тешке, а код многих наших штедионица још теже него ли ранијих година.

И без обзира на то што су наше штедионице у највећој мери изилазиле у сусрет својим дужницима повољним условима при давању и наплаћивању зајмова, оне су и у прошлој години имале да снесу последице Уредбе за заштиту земљорадника, исто као и све чисто капиталистичке установе. Државне новчане установе биле су и овде привилеговане изузимањем испод снаге те Уредбе. Државне новчане установе имале су, међутим, привилегију и код заштићених других новчаних установа тиме што заштита према њима није важила. Најзад је месеца јула прошле године донет Закон о ванпарничном поступку у којем је чл. 160 у последњи час измењен тако да се улагање пупилног новца у будуће може вршити једино код Државне хипотекарне банке. Пошто је прилив пупилнога новца био веома знатан за многе наше самоуправне штедионице, нарочито баш за оне којима је напоменутим законским мерама замрзнут највећи део штедних улога, види се јасно како је дошло до имобилности и највећих тешкоћа код наших самоуправних штедионица.

Статистика о кретању штедних улога у прошлој години показује да су они прошле године падали и даље код свих наших приватних банака и њима изједначених наших самоуправних државних новчаних установа и даље снажно расли, али опет не толико да би могли да покрију губитак који је за нашу народну привреду настао услед повлачења штедних улога изван њих. Прилив штедних улога код државних новчаних установа за време од године 1931 не

износи ни четвртину одлива улога из осталих новчаних установа, а по својем је значају још слабији, ако се узме у обзир значај повлачења кредита из наше народне привреде, то можемо судити по статистици нашега савеза.

Ова нам статистика показује да су штедни улози код наших самоуправних штедионица од краја 1931 године до краја 1933 године пали с две милијарде 212 милиона динара на 1 милијарду 968 милиона динара, то јест за 11%, док су се кредити наших штедионица за исто време срозали с 1 милијарде 371 милион на 1 милијарду и 70 милиона то јест округло за 300 милиона или 22%, дакле размерно двапут више него што су пали штедни улози. Пали су осим тога и пласмани наших штедионица у вредносне папире и то скоро за 40% и од тога је морала да има штету и сама држава, пошто је на тај начин морао да слаби и течај њених папира. Укупан промет од наших самоуправних штедионица пао је од краја 1931 године с 20 милијарди динара на 11 милијарди то јест скоро на половину. Узме ли се у обзир да је то падање било још силније код наших приватних новчаних установа које су крајем 1931 године имале пет пута више улога него наше самоуправне штедионице и још више него државне новчане установе, онда се види јасно како су, уз потпуно обустављање кредита из иностранства страшно пресушивала кредитна вреда наше привреде. У 1934 години ова су кредитна вреда

скоро сасвим и пресахнула, јер у колико је и било ликвидних средстава, у толико је постојала и бојазан од даљег проширавања заштите и замрзавања, па су се стога кредити веома мало подељивали и то тако рећи искључиво на кратак рок.

Молбе нашега Савеза дошле су до уважавања у прошлој години тек приликом доношења Уредбе за заштиту новчаних завода и њихових поверилаца. У тој Уредби донесен је наиме, према тражењу нашега Савеза, посебан отсек за заштиту штедионица самоуправних тела у нашој краљевини.

При свему томе нисмо се могли ослободити уверења да овакво поступање према нашим штедионицама у многome има да се припише недовољном познавању њиховог значаја и њихових задатака, па смо зато настојали и у прошлој години да створимо могућност како би се ово недовољно познавање па по томе и поступање спрам наших штедионица поправило. У ту сврху сазвали смо приликом наше прошлогodiшње главне скупштине и први конгрес наших самоуправних штедионица у Београду дне 20 маја 1934.

На крају конгреса изабрана је акламацијом нова управа Савеза на челу са претседником г. Рудолфом Ербером, претседником Савеза градова краљевине Југославије, и потпретседником Др. Новаковићем претставником штедионице општине града Београда, исто тако једногласно су донете и све резолуције.

Комуналне вести и белешке

ОДБРАНА БЕОГРАДА ИЗ ВАЗДУХА

Недавно је у једном документованом предавању наш најпознатији стручњак за ваздухопловство г. Тадија Сондермајер изнео опширно на који се начин најбоље може Београд бранити од напада из ваздуха. Београд се налази у необичном повољном положају. И по природи свога земљишта и ваздушних струја готово је потпуно заштићен од отровних гасова. Над Београдом ваздух стално у јачој или слабијој мери струји, тако да би се отровни гасови брзо отстранили. Велике количине воде (Сава и Дунав) такође доприносе да се отровни гасови брзо апсорбују. И сам положај-висина на којој се град налази, спречава да се отровни гасови задржавају. Београд срећом у овом случају, простире се на врло великој површини, што такође отежава рад нападача. То је природна одбрана Београда.

На који начин треба да се брани Београд? У обзир долазе маске противу отровних гасова, склоништа и брза евакуација поред контраавионске одбране. По мишљењу г. Сондермајера најважније је да се организује брза евакуација становништва у случају напада из ваздуха. Маске ни у ком случају не пружају довољну заштиту свима становницима. У првом реду постоје већ толико разноврсних отровних гасова против којих треба употребљавати за сваки специјалну маску или цео костим (код пликаваца). Свакако да ће непријатељске силе, у случају напада употребити и нове и непознате отровне гасове, противу којих ће бити немоћне све досад познате маске. Затим, маске се не могу употребити код мале деце и многих лица које их уопште не могу да поднесу, а у првом реду треба спасавати децу!

Склоништа испод земље, по мишљењу г. Сондермајера, праве су клопке у којима имају да се живи сахране сви који треба да нађу у њима спасења, било да у њих продру отровни гасови, или да се затрпају излази услед бомбардовања. Трошкови за маске, баш и кад би хтели и могли да набавимо за све становнике, износили би огромне суме. Питање је ко би те огромне трошкове платио, који би износили на стотине милиона.

Грађење склоништа, такођер би стајало огромних трошкова, а у ствари не би ни мало било од стварне помоћи.

Као стварна, практична и успешна сретства за одбрану и спасавање становништва г. Сондермајер препоручује: 1) Извидничку службу — јавити становништву на време долазак непријатељских авиона и бомбардера.

Питање је кад ће се напади вршити? Свакако само ноћу. У том случају биће потпуно немогуће дејство контра-авионске артиљерије и бираће се нарочито

мрачне ноћи, авиони ће летети врло високо и док буду пронађени, они ће већ свршити бомбардовање. Ако се дакле на време јави долазак непријатељских авиона на 2—3 часа, увек је могуће да се јави њихов долазак, моћи ће становништво да се потпуно евакуише. 2) За евакуацију треба извршити нарочиту организацију. Она би се састојала из више мера које треба предузети. а) добри путеви у што више праваца, б) тачно одредити које улице или крајеви којим путевима треба да се евакуишу, г) старати се о одржавању реда и присебности при евакуацији, да би се избегла паника, пометња и неред, д) постарати се за потребна превозна средства: кола, аутомобиле, камионе, бицикле, мотоцикле ђ), одредити путеве за пешаке и за колски саобраћај, евакуацију возовима и лађама-водом, евентуално и авионима. е) одредити збегове и склоништа за евакуисано становништво ж) постарати се за потребну опрему коју треба сваки становник који се евакуише сам, или с породицом, да собом носи приликом евакуације з) извођење пробних евакуација дању, а нарочито ноћу, појединих крајева односно целог града. и) организовање екипа за спасавање и прву помоћ и ј) најважнија извидничка служба авиона. к) прекинути везу електричне струје због опасности пожара) л) патроле за гашење пожара.

При организацији евакуације треба да узму учешћа месне војне и општинске власти уз најтешњу сарадњу самог становништва.

Све ове мере за спасавање становништва не би ни близу стајале онолико колико би стајале маске и склоништа, а све што би се набављало било би од опште користи и могло би се употребити и за друге сврхе (на пр. опрема за излете, путеви за саобраћај, нова саобраћајна сретства кола и др. за свакодневну употребу) и сама пробна евакуација би повољно васпитно утицала на становништво. Екипе и потребе за прву помоћ, ватрогасне чете и др. су опште корисне установе које су и у другим случајевима граду потребне.

Само за патроле, пожарнике, спасиоце и чуваре потребно је да се набаве маске и костими, а за све остало становништво једино је рационално и целисходно организовати брзу евакуацију и изводити је у потпуном реду.

Неопходно је потребно да ово и војне и цивилне власти озбиљно приме к знању и предузму све потребне мере за њихово остварење. Све остале мере и пробе које се врше у циљу одбране: маске за становнике, склоништа, могу још евентуално да важе за велике градове у којима није могуће евакуисање, али које за наше мале и раштркане градове апсолутно не важе, а које могу само унети још већу панику у становништво.

РАД ДОБРОТВОРНОГ ДРУШТВА
„НАСУШНИ ХЛЕБ”

Већ неколико година осетно се примећује у Београду рад добротворног друштва „Насушни хлеб”, које се издржава од добровољних прилога, а које је себи ставило у задатак остварење најплеменитијег дела, снабдевање хлебом оних сиромашних грађана, који у добу тешке привредне кризе и беспослице нису ни толико у стању да зараде, да би себи и својима могли да пруже корицу хлеба. Ово друштво у току свога рада многим невољницима утолило је глад, пружајући им свакодневно насушни хлеб.

Ове године, Друштво „Насушни хлеб” одржало је своју редовну годишњу скупштину у сали Основне школе Краља Петра I.

Скупштини, коју је отворила претседница Друштва, г-ђа Ружа Попе, присуствовао је изасланик Њ. В. Краља, ордонанс официр капетан г. Јован Петровић. Београдску општину заступао је већник г. Богдан Крекић. Сала је била препуна делегата многих београдских националних и хуманих друштава.

Из извештаја о раду у прошлој години види се да је Друштво у тој години имало најтежи задатак, јер се број оних којима је требало помоћи нагло увећао, а прилози су остали скоро исти. Захваљујући прилозима многобројних добротвора и утемељача, а на првом месту Београдској општини која сваке године у свој буџет уноси и сталну помоћ друштву „Насушни хлеб”, у току минуле радне године Друштво је скупило укупно прилога у суми од 363.616.30 динара, а са остатком готовине Друштво је располагало сумом од преко 800.000 динара. Од ове суме утрошено је за набавку хлеба 406.130 динара, а за Божић подељено је сиромашнима других намирница у суми од 10.590 динара. Укупно са административним трошковима од 1 маја 1934 до 1 маја 1935 год. издато је свега 450.374,69 динара, а у каси је остало салдо још 373.717,61 динар.

Управа Друштва је на првом месту одала највећу захвалност Њ. В. Краљу, који свакодневно поклања Друштву по 50 хлебова. Тако исто одата је захвалност Београдској општини, која, поред прилога у новцу, даје Друштву локал и помоћ у огреву.

Поред овога годишњег извештаја, Друштво је изложило и један правилник, који приказује рад „Насушног хлеба” за осам година, т. ј. од дана његовог оснивања до данас. Из правилника се види да је Друштво поделило сиромашним и незапосленим радницима у 1927-28 год. 13.361 хлеб; у 1928-29 год. 27.114 хлебова; у 1929-30 год. 50.098 хлебова; у 1930-31 год. 22.799 хлебова; у 1931-32 год. 82.344 хлеба; у 1932-33 год. 99.326 хлебова; у 1933-34 год. 122.278 хлебова; у 1934-35 год. 314.259 хлебова. Само у месецу фебруару пр. год. издато је 70.971 хлеб.

На крају је опет изабрана стара управа, са малим допунама, на челу са г-ђом Ружом Попе.

С. М.

ОДРЖАВАЊЕ ЧИСТОЋЕ У БЕЧУ

Док је становништво Беча у позоришту, биоскопу, кафани или код куће, чистачка дружба главног града Аустрије функционише. Беч има 11,020.000 м² у-

лица и 4,000.000 м² тротоара. Укупна дужина улица је 1,100 километара. Варош има 1,200 чистача. Чишћење се обавља углавном помоћу моторних кола, од којих свака носе по 3,000 литара воде и вуку по две чистачице. Метле су цилиндричне и трају по недељу дана. Свака моторна кола имају по једног шофера, три помоћника и обављају посао 60 ручних чистача. Центрифугална пумпа чистачице машине полива улицу у ширину 9 метара. За осам сати ноћног рада таква једна машина почисти 60 километара улице и 10 машина, радећи целу ноћ, почисте половину свих улица Беча. Сакупљено ђубре транспортује се дрвеним колима.

Трећина бечких улица су асфалтиране или калдрисане дрвеном калдрмом. Остале имају макадам или ситну коцку.

Увођење новог система чишћења коштало је преко 150 милиона дицара и после тога туберкулоза је опала за 15%. Тад је ступио на снагу и закон који забрањује бацање на улицу и најситнијих предмета. За сваки прекршај наплаћује се 2 шилинга казне. Ова се казна наплаћује на лицу места од жандарма, који одмах издају признаницу на наплаћену суму. 30.000 металних корпи постављено је на улицама за бацање трамвајских карти, новина, празних кеса, кора од поморанце, банана итд. Ове корпе утврђене су на електричним стубовима и постоји могућност да се човек на сваких 10 корачаји отресе хартије и отпадака. Овај систем показао се као врло ефикасан. За врло кратко време казне су донеле преко 50.000 шилинга. Публика се сад већ навикла на примену нових прописа и задовољна је што они постоје.

За чишћење снега Беч располаже са 90 моторних раоника, 11 аутомобила-раоника и 236 раоника са коњском запрегом.

Изношење кућног ђубрета уређено је по немачком узору и његово увођење коштало је око 70 милиона динара. Камиони за изношење ђубрета имају капацитет од 12 м³. Свака кућа им 3 до 50 канти за изношење ђубрета, капацитета 90 литара. Отпатке из кухиња скупља једна приватна фирма, која за тај монопол плаћа близу милион динара годишње Бечкој општини.

Љ. Н.

АНТИТУБЕРКУЛОЗНИ КОНГРЕС ОДРЖАЋЕ СЕ
У САРАЈЕВУ

Приликом II антитуберкулозног конгреса, који ће се ове године одржати у Сарајеву, биће приређена и велика Антитуберкулозна изложба, која ће обухватити рад свих наших Антитуберкулозних установа од њиховог оснивања до данас.

За ову изложбу антитуберкулозни диспансер гр. поглаварства са Отсеком за заштиту и културну пропаганду гр. Београда спремају већи број слика, фотографија и графикона, који ће најбоље илустровати досадашње напоре и успехе престоничке Општине на сузбијању туберкулозе у Београду, као и социјалне, урбанистичке, и културне и здравствене манифестације из београдског живота, које имају одјека на опадање туберкулозе у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Награда Цеља за борбу против туберкулозе. — Град Цеље респисао је награду од 2000 динара за најбољи рад „како би се могла што ефикасније, солидније и јефтиније организовати борба против туберкулозе у нашој земљи.

У жири за оцену радова ушли су г. г. Др. Матко инспектор Мин. соц. пол. и нар. здравља, Др. Владимир Чепулић, проф. Унив. у Загребу и Др. Кушан.

Резултат конкурса и предавање награде извршиће се на II антитуберкулозном конгресу у Сарајеву.

ЉУБЉАНСКИ ТРАМВАЈ И ОПШТИНА

Почев од ове године, општина града Љубљане мора узети на свој буџет амортизациону и интересну службу зајма од 20 милиона динара који је у своје време љубљанско трамвајско друштво („Сплошна маложелезничка дружба“) закључила ради проширења мреже. За тај је зајам у своје време гарантовала љубљанска општинска управа, а друштво сад, услед опадања прихода не може само да врши отплату и каматну службу тога зајма.

Љубљанска трамвајска служба је последњих година знатно проширена и модернизована. У годинама 1930 до 1934 извршено је инвестиција за укупно 51,460.000 динара, од тога између осталог:

- за куповину и подизање грађевина 5,86 милиона динара;
 - за подизање пруге Шент Вид-Вич 15,55 милиона динара;
 - за набавку 15 нових моторних кола 7,1 милион динара;
 - за помоћну централу и трансформаторе 2,14 милиона динара;
 - за кружну пругу 12,2 милиона динара; и т. д.
- Број путника и износ прихода љубљанског трамваја кретао се следећих година овако:

Године:	Хиљада путника:	Приходи (у хиљадама динара):
1930	3.174	4.077
1931	5.448	6.547
1932	6.954	8.873
1933	5.113	7.833
1934	4.838	7.509

Занимљиво је да приходи опадају мање на старим, а много више на новим пругама, услед чега су поремећени сви ранији рачуни о рентабилитету и амортизацији.

Просечни дневни број износио је:

1932 год.	19.080
1933 год.	14.000
1934 год.	13.340

КОМУНАЛНЕ БЕЛЕШКЕ ИЗ ИНОСТРАНСТВА

Два зајма града Лиона. — Град Лион закључује два мала зајма од по 4,500.000.— франака.

Први зајам, који ће се закључити по интересној стопи од 5,35%, служиће потребама Управе водова (између осталог за набавку модернијих сатова-струјомера); други зајам (чија интересна стопа још није објављена) служиће радovima на учвршћењу земљишта на брегу Фурнијер, где се у своје време догодила катастрофа услед померања тла.

Град Ротердам се суди због америчке „Златне клаузуле“. — Пред холандским судовима води се спор између града Ротердама и америчких ималаца обезвница градског 6%-зајма од 1924 године, који траже плаћање купона у златним доларима, без обзира на довалацију долара. Амерички имаоци обезвница стоје на гледишту да законски прописи о плаћању у садашњим доларима могу да важе само за обавезе закључене на земљишту Сједињених Држава, док се овде ради о обавези закљученој у Холандији, где је као место плаћања утврђен Ротердам.

Слаб успех зајма града Осла. — Емисија зајма града Осла доста је слабо успела. Од 31,5 милиона норвешких круна, у коме је износи тај зајам био предвиђен, до сад је уписано свега 16 милиона. Иако је већ обезбеђено уписивање нових, доста знатних износа у Енглеској, већ је сад извесно да тај зајам норвешке престонице неће бити уписан у пуном износу.

Нов претседник Општине у Пловдиву. — Досадашњи претседник општине града Пловдива, г. Божидар Здравков, смењен је. На његово место постављен је г. Георги Тодоров.

Улога општина при електрификацији Бугарске. — Општинске централе и друга општинска предузећа у Бугарској претстављају укупно 256 милиона лева инвестираног капитала. У односу према укупном капиталу инвестираном у предузећа ове врсте у Бугарској, општинска предузећа претстављају 13% (Предузећа својина акционарских друштава: 885 милиона или 47%, задружна предузећа 453 милиона или 24%, државна предузећа 109 милиона или 6% и т. д.).

Цариград модернизује бању Јалову. — Цариградска општинска управа чини у последње време велике жртве ради улепшавања и бољег уређења Бање Јалове, која се налази под њеном управом. За тај посао, Цариградска општина је ангажовала познатог урбанисту г. М. Проста, главног општинског архитекта града Париза.

Потрошња струје у Прагу 1934 год. — У току 1934 год. град Праг је утрошио укупно 227.786,937 киловатсати струје, што према потрошњи 1933 године претставља стално повећање од 5,87%.

М. О.

Некролози:

† Ђорђе Несторовић

У седамдесет првој години живота, 26 пр. месеца, преминуо је угледни и уважени грађанин Београда, бивши претседник Београдске општине и први бан Моравске бановине Ђорђе Несторовић.

Поч. Несторовић рођен је 1864 године у Пожаревцу, где је учио основну школу и гимназију. Правне науке студирао је у Београду. По свршеним студијама примљен је за судског писара у Београду, где је као такав, способан и вредан, пун амбиција, вољен и цењен од својих претпостављених, брзо еволуирао у својој струци. Још пре рата поч. Несторовић био је претседник Првостепеног суда у Алексинцу, Београдског трговачког суда, затим, судија у Апелацији, и најзад, у Касацији. Државни саветник био је 1913 године, а потом је дошао за претседника Београдске општине. Покојни Несторовић бавио се активно политиком, те је изабран године 1906 за народног посланика, на листи Самосталне радикалне странке, за Округ нишки, а доцније изабран је за народног посланика за град Београд.

Као правник солидног знања и члан Законодавног савета, заслужно је стекао признање надлежних. Поч. Ђорђе Несторовић предавао је на Београдском универзитету трговачко и менично право. Радио је на многим законодавним пројектима. Учествовао је у свима последњим ратовима из којих је, као храбар ратник, донео велики број високих одликовања. Поч. Несторовић био је резервни судски потпуковник.

*

По подне, 27 пр. месеца, у предвечерје на Новом гробљу сахрањени су посмртни остаци Ђорђа Несторовића, бана у пензији. Из пијетета према великом покојнику на сахрани узео је учешћа велики број поштовалаца и пријатеља да се и последњи пут опросте са покојником. Погребу су присуствовали: изасланик Њ. В. Краља потпуковник г. Петар Симић; генерали: г. г. Костић и Додић, помоћници начелника Главног генералштаба; г. др. Милан Радосављевић, гувернер Народне банке са Миланом Достанићем комесаром народне Банке. г. г. Душаном Хопеом, Јанићијем Стефановићем и другим вишим чиновницима; претседник Београдске општине г. Влада Илић са директорима и шефовима дирекција и отсека Г.п.г.Б.; бивши министри: г. г. Миша Трифуновић и Милорад Ђорђевић; помоћник бана Моравске бановине у пензији г. Милорад Јовановић, затим, г. др. Драгољуб Аранђеловић, професор Универзитета; претседник Суда г. Миодраг Филиповић, велики број грађана и официра.

Ковчег из капеле са посмртним остацима поч. Несторовића изнела су војна лица. Напред је ношен крст и кољиво, затим, венци где је нарочито падао у очи венац претседника Београдске општине г. Владе Илића, као и венац Моравске бановине.

После опела на Новом гробљу, где је чинодејствоvalo четири свештеника, пред црквом, у име Београдске општине са покојником се опростио г. Влада Илић, претседник Београда:

Претседник г. Влада Илић рекао је:

— Мени је пала у део та тужна дужност да се данас опростим у име Београдске општине с једним угледним чланом београдског културног друштва и човеком, који је док је био на положају претседника Општине, дао толико доказа о својој високој грађанској свести и о својој неизмерној љубави према Београду.

Ђорђе Несторовић је био одличан правник. Његове расправе заузимају врло угледно место у нашој правној литератури. Он се нарочито истакао као познавалац меничног права и на томе пољу Ђорђе Несторовић нема премца. Ваља истаћи и његову расправу о конкордату, која показује велику способност Несторовићеву да улази и у најсложеније питање јавног права. Оно што Ђорђа Несторовића издвајаше и што му је осигурало једно од најугледнијих места међу нашим правницима, то је да је он у подједнакој мери био и теоретичар и практичар. Зналац, а савестан, скрупулозан, Ђорђе Несторовић је као касациони судија ишао у ред оних наших судија, који су судство предратне Краљевине Србије подигли на завидну висину. Када се буду испитивали узроци због којих је предратна Краљевина Србија носила уздигнута чела заставу југословенског пијетета, онда ће се тек јасно видети да је правна свест, која је владала у Србији, била једна од главних потстрека велике бесмртне мисије југословенског пијетета. Тој мисији служио је Ђорђе Несторовић предано, свим својим жарким патриотизмом, својом правдољубивошћу и својим више него солидним знањем правних наука и правне праксе.

Ђорђе Несторовић је постао претседник Општине почетком 1914 године. У историским а претешким данима он је умео да ничим не наруши понос нашега града. Свестан велике улоге, коју је Београд већ одиграо, и не мање свестан огромне историске улоге, коју ће Београд играти, Ђорђе Несторовић је у тим данима био у истини једна велика фигура.

Полажући венац у име Београдске општине на гроб Ђорђа Несторовића, ја у име свих већника и свих службеника узвикујем: Нека је слава и хвала Ђорђу Несторовићу.

† Игњат Бајлони

Неочекивано, сасвим изненада преминуо је на дан 22 јула о. г. познати београдски индустријалац Игњат Бајлони, бив. гувернер Народне банке.

Пок. Игњат Бајлони рођен је 1876 год. Гимназију и државну трговачку школу свршио је у Београду, а абитуријентски курс Трговачке академије у Бечу.

За време Светског рата од 1914 до 1916 год. пок. И. Бајлони био је делегат при Министарству војном за снабдевање војске храном, а 1918 год. постављен је за директора Привредне обнове.

Пре рата пок. И. Бајлони активно је учествовао у привредном развоју Србије, те је као такав био дуго година члан управног одбора Народне банке, а пред смрт је био извесно време и њен гувернер. Такође је био и претседник Удружења београдских индустријалаца, Индустијске коморе, потпретседник Српског бродарског друштва, претседник управе Државних монопола и претседник Централне индустријских комора.

Смрћу пок. И. Бајлонија са београдског тла не стаје још једне изразите и снажне фигуре из редова наших привредника.

*

Сахрана посмртних остатака пок. Игњата Бајлонија обављена је уз многобројно учешће Београђана. Од стране Њ. В. Краља опелу је присуствовао пуковник г. Радован Поповић, а од стране Поглаварства града Београда претседник г. Влада Илић. Такође су на погребу узели учешћа и г. г. др. Милан Врбанић, министар Трговине и индустрије; Богољуб Јевтић, бив. претседник Краљ. владе; д-р Милан Радосављевић, са свима члановима управног и надзорног одбора Народне банке, као и са њеним директором г. др. Миланом Протићем и већим бројем чиновника; Војин Ђуричић, управник Државне хипотекарне банке; Марко Марковић, директор Управе монопола; генерали: г. г. Мита Живковић, Петар Костић и Срета Тодоровић, као и академици: г. г. Јован Жујовић и Ђока Јовановић, и многи угледни грађани.

После опела пред црквом на Новом гробљу са покојником се опростио дирљивим и узбудљивим говором претседник Индустијске коморе и претседник Београдске општине, г. Влада Илић, који је између осталог рекао:

„ У име другова из Индустијске коморе вршим једну тешку и болну дужност: казујем последње „забогом“ нашем најприснијем другу и пријатељу Игњату Бајлонију. Само они који су

имали прилике да прате живот предратног и поратног привредног Београда, само они могу да осете и разумеју бол који нас све обузима пред овим ковчегом.

Без мало тридесет пуних година, тако рећи из дана у дан, ми смо гледали у својој средини покојнога Игњата и слушали његову топлу другарску и одану реч, савет, утеху и охрабрене.

Може се рећи да је свака већа привредна установа предратне Србије имала срећу и задовољство да га види у својој средини. Српска индустрија; српско банкарство; српска трговина; српско бродарство и све јавне привредне установе предратне Србије осећале су његову преданост раду и напретку. А у току ратова, када је приватна имовина свакога од нас била упропашћена, покојни Игњат је, мислећи најмање о себи, у свакој прилици био на великим национално-привредним дужностима: на припремама за привредну обнову ослобођене домовине.

А када је освануо дан народног ослобођења и уједињења, и када смо се вратили поново својим кућама, покојни Игњат је прегео све снаге да се домаћа привреда обнови и унапреди. У свима установама где је био, и са свих положаја које је заузимао, он развија најширу делатност. У Индустијској комори, у Управи монопола, у Народној банци, у Удружењу београдских индустријалаца, у Српском бродарском друштву, свуда он неуморно пропагира идеју интензивног рада на подизању, обнови и унапређењу народне привреде. Та његова свестрана делатност ствара од њега централну фигуру југословенске привреде. Једнодушним позивом свих индустријских корпорација у држави, он заузима место претседника Централне индустријских корпорација а нешто касније долази на највиши и најугледнији привредни положај у држави, долази за гувернера Народне банке.

Када се мирно и непристрасно буде писала привредна историја наше земље за последњих четрдесет година, рад и личност Игњата Бајлонија заузеће једно велико поглавље”.

После говора претседника г. Владе Илића говорио је још и г. др. Јован Марковић, члан Извршног комитета Народне банке, а затим се на гробу у име Управе државних монопола са покојником опростио г. др. Миливој Јамбришек. Обадвојица су у својим говорима величали заслуге покојникове на стварању и подизању наше привреде и индустрије.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Његово Величанство Краљ Петар II